

Marie Granqvist & Jennica Löfgren

Socionomprogrammet med diakonal inriktning, 240 hp, Ersta Sköndal Högskola

Socialt arbete uppsats, 15 hp, SD81, 2009

Handledare: Ulf Humlesjö

Examinator: Lars-Erik Olsson

Det är inte bara fråga om att fråga

En kvalitativ studie om hur socialsekreterare beskriver att de arbetar med att lyfta fram barnets röst och göra barn delaktiga i barnavårdsutredningar

Förord

Arbetet med denna uppsats har varit en utmanande och berikande resa på många sätt. Vår resa började med ett besök på Credo – en verksamhet som arbetar med konsulentstödd familjehemsvård – eftersom vårt intresse från början handlade om hur barn i familjehem blir lyssnade till och får bidra med sina önsknings vad gäller matchning av familj. Besöket ledde till att vi blev nyfikna på socialtjänstens arbete med barnavårdsutredningar, eftersom personalen på Credo beskrev att det ofta är det underlag de får för matchningen. Där började en lång och givande resa i ”socialtjänstens värld” som är i ett spännande utvecklingsarbete med BBIC. Vi är mycket tacksamma till både personalen på Credo och till alla socialsekreterare som gett oss av sin tid och låtit sig bli intervjuade av oss. Det har varit mycket inspirerande för vårt fortsatta arbete som socionomer att få möta dem och höra dem berätta om det arbete de beskriver som mycket svårt men samtidigt förmedlat hur roligt de tycker att det är! Vi vill även passa på att rikta ett tack till Emilia Forsell för den positiva attityd, uppmuntran och konstruktiva kritik hon gett som kursansvarig! Tack även till Ulf Humlesjö för all hjälp på vägen! Till familj och vänner vill vi säga – ni har varit ovärderliga!

Det har inte varit en helt lätt resa, men det har varit betydligt roligare med trevligt sällskap på vägen! Så sist men inte minst vill vi tacka varandra för ett gott samarbete!

Stockholm, April 2009

Jennica Löfgren & Marie Granqvist

Sammanfattning

Den sociala barnvården är inne i ett paradigmskifte där man mer och mer går över till en syn på barnen som subjekt. En samstämmig kritik har riktats mot barnvården för att den i för liten utsträckning har lyft fram barnets röst, det vill säga barnets upplevelser och åsikter i både utredningar, insatser och uppföljning. Som ett svar på denna kritik har Socialstyrelsen tagit fram arbetsverktyget BBIC som står för Barns behov i centrum. BBIC skall bland annat stärka barns delaktighet i utredningar. Implementeringen av arbetsredskapet pågår nu i flera av landets kommuner. Vi intresserade oss för att *undersöka och analysera hur socialsekreterare beskriver att de arbetar med BBIC som verktyg för att lyfta fram barnets röst och göra barn delaktiga i barnvårdsutredningar*, vilket är studiens syfte. Vi valde därför att göra en kvalitativ undersökning och har intervjuat sju socialsekreterare som arbetar med barnvårdsutredningar efter BBIC i Stockholm. Analysen har skett i tre steg. Först efter *Shiers delaktighetsmodell* som ett granskningsraster av det insamlade materialet, sedan analys med de två samhällsteoretiska perspektiven; *Kommunikationsteori* och *Subjekt/maktperspektiv*. Resultatet visar att det är en mycket komplex kontext socialsekreterarna har att ta hänsyn till med en mängd svårigheter, hinder och dilemman som kan uppstå. Socialsekreterarna är både villiga och framhåller det som viktigt att lyssna till barn, men de är inte i lika hög grad beredda och utrustade för detta arbete. Det beror bland annat på organisatoriska begränsningar, tidsbrist, osäkerhet kring hur man samtalar med barn samt föräldrars inflytande. Dessa faktorer ger socialsekreteraren ett begränsat handlingsutrymme. De beskriver att det handlar om att hitta förhållningssätt, tekniker och metoder efter de förutsättningar som finns, men även att själv aktivt försöka skapa utrymme för barns delaktighet. Socialsekreterarnas arbete med att lyfta fram barnets röst och göra barn delaktiga i barnvårdsutredningar är således inte bara en fråga om att fråga.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Inledning	5
Syfte	7
Frågeställningar	7
Avgränsningar och begreppsdefinitioner	7
Disposition av uppsatsen	9
Metoder & Material	10
Induktiv ansats.....	10
Kvalitativ metod.....	10
Urvalskriterier och tillvägagångssätt.....	11
Ramar för intervjun	11
Bearbetning av det empiriska materialet	11
Analysbeskrivning av insamlat empiriskt material	12
Etiska överväganden.....	15
Metodologiska överväganden.....	16
Validitet och reliabilitet.....	17
Arbetsfördelning.....	18
Ramar för samtal med barn i barnavårdsutredningar	19
Barnets röst i svensk lagstiftning och Barnkonventionen	19
Barnavårdsutredningar	19
BBIC, Barnets behov i centrum	20
Tidigare forskning	22
Utrymme för barnets röst och delaktighet i BBIC.....	22
Barn och delaktighet.....	23
Brister i barns delaktighet inom social barnavård	24
Barn berättar om språkbarriärer.....	26
Teoretiska utgångspunkter för analys	29
Shiers delaktighetsmodell.....	29
Kommunikationsteorin och Det rationella samtalet	31
Subjekt/maktperspektiv	34
Resultatredovisning – socialsekreterare berättar	37
Barnets röst efterfrågas.....	38
Dokumentation av barnets röst.....	47

Hur den information som socialsekreterare erhållit från barnet används	52
Analys	56
Delanalys av barns delaktighet efter Shiers modell	57
1) Vuxna lyssnar till barn	57
2) Barnen får stöd i att uttrycka sina åsikter	58
3) Hänsyn till barnets åsikter	60
4) Barns delaktighet i beslutsprocesser	61
Delanalys av samtal med barn i samhällsteoretiska perspektiv	62
Analys utifrån kommunikationsteori	62
Analys utifrån ett subjekt/maktperspektiv	66
Resultatsammanfattning och slutsatser	69
Hur och när barnens röst efterfrågas	69
Hur dokumentationen av det barnet förmedlar sker	70
Hur socialsekreteraren använder information från barnet	70
Svårigheter i arbetet med att lyfta fram barnets röst	70
Slutsatser	71
Diskussion	72
Studien i relation till tidigare forskningsfrågor	72
Samtal med barn i arbetet med BBIC	72
Svårigheter och socialsekreterarnas förhållningssätt till dessa	73
Barns delaktighet och förslag till vidare forskning	74
Referenser	75
Bilaga 1: Intervjuguide	78
Bilaga 2: Information om studien	79
Bilaga 3: Barnets röst i svensk lagstiftning och Barnkonventionen	80

Inledning

Enligt Socialtjänstlagen (2001:453) ska samhällets socialtjänst på demokratins och solidaritetens grund främja människors jämlikhet i levnadsvillkor. Barnkonventionens grundtanke om barns fulla och lika människovärde leder till slutsatsen att barn måste få möjlighet att göra sig hörda och få påverka sin egen situation (Artikel 12). För att denna princip skall kunna implementeras förutsätts att såväl myndigheter, kommuner, landsting som domstolar aktivt arbetar för dess genomförande (Hammarberg, 1989, s. 10-13).

Barnperspektivet har länge varit i fokus hos socialtjänsten. I Socialtjänstförordningen (2001:937) är det numera infört att socialtjänsten skall involvera barnet själv i utredningen, att socialsekreterare skall lyssna på barnen och låta dem få uttrycka sina upplevelser och känna sig delaktiga, i annat fall ange goda skäl till varför man anser att det är i enlighet med barnets bästa att utelämna barnets perspektiv.

Socialstyrelsen har belyst att socialtjänstens arbete med att samtala med barn rymmer dilemman som till exempel barns behov och intressen kontra föräldrars rätt, barnets rätt som ett eget subjekt och som en del i sitt familjesystem samt den lojalitet barn känner till sina föräldrar, vilken kan skapa rädsla för att berätta om sin situation (Socialstyrelsen, 2004b).

Bodil Rasmusson (2006) uttrycker i sin forskningsrapport: *"Barnperspektiv i den sociala barnvården, Forsknings- och utvecklingsarbete inom ramen för projektet Kunskapsbaserad socialtjänst"*, att socialtjänstens arbete med barnperspektiv och barns delaktighet berör attityder, värderingar, etik och moral. Hon beskriver att möjligheten för barns delaktighet inom social barnavård befinner sig i ett mycket komplext sammanhang som kräver vidare forskning. Hon menar att socialsekreterares förhållningssätt behöver medvetandegöras, att dilemman behöver lyftas fram och analyseras samt pröva och ompröva strategier i att hantera dessa (a. a. s. 103).

Socialt arbete har av bland annat Gunvor Andersson, forskare i social barnavård, kritiserats för att vara alltför vuxenorienterat. Socialstyrelsen nämner en rad forskningsrapporter (Andersson, 1991, 1995; Claussen, 1992; Hollander, 1995; Wåhländer, 1994; Socialstyrelsen 1995) som styrker hennes påstående att barnperspektivet om barnets bästa ofta handlat om de vuxnas sätt att beakta barnperspektivet i stället för barnets eget perspektiv (Socialstyrelsen, 2004a, s. 61-92).

Det ligger en balansgång för socialarbetare inom socialtjänsten mellan att tilldela barnen större medverkan utan att ge barnen ett för stort ansvar för de beslut som fattas. Andersson säger vidare att barn inte kan avgöra sitt eget bästa, men att inte heller socialsekreteraren kan

avgöra barnets bästa utan att ta reda på vem det enskilda barnet är och hur barnet ser på sin egen situation (Andersson, 2000, s. 183-184).

Rapporter (Hagbard & Esping, 1992; Hollander, 1985; Vinnerljung, 1996) pekar på brister i barns möjlighet att göra sin röst hörd i utredningsprocessen och att FN:s barnkonvention och Socialtjänstlagen således inte följts (Socialstyrelsen, 2004a, s. 69). Detta har resulterat i att Socialstyrelsen tagit fram BBIC, (Barnets behov i centrum), som betonar barnets delaktighet i utredning, insats och uppföljning. BBIC är ett verktyg som skall ge utrymme för barnets röst i utredningar och på så sätt hjälpa socialtjänsten att uppfylla Barnkonventionen gällande barnets rätt att göra sin röst hörd (SOU 2005:81, s. 39).

En rapport från BRIS (Johansson, 2008) lyfter fram att barn och ungdomar som söker hjälp hos elevhälsan, socialtjänsten eller BUP (Barn och ungdomspsykiatri) upplever att de ibland möts av oförståelse. Barnen säger att de verkligen har försökt beskriva sin verklighet men att de inte fått gehör. Rapporten beskriver olika skäl till att barn kan ha svårt att nå fram till vuxna med sina hjälpbehov. Ett av de skäl som beskrivs är att de enkla ord barnen använder inte alltid räcker för att de vuxna skall förstå dess allvarliga innebörd. Det uppstår enligt Johansson något hon benämner som en sköld. Denna sköld blir ett hinder i kommunikationen och ligger som en språkbarriär mellan barnet och den vuxne som barnet söker hjälp hos.

Det finns således rapporter som pekar på svårigheter i mötet mellan barn och den vuxne hjälparen som kan tänkas försvåra implementeringen av barnets röst i barnavårdsutredningar.

Arbetsverktyget BBIC, Barns behov i centrum är ett kvalitetssystem vilket har som mål att på ett organisatoriskt plan förbättra arbetet med barnavårdsutredningar och stärka barns delaktighet. BBIC har utvecklats av Socialstyrelsen som ett svar på kritiken rörande möjligheten att redovisa barnets delaktighet i utredningsprocessen (Socialstyrelsen, 2006). Samtidigt framhåller lagstiftningen i 3 kap 5§ SoL (2001:453) att när åtgärder rör barn skall barnets inställning så långt som möjligt klargöras och hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad.

Lagstiftningen betonar således barnets rätt att få sin röst hörd och BBIC är ett verktyg vars syfte är att lyfta fram barnets röst. Dock är BBIC ingen metod och säger därför ingenting om *hur* man som tjänsteman bör gå tillväga för att tydliggöra barnets röst i barnavårdsutredningar (Socialstyrelsen, 2007, s. 19).

Detta har lett till att vi i uppsatsen ställer den övergripande frågan: *hur använder socialsekreterare arbetsverktyget BBIC för att lyfta fram barnets röst samt möjliggör barns delaktighet i utredningsarbetet?*

Syfte

Syftet är att undersöka och analysera hur socialsekreterare beskriver att de arbetar med BBIC som verktyg för att lyfta fram barnets röst och göra barn delaktiga i barnavårdsutredningar.

Avsikten är att analysera socialsekreterarnas arbete i tre steg utifrån (1) *Shiers delaktighetsmodell*, (2) *kommunikationsteori* – särskilt med fokus på *barnets röst* – samt (3) analys ur ett *subjekt/maktperspektiv* gällande *barns delaktighet*.

Frågeställningar

- Hur och när under utredningen med utgångspunkt i BBIC efterfrågas barnets röst?
- Hur och vad dokumenteras av det barnet förmedlar?
- Hur används den information som socialsekreteraren erhållit från barnet?
- Vilka eventuella svårigheter beskriver socialsekreterare i sitt arbete med att lyfta fram och ta omhand barnets röst, samt hur hanterar de dessa?

Avgränsningar och begreppsdefinitioner

Ämnet för uppsatsen är brett men vi avser endast att undersöka de punkter frågeställningarna berör utifrån socialsekreterares beskrivning av hur de arbetar. Studien avser ej att granska färdiga akter för att se hur dessa ser ut jämfört med vad socialsekreterarna säger att de gör, eftersom intresset ligger i att undersöka och analysera hur de gått tillväga, resonerat och hanterat de svårigheter som kan uppstå i implementeringen av barnets uppfattning i utredningsprocessen.

Vad gäller *barnets delaktighet* i utredningar, som omnämns i syfteformuleringen, kan begreppet inrymma olika aspekter. Uppsatsen kommer inte gå in på barns delaktighet i form av aktiv medverkan i beslutsprocessen. Här är en avgränsning gjord utifrån syftet med fokus på hur barnets röst lyfts fram utifrån socialsekreterarnas arbete med BBIC.

Barnperspektiv eller barnets perspektiv

Barnperspektiv är ett begrepp som kan ha olika innebörd. Det kan handla om barnets eget perspektiv, det vuxna perspektivet på barn och samhällets perspektiv på barn. Barnets perspektiv handlar om hur barnet själv upplever och uppfattar sin situation (Socialstyrelsen 2008, s. 29). Det är detta vi avser att undersöka: hur socialsekreterare beskriver att de arbetar med BBIC som verktyg för att lyfta fram barnets röst och göra barn delaktiga i barnavårdsutredningar. Socialtjänsten skall enligt Socialstyrelsens rekommendationer i

utredningar införskaffa barnets perspektiv. Socialsekreterare skall sätta sig in i och försöka förstå barns situation, vilket är viktigt för att kunna vidta åtgärder för barnets bästa (a. a. s. 98).

För att hålla isär och tydliggöra de olika innebörderna har vi valt att kalla barnets eget (subjektiva) perspektiv för *barnets perspektiv* medan de vuxnas perspektiv på barn i uppsatsen benämns barnperspektivet.

Barnets röst

Barnets röst är ett uttryck för barnets perspektiv, uttryckt av barnet själv. Barnets röst använder vi som ett samlingsnamn för alla de begrepp som används främst inom lagstiftning för att lyfta fram barnet i barnavårdsutredningar. Begrepp som inkluderas är; barnets *inställning* och *vilja* (SoL 3:5); barnets rätt att föra sin *tal* och att barn bör *höras* (SoL 11:10); barnet har rätt att uttrycka sina *åsikter* vilka skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (Barnkonventionen Artikel 12). (För mer information om lagtext, se kapitlet ”*Ramar för samtal med barn i barnavårdsutredningar*”).

Vi resonerade kring olika benämningar för vad vi var ute efter och övervägde att använda ett mindre mångfacetterat begrepp, men har medvetet valt att använda *barnets röst* för att bättre kunna inrymma de olika rättighetsaspekter barnet har i avseende att få uttrycka sitt perspektiv med tonvikt på samtalssituationen. I frågeställningarna tar vi upp olika aspekter av socialsekreterarnas arbete med barns sätt att uttrycka sig och hur det tas omhand eftersom barnens rätt och möjlighet att göra sig hörda samt påverka sin situation, kan vara två olika saker.

Intressekonflikt

Barnets perspektiv ställs ibland i motsatsförhållande till ett vuxenperspektiv. Det uppstår en intressekonflikt. Enligt Proposition 1996/97:124 skall alltid barnets intresse ha företräde. Det är därmed inte sagt att den vuxne alltid skall tillgodose den unges önskemål. Ansvarvilar hos den vuxne som måste fatta beslut utifrån ett övervägande utifrån sina kunskaper och erfarenheter med hänsyn till barnets perspektiv (SOU 1997:116, s. 100, 137).

Barnavårdsutredning

En utredning hos socialtjänsten enligt SoL som avser barn upp till 18 år. För närmare beskrivning se kapitlet ”*Ramar för samtal i barnavårdsutredningar*”.

Disposition av uppsatsen

I det första kapitlet presenteras uppsatsområdet samt problemformuleringen. Därefter följer en syftebeskrivning med förtydliganden vad gäller avgränsningar och begrepp. I nästa kapitel *Metoder & Material* redogörs för hur vi gått tillväga, vilka etiska överväganden och ställningstaganden som gjorts för att höja uppsatsens reliabilitet och validitet.

Därefter kommer kapitlet: *Ramar för samtal med barn i barnavårdsutredningar*. Här beskrivs de förutsättningar som socialsekreterarna har att förhålla sig till i sitt arbete med barnavårdsutredningar. Först kommer en presentation av gällande lagstiftning. Därefter beskrivs vad en barnavårdsutredning är. Det sista avsnittet i detta kapitel handlar om BBIC, vad det är och hur det är tänkt att användas för att förstärka barnets medverkan i barnavårdsutredningar.

I kapitlet *Tidigare forskning* presenteras en sammanfattning av forskningen på området. Bland annat gällande BBIC, svårigheter i samtal med barn och den kritik som riktats mot barnavårdsutredningar.

Kapitlet *Teoretiska utgångspunkter för analys* finns en beskrivning av Shiers delaktighetsmodell – vilken används som ett granskningsraster i analysen – och två samhällsteoretiska perspektiv som är aktuella i sammanhanget *delaktighet inom socialtjänsten*. Dessa två perspektiv; kommunikationsteori och subjekt/maktperspektiv återkommer senare i analysen.

Insamlad data presenteras under kapitlet *Resultatredovisning – socialsekreterare berättar* efter tre teman; ”Barnets röst efterfrågas”, ”Dokumentation av barnets röst” och ”Hur den information som socialsekreteraren erhållit från barnet används”. Dessa teman följer frågeställningarna och aktualiserar underrubriker med bland annat BBIC och andra centrala ämnen som framkommit under intervjuerna. (En förtydligande figur som visar hur dessa teman och figurer hänger samman finns i inledningen av kapitlet *Resultatredovisning – socialsekreterare berättar*.)

Efter resultatredovisningen följer en analys som sker i tre steg. (1) Delanalys efter Shiers modell för barns delaktighet, vilken följer frågeställningarna. (2) Delanalys av samtal med barn utifrån kommunikationsteori och sist (3) analys av barns delaktighet ur ett maktperspektiv. (En schematisk översikt av analysen presenteras i en figur i kapitlet *Analys*.) Slutligen ges en sammanfattning i kapitlet *Resultatsammanfattning & Slutsatser* med efterföljande *Diskussionskapitel*, där resultatet diskuteras i relation till tidigare forskning på området.

Metoder & Material

Detta avsnitt kommer att beskriva urvalskriterier för undersökningen, utvalda datainsamlingsmetoder, tillvägagångssättet vid datainsamlandet samt bearbetning av det empiriska materialet.

Induktiv ansats

Studiens utgångspunkt, syfte, har varit att erhålla ny kunskap relaterad till respondenternas uppfattning kring uppsatsens frågeställningar. Bland annat därför är studien av induktiv karaktär. Ett av de mer centrala problemen inom vetenskapliga arbeten är hur forskaren ser på teori och verklighet. En induktiv ansats innebär att förståelse samt teoretiska utgångspunkter skapas utifrån den empiri som erhålls genom en studie. Det induktiva angreppssättet syftar till att nå en djupare förståelse för sammanhang vilket i denna studie gäller människans tänkande och handlingar.

En forskare som följer den induktiva vägen samlar således först ihop sin information empiriskt och formulerar därefter en förståelse. Den information som samlas in är oftast av kvalitativ karaktär och inhämtas genom olika former av intervjuer (Solberg & Sohlberg, s. 128-129).

Denna studie har induktiv ansats och har en teoretisk förståelseram, bland annat från tidigare forskning, vilket gjort att vi kunnat ställa relevanta frågor utifrån uppsatsens problemställning. Att inhämta empiri och därefter analysera materialet berör i huvudsak studiesyftets validitet och reliabilitet (Neuman, 2003, s. 51). Målsättningen att erhålla kunskap utifrån vad som ska undersökas förutsätter medvetenhet i metodval och ett så objektivt förhållningsätt som möjligt (Thurén, 1991, s. 53-58).

Kvalitativ metod

Studien är kvalitativ då det empiriska materialet är inhämtat genom semistrukturerade intervjuer där informationsinsamlingen snarare vill leda fram till förståelse än till förklaring. Förståelse i bemärkelsen att söka kunskap inom en vetenskap vars fokus är att betrakta samhällen, beteenden och kultur samt hur människor verkar inom dessa arenor och/eller emellan dem (Sohlberg & Sohlberg, 2009, s. 155).

Utgångspunkten var att undersöka socialsekreterarnas perspektiv på barns delaktighet. Studien har inte haft för avsikt att göra anspråk på generalisering, varken i statistisk mening av eventuella uppkomna samband om hur många som sagt vad eller avseende generaliserande förklaringar av fenomen (a. a. s. 168-169).

Urvalskriterier och tillvägagångssätt

Gällande kriterier för respondenter var det av vikt att samtliga var socialsekreterare som arbetade med barnavårdsutredningar, anställda på socialtjänstförvaltningar med BBIC-licens. Kontakt togs dels via förvaltningarnas enhetschefer och dels via kontaktuppgifter från Ersta Sköndal Högskola. Efter att information lämnats om studien till potentiella respondenter, som uppfyllde kriterierna, hörde intresserade socialsekreterare av sig. Samtliga respondenter som tackat ja till medverkan erbjöds att delta i studien.

Ramar för intervjun

Alla utom en intervju ägde rum på respektive socialsekreterares arbetsplats (efter deras önskemål) och varade ca 1,5 timme. Den sjunde och sista intervjun gjordes per telefon till respondentens hem på grund av sjukdom. Initiativ till att göra en telefonintervju togs av respondenten själv, då hon gärna ville vara delaktig i studien trots förhinder att ta sig till arbetsplatsen. Samtliga sju intervjuer har spelats in och behandlats på samma sätt.

Intervjuerna skedde på ett semistrukturerat vis för att betoningen skulle ligga på intervjupersonernas upplevelse av uppsatsämnet, samt att vi skulle få möjlighet att ställa följdfrågor (Kvale, 1997, s. 13, 32-35, 117). Vi försökte hela tiden vara uppmärksamma på att endast ställa följdfrågor av vikt för studiens syfte. Vid intervjutillfällena var vi båda författare med och delade upp rollerna mellan oss. Den ena ledde intervjun medan den andra kunde sitta med och observera, reflektera och ställa relevanta följdfrågor samt be om förtydliganden. Att vara två intervjupersoner har således stärkt reliabiliteten i denna studie. För en fördjupad diskussion kring validitet och reliabilitet se underrubrik ”Validitet och reliabilitet”.

Vidare gav intervjupersonerna oss möjlighet att kontakta dem om ytterligare frågor dök upp eller om vi behövde ställa klargörande frågor till något uttalande. Detta förstärker ytterligare reliabiliteten. Ramarna för intervjun har uppställts med avsikten att förhållandet mellan problemformulering, syfte och analyserad data i möjligaste mån ska bli tillförlitligt.

Bearbetning av det empiriska materialet

Vårt tillvägagångssätt för bearbetning och analys av insamlat material har skett stegvis. Först har intervjuerna transkriberats, sedan har materialet gått igenom och delats in under teman och kategorier. Därefter har dessa teman och kategorier analyserats i tre steg (se avsnittet *Analysbeskrivning av insamlat empiriskt material*).

Transkribering av de inspelade intervjuerna har skett så nära skriftspråk som möjligt i den mån detta gått utan att tappa meningens betydelse. Detta för att enligt Kvale göra rättvisa åt intervjupersonerna (a. a. s. 156).

Teman och kategorier

Enligt Kvale kan kategorier ha utvecklats i förväg eller växt fram ad hoc under analysens gång samt hämtas från teorin eller intervjumaterialet (Kvale, 1997, s. 174). I vår studie har teman vuxit fram både ur frågeställningarna och från intervjumaterialet. Den process vi använt för analysen är det Kvale beskriver som Meningskategorisering (a. a.).

Med utgångspunkt i studiens frågeställningar arbetade vi dels gemensamt dels var för sig. Empirin sorterades först in under studiens frågeställningar vilka låg till grund för indelningen av teman. Sedan gick vi igenom empirin en gång till i förhållande till vart och ett av teman och fann då ett antal underkategorier (Se förtydligande bild i kap. *Resultatredovisning – socialsekreterare berättar*).

Att göra jämförelser mellan olika kommuners och stadsdelars arbete med barnvårdsutredningar har aldrig varit studiens syfte. Därför blir det heller inte väsentligt att i denna studie urskilja vem som säger vad, utan betoningen ligger på vad som sägs. I resultatredovisningen har vi således medvetet valt att inte skriva ut fingerade namn på intervjupersonerna eftersom inte detta är av vikt för studiens syfte, då vi inte är ute efter jämförelser mellan olika kommuner och stadsdelar.

Analysbeskrivning av insamlat empiriskt material

En kvalitativ studie är enligt Backman en integrerad process (Backman, 1998, s. 54-55). I denna studie har således analys av insamlingsdata skett kontinuerligt, genom observation, analys och tolkning.

Teman med tillhörande kategorier har först analyserats efter Shiers delaktighetsmodell i avsikt att beskriva *hur* respondenterna säger att de arbetar med att lyfta fram barnet röst och inte *om* respondenterna gör det. Shiers delaktighetsmodell som verktyg och implementeringen av BBIC- licensen var två saker som förutsattes för att kunna få svar på studiesyftets frågor.

Slutligen analyserades insamlat material i sin helhet utifrån Kommunikationsteori och Subjekt/Maktperspektiv. Detta gjordes så att teman och kategorier sammanföll. (Se förtydligande bild av analysens delar i kapitlet "*Analys*" s. 56.)

Kommunikationsteorin är relevant för socialt arbete därför att kommunikation är ett viktigt verktyg socialarbetaren har. Vi har valt att lyfta fram kommunikationsteori i denna uppsats för att kunna sätta in socialsekreterarnas beskrivningar av sitt arbete i ett större samhällsteoretiskt perspektiv. I kapitlet "*Tidigare forskning*" beskrivs bland annat vilka hinder i kommunikationen som kan uppstå då barn möter vuxna "hjälpare". För att förstå kommunikation bör man även förstå makt (Skau, 2003).

Socialsekreterarnas arbete med att *göra barn delaktiga i barnavårdsutredningar* rymmer ett maktperspektiv, inte minst för att de utför myndighetsutövning. För socialsekreterarna innebär arbetet många gånger en komplicerad balansgång mellan makt och hjälp (Skau, 2003). Särskilt aktuellt blir detta i arbetet med BBIC, där barn ska göras delaktiga och då barnets röst ska lyftas fram och dokumenteras under en egen rubrik "*barnets perspektiv*" i utredningen (se kapitlet "*BBIC, Barnets behov i centrum*").

Implementeringen av BBIC är en del av det paradigmskifte där barn lyfts fram som delaktiga subjekt (Socialstyrelsen 2006). För att göra detta möjligt krävs kunskap och kompetens hos socialtjänststen vad gäller bemötande av barn och inte minst vad gäller kommunikation med barn (Johansson, 2008). Därför hänger detta subjekt/maktperspektiv ihop med kommunikationsteorin. I denna uppsats förs således socialtjänstens arbete med att *lyfta fram barnets röst och göra barn delaktiga i barnavårdsutredningar* samman med både kommunikationsteori och ett subjekt/ maktperspektiv. Shiers delaktighetsmodell används som ett granskningsraster för att belysa nivån av delaktighet i vilken både kommunikationsteori och ett subjekt/ maktperspektiv aktualiseras. (För närmare beskrivning av Shiers delaktighetsmodell se kapitlet "*Teoretiska utgångspunkter för analys*".)

Hur Shiers delaktighetsmodell används i studien

Shiers delaktighetsmodell är tänkt att användas som ett granskningsraster för studiens empiri. Bodil Rasmusson tar i sin avhandling upp och beskriver ett antal modeller för analys av barns och föräldrars delaktighet (Rasmusson, 2006, s. 26). För studiens syfte fann vi Shiers modell vara mest relevant eftersom nivå ett till fyra som beskrivs i modellen går hand i hand med våra frågeställningar.

Frågeställning ett "*Hur och när under utredningen med utgångspunkt i BBIC efterfrågas barnets röst?*" svarar för nivå ett och två i Shiers modell; "*Vuxna lyssnar till barn*" och "*Barnen får stöd i att uttrycka sina åsikter*". Frågeställning två "*Hur och vad dokumenteras av det barnet förmedlar*" samt frågeställning tre "*Hur används den information som socialsekreteraren erhållit från barnet?*" avser nivå tre respektive fyra i Shiers modell vilka är "*Hänsyn tas till barnets åsikter*" samt "*Barnen är delaktiga i beslutsprocessen*". Den fjärde frågeställningen "*Vilka eventuella svårigheter beskriver socialsekreterare i sitt arbete med att ta fram barnets röst, samt hur hanterar de dessa?*" genomsyrar alla nivåer i analysen.

Den femte nivån "*Barn delar makt och ansvar vid beslutsfattande*" har utelämnats i analysen i denna studie då den inte är relevant att svara på för studiens syfte. Shier beskriver själv att det är nivå ett till tre som visar om verksamheten uppfyller Barnkonventionen, vilket

således är vad socialsekreterarna kan förväntas sträva efter. Nivå fyra tycker vi fortfarande är relevant för studiens syfte, men vi är inte ute efter att undersöka om barn delar makt och ansvar för beslut eftersom detta ligger utanför Socialtjänstlagens ramar för socialtjänstens arbete och är därför inte relevant för studiens syfte.

Upplägget i analysen med Shiers delaktighetsmodell sker således naturligt efter frågeställningarna. Modellen är alltså relevant för att analysera hur socialsekreterare beskriver att de arbetar med att lyfta fram barnets röst och göra barn delaktiga i barnavårdsutredningar.

Litteratursök och bearbetning av litteratur

Information för studien har hämtats från tidskriftsartiklar, böcker, rapporter och uppsatser samt elektroniska publikationer. Litteratur för studien är främst insamlad metodiskt i referensdatabaser med sökord som; barnavårdsutredning, social barnavård, barnets röst, BBIC, barnperspektiv, barnets perspektiv, samtalsmetodik, samtal med barn, barns delaktighet samt de engelska sökorden: children listened to och children participation.

Sökdata-baser som använts för studien är; Libris webbsök, Socialstyrelsens publikationssök, Riksdagsbibliotekets katalog Hermes, Akademisk Search Elite, SocIndex samt Sköndals bibliotekskatalog. Träffar redovisas enligt översikten nedan. Andra sökmetoder har varit både manuellt via referenser i tidskrifter och böcker samt genom konsultation från experter och institutioner som arbetar/ arbetat på området.

	Libris Webbsök	Socialstyrelsens Publikationssök	Hermes, Riksdagsbiblioteket	Sköndals bibliotekskatalog	Akademisk Search Elite	SocIndex
Barnavårdsutredning	60	1	1	22	-	-
Social barnavård	1028	3	306	132	-	-
Barnets röst	13	0	2	5	-	-
BBIC	9	13	3	3	-	-
Barnperspektiv	0	1	6	14	-	-
Barnets perspektiv	24	0	2	3	-	-
Samtalsmetodik	320	0	18	85	-	-
Samtal med barn	188	2	12	19	-	-
Barns delaktighet	71	0	3	2	-	-
Children listened to	2	0	0	0	128	26
Children participation	0	0	0	0	313	48

Figur 2 Schematisk översikt av sökdata-baser, sökord och antal träffar

Det finns mycket skrivet på fler av de områden som berör uppsatsen. Vi har därför gjort en sällning av litteraturen för att få fram ett urval som vi fann mest relevant för studiens syfte. Sällning gjordes först i form av en genomgång av titlarna för de träffar vi fått, sedan läste vi sammanfattningar av de texter som verkade särskilt intressanta för att kunna urskilja vilken litteratur som skulle införskaffas för studien.

Vi har i möjligaste mån använt oss av primärkällor och inte använt litteratur som är äldre än tio år. Forskning gällande hur barnets eget perspektiv lyfts fram i socialtjänstens barnavård är något som först på senare tid börjat rapporteras. Fortfarande finns ganska lite skrivet utifrån barnets och socialsekreterarnas perspektiv (Socialstyrelsen 2004a). Vi redovisar en sammanfattning av forskning på området i kapitlet "Tidigare forskning". Där presenteras utvärderingar av arbetet med BBIC som gjorts av Socialstyrelsen (2007) och Rasmusson (2006). Därefter presenteras en sammanfattning av tidigare forskning som berör ämnet för denna uppsats efter följande indelning; "*Barn och delaktighet*" (Med rapportbeskrivning från Meeuwisse, Sunesson & Swärd (red.) 2000); "*Social barnavård*" (Socialstyrelsen, 2004a; Socialstyrelsen, 2007; SOU 2005:81; Watson, 2006 samt Rasmusson, 2006) samt det tredje temat "*Barn berättar om språkbarriärer*" (BRIS Johansson, 2008). Dessa rapporter och skildringar av forskning på området har valts att lyftas fram på grund av att de utgör den senaste tillgängliga forskningen och i flera fall är den information som används av socialstyrelsen i deras utvecklingsarbete på området.

Etiska överväganden

Innan undersökningen påbörjades beaktades de *forskningsetiska principerna*, vilka utformats av Vetenskapsrådet (2009). Detta har inneburit att samtliga respondenter fått ta del av information om studien genom en skriftlig beskrivning av studiens syfte och ramarna för studien och intervjun. Intervjupersonerna fick information om att intervjun skulle spelas in för att underlätta bearbetning av materialet och för att få en mer korrekt återgivning av intervjuerna. Vidare informerades om att all presentation av intervjumaterialet i uppsatsen skulle avidentifieras och att det inspelade materialet efter att studien avslutats skulle makuleras. Information gavs även om att insamlad data endast skulle användas inom ramarna för C-uppsatsen.

Efter att intervjupersonerna tagit del av information om studien fick de välja om de ville ge sitt samtycke till att delta i studien (se bilaga 2). Därmed har principerna om *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* beaktats och uppfyllts. Dessutom har intervjupersonerna fått kontaktuppgifter till uppsatsförfattarna om de

skulle ha frågor eller kommentarer efter intervjutillfället, samt fått kännedom om var de kan inhämta den färdiga uppsatsen.

Författarna har inte behövt ansöka om etisk prövning enligt lagen (2003:460) om *etikprövning av forskning som avser människor*, eftersom den inte gäller för forskning som utförts inom ramen för en högskoleutbildning (SFS 2003:460).

I övrigt har forskningsetiska överväganden skett kontinuerligt och enligt Kvaless rekommendationer studien igenom, fram till slutrapportering (Kvale, 1997, s. 105). Detta bland annat genom de sätt vi valt att förhålla oss i intervjuerna, behandla insamlat material och citera intervjupersonerna. Plats för intervjuerna fick respondenterna själva välja för att det skulle kännas så bekvämt som möjligt för dem. Vi var två personer som gjorde intervjuerna, vilket gav utrymme för större möjlighet till reflektion under intervjuens gång för att kunna fånga upp oklarheter och ställa följdfrågor för att klargöra vad respondenten menar.

Transkribering har skett så nära ett skriftspråk som möjligt utan att uttalandets innehåll ändras av respekt till respondenterna och för studiens tillförlitlighet (a. a. s. 156).

Metodologiska överväganden

Uppsatsen har en tidsmässig begränsning. En mer omfattande studie skulle kräva mer tid. Detta avspeglas även i den utsträckning vi kunnat ta till oss all intressant litteratur på området. I teoridelen har vi därför varit tvungna att använda oss av en andrahandskälla som Månson (2003) för att ta till oss en mer komprimerad text av Habermas och Foucault. Dock anser vi Månson vara en pålitlig källa, använd i universitetssammanhang, och som många gånger direktciterar ursprungskällorna med sidhänvisning.

För studien valdes en induktiv ansats och en kvalitativ metod som vi ansåg mest relevant för problemställning, syfte och frågeställning. Vi avser inte att falsifiera eller testa teoretiska utgångspunkter, vilket är mer relevant i en deduktiv ansats. Dock eftersträvades att i studien generera ny kunskap och vi har inhämtat litteratur och kunskaper på området för att kunna ställa relevanta frågor.

Både semistrukturerade och strukturerade intervjuemetoder övervägdes. För att uppfylla syftet med uppsatsen att lyfta fram socialsekreterarnas egen beskrivning av sitt arbete krävs en djupare förståelse än vad strukturerade intervjuer kan erbjuda, vilket gjorde att vi valt den semistrukturerade intervjuformen. Den kvantitativa ansatsen var aldrig aktuell i relation till syfte och problemformulering. Statistiskt material skulle dock kunna samlas in i form av strukturerade intervjuer, men i denna studie eftersträvas en djupare förståelse än en kvantitativ studie kan ge.

Validitet och reliabilitet

Validitet handlar om att mäta rätt sak vid rätt tillfälle, medan reliabilitet handlar om hur noga mätningarna är gjorda inom ett valt specifikt sammanhang. Hög validitet förutsätts för att uppnå hög reliabilitet (Gunnarson, 2002). Vi har kontinuerligt anpassat metodval för att skapa hög grad av tillförlitlighet.

Vi har även – liksom Kvale skriver att man i en studie med kvalitativ ansats bör göra – arbetat kontinuerligt med validiteten och reliabiliteten under hela studieprocessen. Kvale poängterar även något som vi beaktat, att redan innan påbörjad intervjuundersökning klargöra studiens syfte genom att svara på frågorna vad som ska undersökas, varför det ska undersökas och hur det ska undersökas (a. a. s. 85-91).

Studien syftar inte till att *jämföra* om arbetet efter implementeringen av BBIC lett till att barnets röst tillvaratagits bättre i barnavårdsutredningar än tidigare. Dock har vi i socialekreterarnas beskrivningar av sitt arbete kunnat urskilja samband, likheter och skillnader vad gäller svårigheter och möjligheter i arbetet med BBIC.

Andra reliabilitetsaspekter är att studien haft två författare, vilket på ett medvetet sätt utnyttjats för att höja studiens tillförlitlighet. Intervjusituationen bör enligt Kvale förstås som en samtalssituation med möjlighet att ge respondenten återspeglning av vad som sagts och uppfattats så att mottagaren förstår informationen rätt (Kvale, 1997, s 25-26). Studien har haft förståelse som ledmotiv varför ett semistrukturerat förhållningssätt valts för intervjuerna.

Vi har valt att medverka båda två i intervjusituationen, vilket vi ansett viktigt på grund av det relativt höga antalet frågor (se frågeguiden, bilaga 1). Av antalet frågor skulle studien kunnat antas utgå ifrån en mer strukturerad intervjusituation. För många frågeställningar kan förmodas minska chansen till dialog samt riskera hämma ett djupare förståelseperspektiv på grund av att tidsaspekten i intervjusituationen är begränsad. Genom att vara två intervjuare underlättades hanteringen av antalet frågeställningar.

Vidare beskrivning av hur empirin tillmätts god tillförlitlighet finns beskrivet under respektive rubrik; "*Ramar för intervjun*", "*Bearbetning av det empiriska materialet*", "*Teman och kategorier*" samt "*Analysbeskrivning av insamlat empiriskt material*".

Validitet och reliabilitet i val av analysmetod

Användningen av analysinstrumentet *Shiers delaktighetsmodell*, samt *Kommunikationsteori* och *Subjekt/maktperspektiv* kan även förstås som förstärkare av studiens validitet och reliabilitet. Författarna har i användningen av Shiers delaktighetsmodell valt att inte undersöka *om* respondenterna implementerar barnets röst utan i stället endast beskriva *hur* de

beskriver tillvägagångssätten av implementerandet av barnets röst, eftersom detta är vad studiens syfte handlar om. Detta är möjligt eftersom samtliga respondenter använder BBIC som ett verktyg i barnavårdsutredningarna och således ska ta tillvara på barnets uppfattning.

Vi valde även att använda två samhällsteoretiska perspektiv, *kommunikationsteori* och ett *subjekt/maktperspektiv*. Detta för att resultatet skulle kunna sättas in i ett större sammanhang än Shiers delaktighetsmodell för analys erbjuder. Shiers delaktighetsmodell har främst haft som syfte att skildra hur en ”praktisk process” kan förstås, utifrån respondentens beskrivning av att implementera barnets röst i barnavårdsutredningar.

De två samhällsteoretiska perspektiven bidrar till att validera studien i förhållande till studies syfte, särskilt i frågeställning fyra, som tar upp vilka eventuella svårigheter socialsekreterare upplever i sitt arbete med att lyfta fram och ta omhand barnets röst, samt hur hanterar de dessa.

Arbetsfördelning

Denna uppsats är skriven och bearbetad gemensamt av Marie och Jennica. Nedan följer den uppdelning av huvudsakliga ansvarsområden som gjorts:

- Jennica Löfgren: BBIC, Samhällsteoretiskt perspektiv: Kommunikationsteori med följande analys av detta. Delanalys av Shiers nivå 1-2, Resultatredovisning efter frågeställning/tema: ”Så efterfrågas barnets röst”
- Marie Granqvist: BRIS, Samhällsteoretiskt perspektiv: Subjekt/maktperspektiv med följande analys av detta, Delanalys av Shiers nivå 3-4, Resultatredovisning efter frågeställning/tema: ”Dokumentation och användning av barnets röst”

Ramar för samtal med barn i barnavårdsutredningar

I detta kapitel beskrivs de ramar som socialsekreterarna har att förhålla sig till i sitt arbete med barnavårdsutredningar. Först kommer en presentation av gällande lagstiftning (Lagtext finns i bilaga 3). Därefter kommer en beskrivning av vad en barnavårdsutredning är. Det sista avsnittet handlar om BBIC, vad det är och hur det är tänkt att användas för att förstärka barnets medverkan i barnavårdsutredningar.

Barnets röst i svensk lagstiftning och Barnkonventionen

Intentionen med lagstiftningen som berör barn är att dessa ska bli synliga, vilket innebär att deras perspektiv på sin situation ska framhållas på så sätt att barnen får delta i socialtjänstens insatser som subjekt. Barn ska få möjlighet att komma till tals och deras vilja ska beaktas i enlighet med FN:s barnkonvention och tanken om barns fulla och lika människovärde.

För elva år sedan (1998) lades två bestämmelser till i socialtjänstlagen för att stärka barns ställning inom socialtjänsten. Dessa var 1 kap. 2 § och 3 kap. 5 § SoL. Den första är utformad efter artikel 3 i FN:s barnkonvention och handlar om barnets bästa. Den andra tar upp barnets rätt att få komma till tals vilken har anknytning till artikel 12 i Barnkonventionen (Socialstyrelsen, 2008, s. 30).

Socialnämnden ska verka för att barn växer upp under goda förhållanden och har skyldighet att öppna en barnavårdsutredning om de får kännedom om att ett barn far illa eller på något sätt kan vara föremål för en åtgärd av nämnden. Enligt lag (11 kap. 10 § SoL) har barn som fyllt 15 år då rätt att själv föra sin talan.

Vårdnadshavares skyldigheter och rättigheter gentemot sina barn finns reglerade enligt lag och påverkar i stor utsträckning socialsekreterarnas arbete med barnavårdsutredningar. Socialsekreterarna har dokumentationsskyldighet enligt 11 kap. 5 § SoL. Det barnet sagt vid en utredning ska således dokumenteras. Vidare har vårdnadshavarna rätt att ta del av all dokumentation från utredningar gällande deras barn enligt 6 kap. 11 § Föräldrabalken med vissa undantag som regleras i Sekretesslagen 14 kap. 4 § 2.

Även i Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) finns barnets rättigheter reglerade, så att barnet visas respekt för sitt människovärde och för sin integritet.

Barnavårdsutredningar

När socialtjänsten får kännedom om att ett barn far illa har de en skyldighet att ta reda på barnets behov av stöd eller skydd. Detta görs genom en utredning enligt Socialtjänstlagen (SoL kap 11 § 1-2). Utredningen syftar till att inhämta information som gör det möjligt för

nämnden att fatta beslut i ett ärende. Under utredningen samtalar socialsekreterare med vårdnadshavare, barnet och andra viktiga personer för familjen, liksom med förskola och skola. Sammanställning av inhämtat material ligger sedan till grund för beslut i ärendet. Det kan bli fråga om insats eller så avslutas utredningen utan insats. Barnavårdsutredningar regleras av lagar, förordningar, allmänna råd samt myndigheters egna anvisningar (SOSFS 2006:12; Sundell; Egelund; André & Kaunitz, 2007, s. 34).

BBIC, Barnets behov i centrum

BBIC är ett förändringsprojekt med målet att höja kvaliteten i utredningar genom att ta fram ett nationellt enhetligt handlägnings- och dokumentationssystem som skall erbjudas alla Sveriges kommuner (Socialstyrelsen, 2007, s. 8-20). Viktigt att framhålla är att BBIC inte är en utredningsmodell utan skall ses som ett verktyg i utredningsarbetet. BBIC säger ingenting om *hur* barnets röst skall tas fram i utredningen, bara *att* det skall göras (a. a. s. 19).

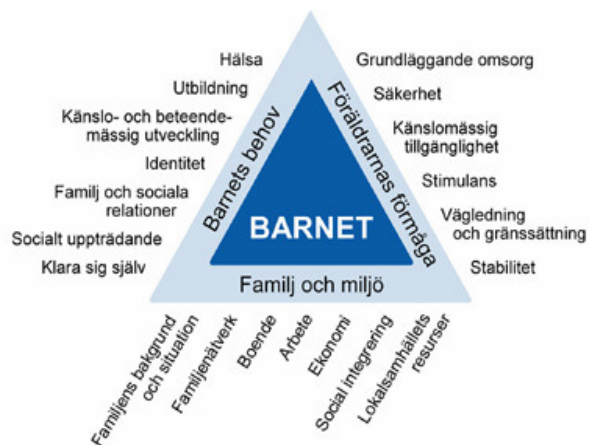
BBIC kom som ett svar på den kritik, från såväl forskare som tillsynsmyndigheter, som riktats mot brister i den sociala barnvården. Bland annat visade det sig att FN:s Barnkonvention och Socialtjänstlagen inte efterföljts, då rapporter pekade på brister i barns möjlighet att göra sin röst hörd i utredningar (a. a. s. 8).

Projektet bygger på det engelska utredningsverktyget "ICS" som togs fram efter ett forsknings- och utvecklingsarbete i England. I Sverige startade projektförberedelserna år 1999 i samarbete med sju projektkommuner och forskare. Arbetet med att ta fram den svenska versionen av BBIC pågick fram till 2005 med fortlöpande utvärderingar och omarbetningar i nära samarbete med projektkommunerna och deras handläggare. Det nationella implementeringsarbetet kunde börja året därpå i samband med att Socialstyrelsen publicerade och gav ut utbildningsmaterialet "Grundbok i BBIC" (a. a. s. 15-16).

Förhoppningen är nu att alla kommuner skall använda BBIC som grund för sina utredningar. De kommuner som vill tillämpa BBIC genomgår en utbildning och skaffar sig BBIC-licens från Socialstyrelsen, vilken är kostnadsfri. Därefter är det tänkt att fortlöpande diskussioner och utvärderingar skall ske mellan lokala BBIC-samordnare i samarbete med Socialstyrelsen (Socialstyrelsen, 2006, s. 90-91).

BBIC:s beståndsdelar

BBIC tillhandahåller förutom en samlad och strukturerad kunskapsbas, vilken sammanfattas i den övergripande BBIC- triangeln (se bild nedan), även en uppsättning formulär för utredning, planering av insatser och för uppföljning (Socialstyrelsen, 2008, s. 29).

Figur 3 BBIC-triangeln (Socialstyrelsen, 2006, s. 14)

BBIC:s grundpelare

BBIC tar sin utgångspunkt i FN:s barnkonvention och Socialtjänstlagen och vilar på en teoretisk kunskapsbas. Formulären i den engelska föregångaren till BBIC beskrivs som evidensbaserade och har en teoretisk utgångspunkt hämtad från bland annat utvecklingsekologi och anknytningsteori (Rasmusson, 2006, s. 8).

Utredningsverktyget bygger på en helhetssyn på barnets situation, med barnets behov i centrum vilken illustreras i BBIC- triangeln. De olika sidorna i triangeln symboliserar de samspelande faktorer som är av betydelse för barns utveckling och som skall vägas in i analys och bedömning: barnets behov, föräldrarnas förmåga och faktorer i familj och miljö (Dahlberg & Forsell, 2006, s. 23).

Visionen är att alla barn som får insatser genom socialtjänsten skall ha samma livschanser som andra barn i samhället (Socialstyrelsen, 2007, s. 8). Målet är att skapa ett enhetligt system för handläggning och dokumentation i barnavårdsärenden. Det säger inget om hur arbetet skall göras och är således ingen utrednings- eller behandlingsmetod. Inte heller är det ett standardiserat bedömningsinstrument, utan ett arbetsverktyg tänkt att ge vägledning med dess grundläggande principer. BBIC ger ramar och en grundstruktur för att utreda, planera och följa upp insatser (a. a. s. 19).

BBIC:s syfte

- Att stärka barns delaktighet och inflytande,
- förbättra samarbetet med barnets familj och nätverk,
- skapa struktur och systematik i utredningar så att insatser lättare kan följas upp
- och bli mer rättssäkert (a. a. s. 9-10; 40).

Tidigare forskning

Fortfarande finns ganska lite forskning på området utifrån barnets och socialsekreterarnas perspektiv (Socialstyrelsen 2004a). I detta kapitel redovisas först utvärderingar av arbetet med BBIC som gjorts av Socialstyrelsen (2007) och Rasmusson (2006). Därefter kommer en sammanfattning av tidigare forskning som berör ämnet för denna uppsats efter följande indelning; ”*Barn och delaktighet*” (Med rapportbeskrivning från Meeuwisse, Sunesson & Swärd (red.) 2000); ”*Social barnavård*” (Socialstyrelsen, 2004a; Socialstyrelsen, 2007; SOU 2005:81; Watson, 2006 samt Rasmusson, 2006) samt ”*Barn berättar om språkbarriärer*” (BRIS Johansson, 2008). Dessa rapporter och skildringar av forskning har valts att lyftas fram på grund av att de utgör den senaste tillgängliga forskningen och i flera fall är den information som används av socialstyrelsen i deras utvecklingsarbete på området.

Utrymme för barnets röst och delaktighet i BBIC

Barnets delaktighet och medbestämmande beskrivs som en viktig ledstjärna i arbetet med BBIC vilket också märks i rapporterna där barnets röst, barnets egen berättelse lyfts fram som en resurs som de vuxna har mycket att lära av. Utvärderingar pekar på att barnets ställning har stärkts genom arbetet med BBIC, att de blivit mer delaktiga i utrednings- och uppföljningsprocessen. Bland annat har BBIC- formulären bidragit till att lyfta fram barnets perspektiv. Under varje rubrik i utredningen finns utrymme att fylla i barnets uppfattning (Socialstyrelsen, 2007, s. 11).

Förutsättningar för barnets delaktighet

En förutsättning för att barnet skall få en känsla av delaktighet är att det får förståelse för vad som händer och att sammanhanget blir begripligt. För familjerna visade sig arbetet med triangeln som utgångspunkt ge dem en bättre förståelse för sammanhanget och gjorde socialtjänstens arbete mer begripligt, vilket i sin tur underlättade samarbetet (a. a. s. 87). En viktig faktor för barnets medverkan är barnets behov av att känna trygghet och få kontinuitet i kontakten med socialsekreteraren (a. a. s. 57).

Barns kritik i utvärderingarna har inte riktas mot själva arbetet med BBIC som verktyg utan till utövarna. Socialsekreterares kunskap om barnets utveckling, förmåga att möta barnet, utifrån bland annat dess ålder, könsaspekter och etnisk tillhörighet, har visat sig avhängigt för hur barnet kommer till tals (a. a. s. 88).

Trots redovisade brister är slutsatsen i BBIC- rapporten ändå att ”*de ramar och utrymmen som skapats för barns delaktighet och medbestämmande genom BBIC ger förutsättningar för*

att stärka barnets ställning i enlighet med SoL och BK. Barn konsulteras, får komma till tals och kan i bästa fall bli delaktiga samt utöva visst inflytande i viktiga planerings- och beslutsprocesser som rör dem själva.” (a. a.).

Socialsekreterare som lyssnare och bärare av barnets röst

Socialsekreterare ska lyssna på barn och respektera deras åsikter. Det ställer krav på de vuxnas förmåga till lyhördhet i mötet med barnet för att förstå barnets sätt att uttrycka sina känslor och intressen. Det finns kritik riktad mot BBIC just därför att det inte säger något om hur samtal med barn ska gå till. I utvärderingar beskriver socialsekreterare sin osäkerhet i samtalet med barn och hur de skall få fram barnets upplevelser. Även föräldrar har påtalat att handläggare inte anpassat sitt språk till barnets nivå. Det har visat sig viktigt att ge barn förtroende feedback på allt som sägs och på så vis kunna fånga upp och rätta till missförstånd. Generellt visar resultatet från utvärderingar att socialarbetare behöver mer träning i att kommunicera med barn (Rasmusson, 2006).

Utvärderingar pekar på att barn allt oftare får komma till tals, men att deras uttalanden inte finns med i analys och bedömning (Socialstyrelsen, 2007, s. 55-56). De formulär som används i BBIC ger samstämmighet vad gäller utredningsupplägg och kvalitet i olika stadsdelar, helhetssyn, struktur, systematik, tydlighet och ett underlag för att ha barnets perspektiv i fokus (a. a. s. 11-13).

Barn och delaktighet

Begreppet barn definieras genom att alla individer är under 18 år (FN:s Barnkonvention). Enligt den moderna västerländska synen på barndomen, poängteras att den till att barn är annorlunda än vuxna. Att det finns skillnader som går ut på att barn ses som inkompetenta och sårbara samt att de saknar vuxenlivets förmågor, färdigheter och makt. Ofta kopplas barndom och marginalisering ihop. Detta innebär att barn uppfattas vara i behov av skydd, vilket utan tvivel är en mycket relevant förklaring på fenomenet.

Andersson (2000) hänvisar till den brittiska forskaren Philip Scraton som belyser vuxnas dominans av barn. Emellertid ses denna form av makt som en accepterad legitimitet av medborgarna. Dock menar Scraton att den är så pass osynlig att man knappast tänker på den eftersom makt också kan benämnas som ansvar och kontroll.

Barn har under lång tid betraktats som passiva objekt för omvärldens inflytande. Dock har det på senare tid framkommit en ny syn, där barn ses som subjektiva objekt i konstruktionen av sina egna liv (a. a. s. 173- 175).

Enligt Andersson har det funnits en tämligen enhetlig bild av att barn inte kommer till tals i de sociala utredningar som innefattar dem. Andersson lyfter fram två forskare vid namn Ian Butler och Howard Williamsson (a. a. s. 178). Centralt i deras forskning är att bristen på barnforskning inte betyder att barns och vuxnas intressen är så olika eller motsatta. Emellertid finns skillnader inom dessa två sociala världar det vill säga, barnets och den vuxnes sociala värld. Kritiken menar/innebär också att det är skillnad mellan barns världar till exempel deras olika sociala miljöer (a. a. s. 178).

Då man ser till socialtjänstens verksamhet samt lagar som följer med den, kommer begrepp som delaktighet att ses som centrala. Andersson lyfter fram en forskare, Karen Healy (1998) vilken menar att begreppet fått en alltför universalistisk definition utan hänsyn tagen till sammanhanget (a. a. s. 180).

Andersson menar vidare att den kritik Healy har angående begreppet delaktighet gäller socialarbetarens maktmedvetenhet. Socialarbetaren har makt att bestämma vad som bäst för andra. Många socialarbetare har varit så medvetna om eventuella faror i sin utövning av makt att de inte vågat använda den på ett konstruktivt sätt. Andersson menar att detta enligt Healy kan skada samhällets mest sårbara grupper, inte minst barn (a. a. s. 181).

Barnen har tidigare varit medverkande som objekt medan målet idag är barnens medverkan som subjekt (a. a. s. 173-175). I detta ligger en balansgång för socialarbetare inom socialtjänsten mellan att tilldela barnen större medverkan utan att ge barnen ett för stort ansvar för de beslut som fattas. Barn kan inte avgöra sitt eget bästa, men socialarbetaren kan inte heller avgöra barnets bästa utan att ta reda på hur barnet ser på sin situation (a. a. s. 183).

Brister i barns delaktighet inom social barnavård

Den sociala barnavården har under många år varit hårt kritiserad bland annat gällande handläggning och dokumentation av barnavårdsutredningar. Kritiken har kommit från olika håll inte minst från Länsstyrelsens tillsyn (Socialstyrelsen, 2007, s. 17).

Svensk forskning om barnavårdsutredningar har i första hand tagit upp formella aspekter av handläggningen och berört konsekvenser av utredningarna. Däremot säger CUS expertgrupp (Centrum för utvärdering av socialt arbete, vars uppdrag är att stödja en mer kunskapsstyrd utveckling av det sociala arbetet (Socialstyrelsen, 2004a, s. 3) att det finns ett bristande intresse på området och att det är först under senare år som barnavårdsutredningar börjat studeras mer systematiskt. Vidare poängterar CUS expertgrupp att det finns en brist på undersökningar som lyfter fram synpunkter från barn och socialsekreterare (a. a. s. 90).

Gunvor Andersson och Anna Hollander påpekar att det borde vara en självklarhet att barnet är i fokus i social barnavård. Socialsekreterare måste utifrån dialog med barnet – som är föremål för en barnavårdsutredning – ta reda på hur barnet själv upplever sin situation och vad det har för önskemål. Men, som de skriver, har det blivit alltmer uppmärksammat att det inte är så och hänvisar till flertalet källor (a. a. s. 61).

Karin Aronson skriver om samhällets ansvar att låta barn bli hörda i frågor som berör dem själva enligt FN:s barnkonvention. Hon hänvisar bland annat till Bo Vinnerljungs forskning om fosterbarnsvård i Sverige från 1996 som visar att barn som varit föremål för placeringar av socialtjänsten kunnat genomgå flera omplaceringar utan att någon socialsekreterare talat själv med barnet. Vidare poängterar Karin att det varken är lätt eller oproblematiskt att ta fram barnets röst (a. a. s. 69). Att kunna föra dialog med ett utsatt barn och att möta barnet i samtalet är något Sven Hessle beskriver som en konst som fortfarande är relativt outvecklad, kanske särskilt bland socialarbetare (a. a. s. 110).

Sven Hessle, Nils Stenström, Knut Sundell och Eva Wåhlander menar att det har blivit särskilt angeläget att uppmärksamma barnavårdsutredningar med tanke på de ändringar som gjorts i socialtjänstlagen vilka lyfter fram barns bästa som ledstjärna för verksamheten (a. a. s. 85). En genomgång av forskning om barnavårdsutredningar ger enligt Hessle, Stenström, Sundell och Wåhlander en enhetlig bild av brister i socialtjänstens utredningar. Kritiken handlar om att utredningarna tar lång tid, att barnen inte blir lyssnade på eller kommer till tals, att utredningarna brister i opartiskhet, att dokumentationen ofta är bristfällig samt att utredningarna inte är tillräckligt sakliga. Förklaringar som ges handlar bland annat de förutsättningar socialtjänsten som organisation står för och att socialsekreterare saknar tillräcklig utbildning i utredningsmetodik. Bara en av sju socionomutbildningar innehöll särskilda kurser med inriktning mot sociala utredningar. (a. a. s. 97-98).

I Statens offentliga utredningar (SOU 2005:81) *Källan till en chans, nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården* tas utbildning, kompetens och forskning inom socialtjänsten upp. Här föreslås en ändring av innehållet i socionomutbildningen med en fördjupad barnkompetens, bland annat gällande samtal med barn (a. a. kap. 6).

Barnperspektiv i ett komplext sammanhang

En färsk studie: ”*Barnperspektiv i den sociala barnavården. Forsknings- och utvecklingsarbete inom ramen för projektet Kunskapsbaserad socialtjänst*” av Bodil Rasmusson (2006) undersöker innebörder i begreppet barnperspektiv samt barns och

föräldrars delaktighet i den sociala barnvården. Studien har gett mer kunskap om barnvårdsutredningars "svarta låda" och lyft fram klienternas perspektiv och erfarenheter (a. a. s. 103). Studien visar att barnets möjligheter att komma till tals och göra sig förstådd avgörs bland annat av förtroendet för vuxna (a. a. s. 104-105).

Det är inte en okomplicerad uppgift Rasmusson beskriver att socialsekreteraren har i arbetet att tillgodose barns rätt att vara delaktiga och bidra med sina perspektiv. Barnets delaktighet ligger som hon uttrycker det: "*invävt i alla relationer och måste alltid förstås i relation till sin kontext.*" (a. a. s. 105). Det handlar om att ha förmågan att skapa utrymme och ta tillvara möjligheter i ett komplext sammanhang där socialsekreteraren i varje ärende måste förhålla sig till de ramar och villkor som gäller specifikt för den situationen (a. a. s. 104-105).

I analysen ställer Rasmusson frågan om socialtjänsten har blivit bättre på att lyssna på barnen genom tillämpningen av BBIC. Något svar finner hon inte i de fem intervjuer som gjorts med fosterhemsplacerade barn. Däremot framkommer det att socialsekreterarnas förmåga att skapa förtroende och kontakt var betydande för barnets känsla av trygghet eller otrygghet i familjehemmet. De beskriver hur de upplever trygghet i att veta vem de kan vända sig till, att kunna bli lyssnad till av en person som tar ställning för barnets intressen.

Rasmusson beskriver hur barnets motståndskraft mot svårigheter stärks om de får stöd av en engagerad socialsekreterare. Kontakten med socialsekreterarna beskrivs i både positiv och negativ bemärkelse, övervägande positiv. Men Rasmusson skriver också att flera starka känslor av maktlöshet och ensamhet hos barnen kom till uttryck i intervjuerna (a. a. s. 93). Att få berätta om sina upplevelser var något som barnen hade ett stort behov av (a. a. s. 96).

I rapporten "*Listen to me, too!*" skriver Watson (2006) att det ligger många svårigheter i att involvera barn och göra dem delaktiga. Utmaningarna ger upphov till betänkligheter men fördelarna/förtjänsterna överväger hindren, inte minst på grund av det värde det ligger i att bli lyssnad till för barnet. Detta är även den slutsats Rasmusson drar i sin studie. Arbetet med barnperspektiv och barns delaktighet berör attityder, värderingar, etik och moral. Socialsekreterares förhållningssätt behöver medvetandegöras, strategier behöver prövas och dilemman behöver lyftas fram och analyseras (Rasmusson, 2006, s. 103).

Barn berättar om språkbarriärer

En studie gjord av BRIS med titeln "*Kan man bli sjuk av ord?*" belyser barns perspektiv på att växa upp under psykisk misshandel och emotionell omsorgssvikt (Johansson, 2008). Rapporten bygger på 1161 barns anonyma kontakter med BRIS, varav 639 kontakter skett via telefon och 522 via BRIS-mejlen under perioden januari-augusti 2007 (a. a. s. 4-13). Studien

lyfter fram vad författaren valt att benämna kultur- eller språkkollisioner. Med det menas att det till synes uppstått "missförstånd" mellan barnet och hjälparen. Detta kan bero på att barn och hjälpare använder olika ord för att beskriva omständigheter (a. a. s. 73). Barnen säger sig ha formulerat sig tydligt om sin situation, men upplever sig varken ha blivit förstådda eller tagna på allvar (a. a. s. 4). Ett exempel är när barn uttryckt att "pappa är arg". Att pappa är arg kanske kan framstå som något som tillhör det "normala", att människor blir arga ibland. Andra ord som barnen frekvent använder i stället för psykisk misshandel är "*bråk*", "*skriker*", "*skäller*", "*arg*", "*hot*" och "*dum*" (a. a. s. 58). Det krävs enligt rapporten följdfrågor för att förstå vad som döljer sig bakom de "enkla" orden.

Då barns krafter håller på att ta slut kan de säga att de "*mår dåligt*", "*är nere*", "*inte orkar*" eller att "*det är jobbigt*" (a. a. s. 59). Författaren menar att dessa uttryck betyder att barnet inte längre står ut i sin situation och inte orkar bära sin psykiska ohälsa längre. Barnet kan vara på gränsen till att vilja ge upp, begå självmord, rymma eller söka hjälp hos socialtjänsten, ibland med förhoppning om eget boende som ett sista alternativ. Sett ur ett vuxenperspektiv kan detta missförstås som "*slöhet*" eller "*tonårströtthet*". Utredarens slutsatser kan alltså grunda sig på vilka ord barn använder. Därför blir det viktigt att förstå betydelsen av barns ord (a. a.).

Skölden och andra hinder hos barnet

Som tidigare nämnts uppstår ofta svårigheter i kommunikationen mellan barn och hjälpare. I rapporten benämns dessa som *hinder*. Hindren blir som en *sköld*, som skyddar den rådande situationen från att förändras genom att hindra insyn. Aktörer som skapar, bygger upp och bibehåller skölden är föräldrar, andra vårdnadshavare, barnet själv och även hjälparen.

Andra hinder hos barnet kan innebära att barnet upplever oro. Det kan handla om tänkbara konsekvenser som barnet tror att det kommer att få om det själv söker hjälp. Hinder hos barnet kan också vara att barnet älskar sina föräldrar och vill försvara dem även om de gjort barnet illa. Barnet kan också känna skam för sin situation (a. a. s. 48).

Barns perspektiv på föräldrar som hinder

Föräldrar agerar ofta i syfte att kvarhålla information om familjen inom familjen. Barn berättar att när sexuella övergrepp upptäckts inom familjen vill de varken lämna ut sig till omvärlden eller släppa in utomstående. Barnen berättar för BRIS att de inte vågar säga som det är till socialtjänsten och BUP (Barn och ungdomspsykiatri) på grund av föräldrarnas påtryckningar. Upplevelser som barn har är dels att föräldrarna ger en helt annan bild av sig

själva och av situationen än den uppfattning barnet har. Dels hotar föräldrar barnet om det berättar. ”*Min jul och nyår har varit så jävla hemsk, min pappa dricker alldeles för mycket och blir ofta våldsam och elak, min mamma bryr sig inte ens. Även fast soc är inblandade och till dem, har hon sagt att pappa knappt dricker alls och att jag i princip ljuger.*” (Flicka 15 år, a. a. s. 48).

Hinder hos hjälparen

Barns upplevelser av att inte ha blivit tagna på allvar efter att de berättat kan också uppstå i mötet med hjälparen. Hinder i kommunikationen kan bero på att barnet inte upplever att informationen tagits omhand av den vuxne på ett rättvist sätt. Barn beskriver även att mottagaren i stor utsträckning tror mer på föräldrarnas berättelse.

Det barnen berättar säger ingenting om hjälparens kunskap. Däremot har inte barnen upplevt att de fått tillräcklig feedback. Författaren menar att det verkar finnas ”blinda fläckar” eftersom hjälparen inte kunnat bistå barnet med hjälp för vad barnet själv upplever som uppenbart. Med det menas att barnet upplever sig ha förmedlat sig verbalt, eller på annat sätt signalerat om sin situation, men att detta inte tagits på allvar från hjälparen. Det verkar som om hjälparens ”språkkunskaper” är begränsade eftersom barnet inte upplever att de fått förståelse. En flicka skrev till BRIS:

Hej! Jag undrar var gränsen går för ”psykisk misshandel”. Jag förstår att det är en rätt luddig gräns, men jag vill veta om jag blivit utsatt för det eller inte. Allt jag säger till soc, (om hur mina föräldrar låst in mig, talat om hur värdelös jag är, mamma har sagt att hon ska ta självmord på grund av mig) allt sådant struntar dom bara i. (Flicka 15 år, a. a. s. 49)

Andra aspekter som kan utgöra hinder

Då barnen getts möjlighet att få tala enskilt med hjälparen men inte ”lyckats” förmedla sin situation, kan detta bero på att barnet självt inte känt sig tillräckligt tryggt i mötet med hjälparen. Några av barnen önskar att få mer än en chans att berätta. ”*Varför frågar vuxna bara en gång och sedan nöjer sig med svaret ”bra”?*” (Flicka 15 år, a. a. s. 49). En annan orsak till att barn upplever sig otrygga hos hjälparen är rädsla att föräldrarna ska få veta vad barnet sagt. Barnets vetskap om anmälningskyldigheten kan göra att barnet väljer att avstå från att söka hjälp (a. a.).

Teoretiska utgångspunkter för analys

Här kommer de tre utgångspunkter för analysen presenteras; Shiers delaktighetsmodell, Kommunikationsteori och Subjekt/maktperspektiv.

I socialtjänstens arbete med att *lyfta fram barnets röst* är kommunikation centralt. Därför har vi valt att lyfta fram kommunikationsteori i denna uppsats för att belysa socialsekreterarnas arbete utifrån detta samhällsteoretiska perspektiv. I BRIS-rapporten ”*Kan man bli sjuk av ord*” (Johansson, 2008) som redogjorts för i kapitlet ”*Tidigare forskning*” belyser författaren vilka hinder i kommunikationen som kan uppstå då barn möter vuxna ”hjälpare”. Därför är det intressant att sammanföra barns egna uttalanden från BRIS-rapporten med socialsekreterarnas uttalanden i denna uppsats ur detta kommunikationsteoretiska perspektiv.

För att förstå kommunikation bör man förstå makt. Socialsekreterarnas arbete med att *göra barn delaktiga i barnavårdsutredningar* rymmer också ett maktperspektiv, inte minst för att socialsekreterarna utför myndighetsutövning. För socialsekreterarna innebär arbetet många gånger en komplicerad balansgång mellan makt och hjälp (Skau, 2003). Särskilt aktuellt blir detta i arbetet med BBIC, där barn ska göras delaktiga och då barnets röst ska lyftas fram och dokumenteras under en egen rubrik ”*barnets uppfattning*” i utredningen (se kap. ”*BBIC, Barnets behov i centrum*”).

Implementeringen av BBIC är en del av det paradigmskifte där man lyfter fram barnet som delaktigt subjekt (Socialstyrelsen 2006-110-7). För att göra detta möjligt krävs kunskap och kompetens hos socialtjänsten vad gäller bemötande av barn och inte minst vad gäller kommunikation med barn (Johansson, 2008). Därför hänger detta subjekt/maktperspektiv ihop med kommunikationsteorin. I denna uppsats förs således socialtjänstens arbete med att *lyfta fram barnets röst och göra barn delaktiga i barnavårdsutredningar* samman med både kommunikationsteori och ett subjekt/maktperspektiv.

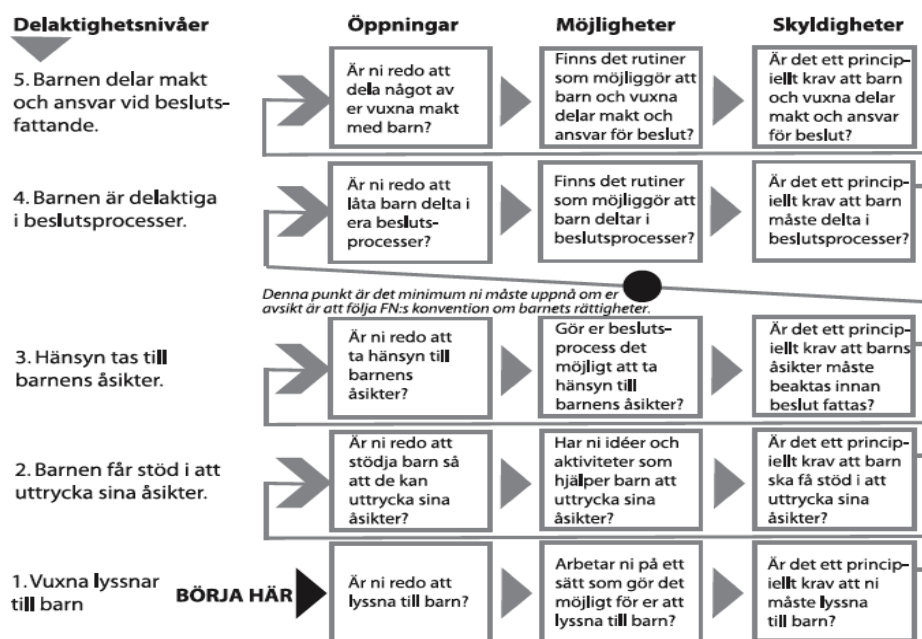
Shiers delaktighetsmodell används som ett granskningsraster för att belysa nivån av delaktighet i vilken både kommunikationsteori och ett subjekt/maktperspektiv aktualiseras. Att sammanföra barns delaktighet inom barnavårdsutredningar med dessa större samhällsteoretiska perspektiv blir därför intressant.

Shiers delaktighetsmodell

Shiers delaktighetsmodell är ett praktiskt verktyg för att belysa och analysera barns delaktighet. Modellen utgår ifrån Roger Harts steg för barns delaktighet vilken haft stort inflytande på områden gällande barns delaktighet i arbetet med FN:s barnkonvention i

Storbritannien (Shier, 2001). Shier lägger mycket tonvikt på de kriterier som skall uppnås för att FN:s konvention om barns rättigheter skall uppfyllas. I sin artikel skriver han att artikel tolv om barnets rätt att göra sin röst hörd är den mest åsidosatta och överträdna i Barnkonventionen gällande de flesta områden i barns liv.

Shier's delaktighetsmodell

Figur 1 Shiers delaktighetsmodell (Shier, 2001, p. 111)

Shiers fem delaktighetsnivåer

1) *Vuxna lyssnar på barn*, innebär att barn får uttrycka sig och bli lyssnade på av ansvariga vuxna. 2) *Barnen får stöd i att uttrycka sina åsikter*, vilket tar upp frågan hur vuxna ger barn utrymme att uttrycka sig, hur de ger sitt stöd och olika former av positiv förstärkning. Den tredje nivån 3) *Hänsyn tas till barnens åsikter*, tar upp hur vuxna väger in det som barn säger eller uttrycker. Detta betyder inte alltid att barnen får det beslut de önskar utan handlar mer om att vuxna tar med barnens syn precis som andra åsikter, ger barnen feedback så att de upplever att de är lyssnade till samt att de vuxna förklarar för barnen hur och varför ett visst beslut fattats.

Dessa tre nivåer skall uppnås för att Barnkonventionen skall uppfyllas. Förstärkningen från nivå tre till fyra är att det nu inte bara är vad barnet tycker som är av vikt utan också att barnet görs delaktig i beslutsprocessen. Det betyder att barnet från konsultation således blivit en aktiv deltagare i beslutsfattandet.

Delaktighetsnivå 4) *Barnen är delaktiga i beslutsprocesser*, redogör för hur vuxna och barn möts, planerar samt fattar beslut tillsammans. "Delaktiga" innebär att barn inkluderas i

sammanhang där beslut fattas. Den femte nivån 5) *Barnen delar makt och ansvar vid beslutsfattande*, skiljer sig från nivå fyra på så vis att barnen har större inflytande, vilket även kan innebära att vuxna får avsäga sig en del av sin makt.

Utöver dessa nivåer finns tre steg för varje nivå vilka är *öppning, möjlighet och skyldighet*. Begreppen är centrala i avseendet att ytterligare beskriva öppningar i hur olika organisationer är beredda att börja tillämpa principerna. *Öppningar* står för om den vuxne är redo och villig att arbeta efter det sätt som beskrivs i varje nivå. *Möjligheter* representerar den vuxnes resurser, kunskap och färdigheter till att praktiskt kunna arbeta på respektive sätt som beskrivs i varje nivå. *Skyldigheter* avser frågan om organisationen har en överenskommen policy om ett inbyggt arbetssätt i systemet som alla skall följa. Modellen är tänkt att användas som ett redskap utformat med korta frågor som man kan svara ja eller nej på, beskriva vad man gör för att sedan kunna se vad nästa steg i utvecklingen för en förbättring är samt kunna diskutera och konkretisera vad man behöver arbeta vidare på för att uppnå sina mål för verksamheten. Shier poängterar att en verksamhet kan vara på olika steg gällande olika aspekter av sitt arbete (Shier, 2001). I nästa stycke beskrivs utförligare hur modellen används i denna studie.

Kommunikationsteorin och Det rationella samtalet

Kommunikationsteorin är intressant för socialt arbete inte minst därför att kommunikation är ett viktigt verktyg socialarbetaren har för att skaffa sig förståelse. Kommunikation handlar om hur ett budskap ges och därefter tolkas samt vilka reaktioner som följer på budskapet.

Vi har alla våra egna mönster för hur vi bearbetar information, vilket leder till att vi uppfattar vissa saker som viktiga och andra oviktiga. Kommunikationsproblem uppstår ofta då människor uppfattar information på olika sätt, eller har svårt att förstå varför vissa väljer ut viss information som relevant. Det kan bero på att de har svårt att bedöma informationen, att de inte ger feedback på ett sätt som mottagaren förstår eller för att de själva inte uppfattar den feedback de får från andra på ett korrekt sätt. Detta utgör hinder för informationsbearbetningen och stör kommunikationen mellan människor. Payne beskriver hur feedback gör den som talar trygg.

De kommunikationsmönster vi använder ger ofta uttryck för makt eller underordning och sättet att kommunicera påverkar jämvikten i system på olika sätt. Kommunikationsteori handlar också om kontrollen i relationer och kan användas för att identifiera ojämlikhet och rättvisa.

En genomtänkt kommunikation är av stor vikt för socialarbetare för att skapa kontakt och se till att de budskap man ger tas rätt emot och förstås. Socialarbetare behöver ha en

medvetenhet om klienternas reaktion på kommunikationen. Vidare ska socialarbetaren uppmärksamma och lyssna på vad klienten säger och vinnlägga sig om att förstå denne genom följdfrågor och feedback. Här är inte bara den verbala feedbacken av vad som sagts viktig för ett gott samspel och god kommunikation. Lishman hänvisar till olika faktorer som äkthet, värme, acceptans, uppmuntran, sympati, empati, responsivitet och sensitivitet för att uppnå god kommunikation. (Payne, 2002, s. 227-331).

Det rationella samtalet

Jurgen Habermas, som enligt Per Månson räknas som den kanske mest betydelsefulla samhällstänkaren i västvärlden betonar språkets och samtalets betydelse. Han behandlar språkproblematiken och föreslår teorier för ”det goda samtalet” (Månson, 2003, kap. 9).

Habermas använder begrepp från kommunikationsteorin för att utveckla en mer övergripande samhällsteori som skulle bidra till att förklara och avskaffa förtryck och förtingligande av människor (a. a. s. 104). Teorin om det kommunikativa handlandet går i korta drag ut på att betona vikten av att vi i samhället, på alla nivåer för dialoger, så kallade rationella samtal med varandra. Här blir språket, eller språkgemenskapen av stor vikt. Målet är att i varje möte skapa en ”intersubjektiv delad livsvärld” vilket innebär att vi använder språket på så sätt att vi kan mötas i samförstånd med varandra. Detta är vad Habermas kallar för ”kommunikativt förnuft”. Vi måste lyssna på varandra för att nå varandra. Det rationella samtalet innebär utvidgade möjligheter för det moderna samhällets demokrati och jämlikhet (a. a. s. 307-342).

Språket är ett viktigt kommunikationsmedel mellan människor och Habermas pekar på dess förutsättningar och vilken kompetens människor måste ha för att kunna tala störningsfritt med varandra. Habermas syn på språket finns förklarad i hans begrepp ”universalpragmatiken” som i korthet handlar om att kunna identifiera och analysera egenskaper i språket som gör att vi förstår varandra. För att två människor ska kunna föra ett samtal krävs att de både kan förstå språket och att innebörden i det som sägs är intersubjektivt förståeligt. Förståelse uppstår när människor är beredda att lyssna till varandra och man kan komma tillrätta med störningar och hinder (a. a. s. 324-328).

Att samtala med barn

Detta avsnitt tar upp barns språkbruk, barns och vuxnas förståelse för varandras språk i samtalsituationer, samt vilka anledningar det kan finnas till att samtala med barn i socialtjänstens barnavårdsutredningar.

Barns språk och förståelse

Språket är, precis som beskrivits ovan i kommunikationsteorin, ett nyckelverktyg för samtal och samspel mellan människor. Barns tankevärld liksom språk skiljer sig från de vuxnas och de har även ett mer begränsat ordförråd. Barn som växer upp i missförhållanden har dessutom ofta en försenad språkutveckling (Socialstyrelsen, 2004b, s. 49). Därför blir barn beroende av de vuxnas tolkningar och förmåga att fånga upp barnets emotionella uttryck (Övreeide, 2001, s. 76). Barns begränsade ordförråd samt bristande förmåga att formulera sig gör att de lätt kan bli missförstådda. Att barnen som söker hjälp själva upplever detta kommer fram tydligt i BRIS-rapporten (Johansson, 2008). (Se kap. *"Tidigare forskning"*)

Anledningen till att det barn försöker berätta kan upplevas som osammanhängande eller på annat sätt obegripligt är att de försöker svara på frågor som de inte förstår (Socialstyrelsen, 2004-110-8, s. 48). Det är alltså av största vikt för socialsekreterare att själva använda ett enkelt och konkret språk som barnet begriper samt ställa frågor som barnet förstår. Den vuxne måste vara så konkret som möjligt och ibland förmedla sig på andra sätt än med ord, till exempel med teckning, nallar, rollspel eller med hjälp av andra kreativa metoder (Övreeide, 2001, s. 85-87).

Yrkespersoners samtal med barn är ofta mer av en undersökande karaktär än genuint ömsesidiga. Övreeide beskriver att barn allför sällan får möjlighet att tala om sina livserfarenheter och upplevelser för att de själva skall kunna få en förståelse för sin situation. Han påpekar att det skulle medföra stora vinster om den vuxne hjälparen strävar efter att föra realistiska samtal med omtanke om barnet, där det finns rum för bekräftelse, stöd och hjälp i att skapa sammanhang för barnet. Detta perspektiv skulle hindra samtalen från att bli vuxnecentrerade och för barnen osammanhängande. Den vuxne hjälparen skall söka en gemensam förståelse tillsammans med barnet. För att uppnå detta måste respekt för barnets perspektiv på situationen visas (a. a. s. 10).

Skäl att samtala med barn

Barnsamtal hos socialtjänsten kan ha flera syften, till exempel att synliggöra barnen, ge barnen röst, att stärka barnen och göra dem delaktiga (Socialstyrelsen, 2004b, s. 19-20).

Samtalet skall leda till en förståelse för hur barnet uppfattar sin situation, vad det vill och önskar. I detta sammanhang finns mycket att ta hänsyn till, vilket gör att frågor inte bara kan ställas rakt ut. Barnet kanske ofta står i en lojalitetskonflikt, är utsatt för påtryckningar eller hot. Frågan blir om barnen uttrycker sin egen vilja eller om de berättar vad de tror att vuxna förväntar sig av dem (a. a. s. 20-21).

Att göra barn delaktiga i en utredning innebär inte bara att använda barnet som en informationskälla (Killen, 1991, s. 285). Bland annat har barnet också rätt till information om vad som skall hända och varför. För socialsekreteraren innebär detta en balansgång mellan att låta barnet delta utan att lägga på dem ett ansvar. När man lyssnar på barnets perspektiv och önskemål skall man inte heller ge barnet orealistiska förväntningar om att dessa kommer kunna uppfyllas (a. a. s. 21).

I samtal med barn är stöd och bekräftelse en viktig ingrediens. Att få information och att känna sig delaktig i det som händer kan stärka barnets förmåga att hantera sin situation. Andra viktiga faktorer för barnet är att det visas respekt och bli bemött på sina villkor. Allt detta spelar roll för barnets förmåga att bemästra sin situation (a. a. s. 22-23). Vidare beskrivs att förmågan lyssna till vad barnet uttrycker är viktigare än att ställa ”rätt” frågor (a. a. s. 19).

Subjekt/maktperspektiv

Michel Foucault och subjektskonstruktion

Foucaults illustration av den moderna människans tänkande och sätt att betrakta företeelser, bygger på vissa skärningspunkter i historien. Dessa skärningspunkter har lett till nya vetandeformer, maktrelationer och sociala praktiker. Framväxten av nya vetandeformer förutsätter enligt Foucault två grundläggande villkor, att människan har ett *visst vetande* och att hon befinner sig i *vissa maktrelationer*. Dessa två är ömsesidigt beroende.

Foucault analyserar de processer som gör att människan först fungerar som ett kunskapsobjekt och sedan som subjekt. Enligt Månson ställde Foucault ”samtidens frågor” och omformade dem till teorier om subjektet, språket, litteraturen och vetandet med mera. Ett subjekt kräver handling som en aktör på en historisk scen. Centralt är att subjektet i sitt handlande även underordnat sig rådande ordning, exempelvis samhällsdemokratiska beslut.

Subjektet har enligt Foucault uppkommit genom tre historiska processer nämligen ”*vetenskap*”, ”*åtskiljande praktiker*” och ”*självregleringstekniker*”.

Den första, ”*vetenskap*”, innebär att empirisk observation av mänskligt beteende genererar ny kunskap. ”*Åtskiljande praktiker*” sker genom gränsdragningar mellan olika subjekt och genom uteslutande av subjekt. Social utskiljning sker i en process där människans inre omvandlas. ”*Självregleringstekniker*” innebär att människan frivilligt och aktivt medverkar till förändring av sin subjektiva upplevelse av sig själv. Enligt Foucault är subjektet en produkt av historia och kultur. Subjektet uppfattar sig alltid i relation till andra subjekt och får då sin egen existens återspeglad. Subjektet = *självet* blir fortlöpande föremål för det Foucault

kallar empirisk observation och introspektion, vetenskap och subjektets medverkan till självomvandling (Månson, 2003, s. 347-349).

Foucaults maktperspektiv är inte liktydligt med en viss institution eller stuktur och heller inte en förmåga, ett resursinnehav som vissa personer är utrustade med. Makten är neutral men har kapacitet att verka, påverka eller förändra. Den blir således relationell och operationell och processerna för dess uppkomst bör analyseras. Vidare bör man studera hur maktmekanismerna verkar och registrera både deras avsedda och oavsedda konsekvenser. Uppmärksamheten skall inte inriktas på maktinnehavares motiv utan på praktiker och effekter. Maktrelationer är heller aldrig enkla projektioner av klass – eller politiska relationer, utan varje *nätverk av relationer har sitt eget mönster och en relativ autonomi* (a. a. s. 360-361).

Foucaults perspektiv på makt har stor relevans för socialtjänstens arbete inte minst i barnavårdsutredningar och då barnets röst lyfts fram och barn görs delaktiga. Detta kommer att konkretiseras i följande stycke om maktperspektiv inom socialtjänsten.

Maktperspektiv inom socialtjänsten

På uppdrag av statsordningen utgör socialtjänstens verksamhet den arena som ska stå som ytterst ansvarig för att barn får växa upp under goda levnadsförhållanden och får en fortsatt god gynnsam utveckling. Barn ska också anses vara en *särskilt utsatt grupp* enligt 5 kap 1 § Socialtjänstlagen (2001:453 forts SoL). Socialtjänstens verksamhet ska utifrån ett ansvarsperspektiv tillhandahålla tjänster av stödjande karaktär. Termen kontroll i avseende att ge stöd kan förefalla aningen tvetydigt i en verksamhet vars främsta uppgift är att tjäna samhällets medborgare utifrån människors rätt till frivillighet och medbestämmande 1 kap 1 § Socialtjänstlagen (2001:453 forts SoL).

Det är således relevant att resonera kring former av maktperspektiv i relation till socialtjänstens ansvar. Sambandet mellan kunskap och ansvar i myndighetsutövning är viktigt i den sociala praktiken. Maktstrukturer synliggörs till exempel i tvångslagstiftningar. Emellertid kan bristande kunskap, som Foucault benämner som *begränsat vetande* osynliggöra problematik i fråga om makt och liknande.

Socialtjänsten betraktad som hjälpapparat är ur maktperspektiv som en arena för empirisk observation. Socialnämnd, socialtjänst och slutligen socialarbetaren kan dock liksom övriga samhällsmedborgare betraktade som kunskapsobjekt vara begränsade och ha ett begränsat vetande. Ofta beskrivs socialarbetaren som ett levande redskap, ett verktyg inom socialt

arbete. Som kunskapsobjekt får socialarbetaren en betydande funktion i att främja och stödja människor. Samtidigt har hon en maktposition då hon arbetar på en myndighetsarena.

Begreppet delaktighet kommer från principen om människors fulla och lika värde. Delaktigheten försvåras då ett barn och deras vårdnadshavare har olika perspektiv på en situation. Då deras funktion som subjekt och objekt kolliderar (Månson, 2004, s. 360).

Barnet som subjekt

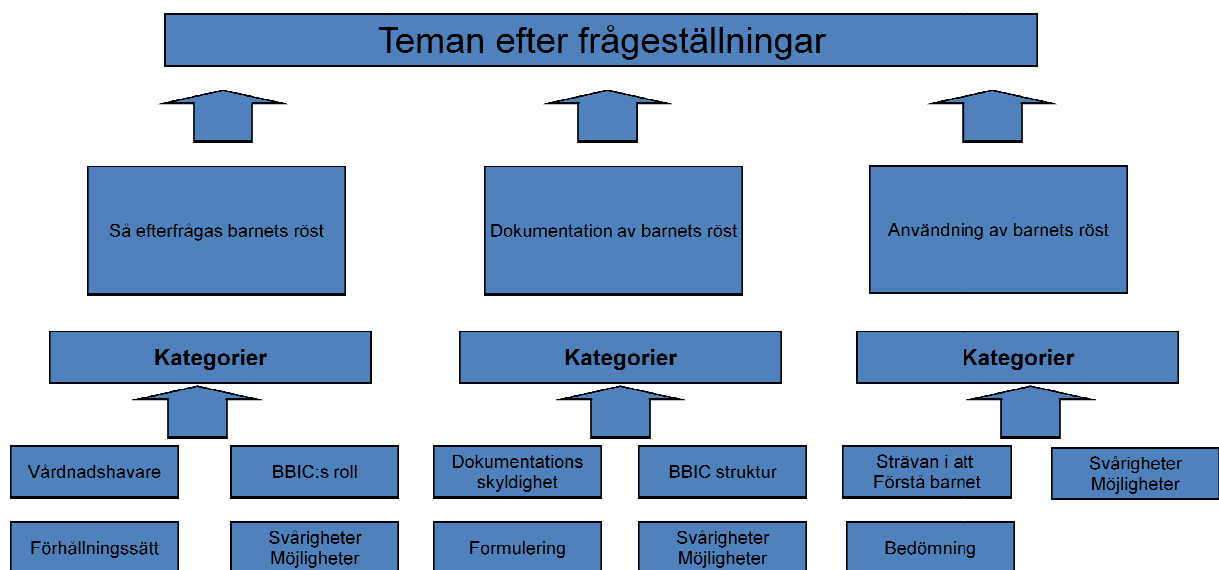
Titti Mattsson framhåller barnet som subjekt och aktör i den sociala barnvården (Socialstyrelsen, 2008, s. 39-41). Hon framhåller att rättssystemet är tydligt i sitt budskap att barn ska betraktas som subjekt med fullt människovärde och som efter ålder och mognad får gradvis stigande möjlighet att agera i frågor som rör barnet. Att barnet ska betraktas som en individ med stigande utrymme för rätten att påverka sitt liv är en syn som ska ligga till grund för alla relationer mellan barn och offentliga som socialnämnd och domstolar, halvoffentliga organ som familjehem, samt i det privata förhållandet mellan barn och vårdnadshavare.

Denna syn på barn som subjekt och medborgare med rättigheter gör det viktigt för socialtjänsten att framhålla barnets röst, att lyssna till barnets upplevelse och perspektiv på sin situation. Barnet ska inte längre ses enbart som ett objekt ur ett omsorgsperspektiv. Nu synliggörs maktrelationen mellan den vuxne omsorgsgivaren och barnet som mottagare av omsorg. Lagstiftningens krav på att man ska se barn som subjekt innebär att barnets specifika behov och intressen ska lyftas fram vid alla beslut som rör barnet. Mattson framhåller att det inte är tillräckligt med allmänna föreställningar om vad som är bra för ett barn i en viss ålder eller av ett visst kön. Det är ett sätt att betrakta barnet som ett objekt för vuxnas handlande (a. a.).

Resultatredovisning – socialsekreterare berättar

Resultatet presenteras tematiskt utifrån studiens frågeställningar med underkategorier vilka växt fram under bearbetningen av det samlade intervjumaterialet. Sedan görs analysen i tre steg. Först kommer materialet appliceras på Shiers delaktighetsmodell vilken följer våra frågeställningar. Sedan presenteras en övergripande teoretisk analys efter främst kommunikationsteori men även maktteori varpå slutsatser presenteras. Därefter ställs resultatet från undersökningen i relation till tidigare forskning i Diskussionsavsnittet och slutligen presenteras våra egna reflektioner.

Citat från intervjupersonerna skrivs inte ut med fingerade namn på grund av att det inte är vår avsikt att göra jämförelser mellan olika kommuners och stadsdelars arbete med barnavårdsutredningar. Därför blir det heller inte väsentligt att i denna studie urskilja vem som säger vad, utan betoningen ligger på vad som sägs. I resultatredovisningen har vi medvetet valt att inte skriva ut fingerade namn på intervjupersonerna eftersom inte detta är av vikt för studiens syfte.

Figur 4 Schematisk översikt av teman och kategorier för analys

Presentation av intervjupersoner

Samtliga sju intervjupersoner är socialsekreterare som arbetar med barnavårdsutredningar. De har alla socionomutbildning och arbetar med BBIC som verktyg. Fyra av dem har arbetat med utredningar i mindre än fyra år och tre i mer än tio år. Tre socialsekreterare arbetar med åldrarna 0-20 år, två arbetar med åldrarna 0-12 år och två arbetar med åldrarna 13-20 år. Alla har arbetat med BBIC ungefär lika länge eftersom det är ett relativt nytt arbetsredskap.

Barnets röst efterfrågas

Den första frågeställningen är ”Hur och när under utredningen med utgångspunkt i BBIC efterfrågas barnens röst?” Under bearbetningen av insamlad data framkom fyra kategorier som påverkar när och hur barnets röst efterfrågas i utredningar på olika sätt. Dessa kategorier är: *Föräldrainsflytandet; Förhållningssättet och metoder i mötet; BBIC lyfter fram barnets röst* samt *Svårigheter & Möjligheter*.

Föräldrainsflytande i efterfrågan av barnets röst

Samtliga socialsekreterare beskriver att socialtjänsten enligt riktlinjer i Socialtjänstlagen skall låta barnen komma till tals i barnavårdsutredningar så långt det är möjligt och inte är till skada för barnet. Intressant är att ingen av respondenterna kan komma på en situation då de bedömt det förhålla sig så, utan tycker att det egentligen inte finns något giltigt skäl till att inte samtala med barnet vid åtminstone ett tillfälle. För att få prata med barn måste socialtjänsten enligt lag få vårdnadshavares samtycke till detta. Vanligtvis har socialsekreterarna ett eller flera möten med bara vårdnadshavare, utan barnet, när det gäller barn från 0-12 år. När det gäller äldre barn i åldrarna 13-18 år är de i regel med från första mötet tillsammans med föräldrarna.

Kontakt med barnet tas alltid via föräldrarna såvida det inte är en ungdom själv som kontakter socialtjänsten eller då vårdnadshavaren är misstänkt för våld mot barnet. I sådana situationer då man behöver agera snabbt och få träffa barnet för en bedömning kan kontakt även ske via skolan. Även i dessa fall måste föräldrarna informeras, men man handlar under tiden aktivt.

Man brukar ta kontakt med barnet efter att man har träffat föräldrarna. Man träffar barnet tillsammans med kanske mamman och eller pappan en gång. Sen försöker man eventuellt att träffa barnet ensamt, om det går. Men vi är inte så jättebra på sådana här saker skulle jag vilja säga. Det är bara ett antal år sedan som vi bestämde oss för att vi skulle träffa alla barn överhuvudtaget. Tidigare jobbade vi mycket genom andra som såg barnet, som beskrev barnet. Barnet själv är det helt nyligen som vi börjat prata med. Men det är klart att barnets perspektiv har vi ju alltid haft i socialtjänsten. Men via den vuxnes perspektiv, självklart. Så har det ju varit. Men nu försöker vi vända på den steken naturligtvis. Sen har det blivit mer fokus på barnet via BBIC.

Att prata med barnet själv beskrivs som något nytt vad gäller åldrarna 0-12 år. En av de tre socialsekreterarna som arbetar med utredningar av barn i denna ålderskategori beskriver att hon sällan träffar barnet utan föräldrarna.

Vi försöker ju alltid om det går att samtala med barnet ensamt. Men ibland vägrar ju barn att vara ensamt. Om de vill ha mamma i rummet så får hon ju vara det. Vi ska ju inte utsätta barnet för ett trauma när de kommer till socialtjänsten, utan vi pratar med barnet själva om det är möjligt. Men vissa barn klarar inte det och då får föräldern naturligtvis vara med.

En socialsekreterare som arbetar med ungdomar nämner ”klargörande samtal” som ett sätt att komma undan kravet att informera vårdnadshavare och fråga om samtycke från dessa i situationer där ungdomen befaras utsättas för en omedelbar risk om man gör detta.

Det finns ärenden då det kan finnas en uppenbar risk med att kontakta vårdnadshavarna och då tar man givetvis kontakt med ungdomen i stället. Det kallas för klargörande samtal för att se hur stor risken är ifall att vårdnadshavarna får vetskapen om att socialtjänsten är inblandad. Man får göra fyra till sex klargörande samtal i förhållanden där det kanske förekommer våld och finns en risk för att ungdomen kommer hem och blir slagen eller utsatt från någonting utifrån att vårdnadshavarna får reda på att socialtjänsten är inblandade eller i hedersrelaterad problematik.

Även om problematiken lyfts fram av alla socialsekreterare när det gäller informationskravet är denna sekreterare ensam om att ta upp denna möjlighet att arbeta med klargörande samtal.

Att föräldrainflytandet finns med i bilden även när föräldrarna inte är med vid själva samtalet med barnet är något socialsekreterarna återkommer till under intervjuerna. Särskilt när det gäller yngre barn blir det tydligt att barn är lojala mot sina föräldrar, men de tror att detta även gäller äldre barn. ”*Barn är superlojala mot sina föräldrar vad de än bevittnar, vad de än är med om. Barn är lojala och skyddar sina föräldrar.*”

Barns solidaritet och lojalitet mot föräldrarna

Ord som solidaritet och lojalitet i förhållande till föräldrarna kommer ofta upp under intervjuerna och beskrivs som något som påverkar barnen starkt och gör att barnet både medvetet och omedvetet skyddar sina föräldrar oavsett vad de varit med om. Ibland vill barnen inte berätta, även om de far illa och exempelvis blivit slagna hemma och egentligen gärna skulle vilja ta emot hjälp. De väljer att inte säga något på grund av att de är rädda att någonting skall inträffa samtidigt som de är solidariska och vill skydda sina föräldrar.

En socialsekreterare beskriver att de försöker arbeta med lojalitetskonflikterna för att tränga in i barnets värld, hur de tycker och tänker men att det kan vara jättesvårt på grund av det starka inflytande föräldrarna har. Om barnet inte säger så mycket, antingen på grund av att det är avvaktande, blygt eller rädd för repressalier från föräldrarna, till exempel i form av hot om att det skall bli slaget om det berättar, tittar socialsekreteraren på dess kroppsspråk och på samspelet mellan barnet och föräldrarna samt frågar personer runtomkring barnet. Samma socialsekreterare tror att det fortfarande är väldigt vanligt att föräldrar även säger till sina barn att: ”*Passa dig nu, annars kanske socialtjänsterna kommer och tar dig!*”.

En förutsättning för att det skall kunna bli ett lyckat samtal med barnet beskrivs till stor del handla om vilken bild och känsla av socialtjänsten föräldrarna förmedlat till sina barn. När frågan ställdes angående vad som gjort att det gått bra att samtala med barnet och att skapa en

trygg atmosfär där barnet kunde öppna sig framkom att det handlade mycket om hur mamman hade presenterat situationen för barnet, hur mycket barnet sen vill prata med socialtjänsten.

Ibland kan det finnas skäl att först träffa föräldrarna ett par gånger själva, men vi försöker träffa barnen så fort som möjligt i alla fall, när det känns ok och när föräldrarna känner sig lugna och trygga. Så att det blir någonting bra som dom kan förmedla till barnet innan, så att det ska bli så lugnt som möjligt för dem. För om föräldrarna är oroliga och spända och inte känner oss är det väldigt lätt att de förmedlar över det till barnet så att de också blir oroliga. Så oftast försöker vi träffa föräldrarna lite innan. Eftersom det oftast gör föräldrarna och barnet lite lugnare och kanske också låter oss få prata mer ensamma med barnen.

Förhållningssätt och metoder i mötet

När socialsekreterarna berättar vad de upplever har gjort att samtal med barn fungerat bra blev ord som mötet, kontakten, trygghet och förtroende centrala och återkommande.

Det som alltid får det att fungera är mötet, kontakten. Det är det som är det viktigaste som vi har både när det gäller att prata med barn och vuxna. Oavsett vilka människor vi jobbar med så är det mötet som är det viktigaste. Mötet, oavsett vilken teknik man använder sig av och hur jag än betar mig, så handlar det om hur jag får kontakt.

Vad som beskrivs skapa detta goda möte är bland annat att socialsekreteraren ser och bekräftar barnet. *"Att spegla och bekräfta är alltid det som gör att man får kontakt med människor. Att de förstår att jag faktiskt kan tränga in i deras värld."* Förtroendet i mötet beskrivs också av flera socialsekreterare ligger i att man är öppen och rak.

Vad som fungerar? – Jag tror att det är att man hittar ett förtroende för dem, eller att de hittar förtroende för mig ska jag säga och för oss som utreder. Vi är ju alltid två stycken. Om barnet känner sig avslappnade och att man själv är tydlig och inte håller på att veckla in saker för mycket. För det tror jag snarare kan avskräcka barnen. Och att man är ganska öppen och rak med vad man säger, tycker och tänker. Då brukar de bli ganska avslappnade och då brukar det bli ganska lätt att prata med dom så fort man fått ett förtroende. Oftast så brukar det dröja. Säg att man har en timmes besök, då kanske det går åt tjugo minuter till att sitta med en hamseter i handen som de vill visa för att få ett förtroende för oss.

En inkörsport för att skapa kontakt kan även vara att socialsekreteraren bejakar barnens intresseområden och anstränger sig för att möta barnen på deras arena, i deras sociala miljö där de känner sig trygga och bekväma för att kunna börja prata, om lite lättare saker först, för att senare gå in på svårare områden.

Jag vet att är man sex eller sju år så ska det vara Star Wars- och Indiana Jones Lego till exempel. Då har man en öppning där för barnen och får barnet bara berätta så bubblar det ur dom. Om man vet lite grann vad de är intresserade av och åldersmässigt var de ligger och vad det brukar finnas för intressen så hittar man bara en liten ingångspunkt så brukar det bli lite lättare.

Att prata med barn, främst de yngre i åldrarna upp till tolv år är något som många av respondenterna känner sig relativt osäkra på och gärna vill lära sig mer om. *"Jag känner mig fortfarande lite obekvämt med det, men jag hoppas att jag ska bli duktigare på att prata med barn framöver. Det är nog många som känner att det inte är så där jätteenkelt."*

I nuläget använder de lite olika tekniker och metoder i samtalen som hjälper barnet att berätta och uttrycka sig anpassat till ålder och mognad. Metoder som nämns av

socialsekreterarna är: nätverkskartor, bildterapi, livslinjen, nallekort som symboliserar känslor barnet har eller ser hos andra, dockor som kan konkretisera hur barnets relationer till andra ser ut genom att ställa upp dockorna närmare eller längre ifrån varandra och de tre små husen som hjälper barnet berätta om vad som är bra, vad som är dåligt och hur man önskar att det vore. Vidare använder socialsekreterarna sig av processfrågor, varva lättsamt prat med mer allvarsamma områden, leka, rita, att spela lite dum, jobba med motivation, förhålla sig föreställningslös, visa intresse för deras intresseområden och försöka skaffa sig en så god förståelse för barnets livsvärld som möjligt i den mån barn och föräldrar tillåter socialsekreterarna.

Vi har lite olika tekniker och metoder för att få barnet med på tåget som vi har skaffat oss de senaste åren. Inga märkvärdigheter, men vi lär oss mer att locka med barnet i ett resonemang och vi håller på att lära oss lite olika sätt att samtala med barn. Vi använder oss av "De tre små husen": det goda huset, det onda huset och drömhuset, som de får rita och beskriva. Sen använder vi "Nallekort". Man får plocka ut kort som representerar alla i familjen med nallar som visar om de är glada, arga eller ledsna och så pratar vi om korten. Det finns många olika sätt som vi håller på att lära oss. Det är ny kunskap som vi håller på att skaffa oss. Just nu håller vi på att gå en utbildning på tre heldagar i att prata med barn.

En socialsekreterare beskriver att de på hennes arbetsplats inte använder sig av några direkta hjälpmedel: *"Vi har inga metoder eller verktyg, utan det är bara vi."* Men de träffas regelbundet i personalgruppen och samtalar och reflekterar kring det som är svårt. De arbetar med *"öppna dörrar"* vilket innebär att de alltid är två handläggare i ett ärende som efter ett besök skall kunna sätta sig en stund och prata om det som kommit fram. Är det större svårigheter tar man det till gruppen. Hon nämner också olika förhållningssätt för att skapa kontakt och hennes strävan att skapa en naturligare situation för barnet än att komma till socialkontoret och bara prata. Att *"göra något"* i stället för att bara prata är något flera respondenter beskriver varit avgörande för att få barn att öppna upp. För olika socialsekreterare kan det se lite olika ut beroende på vilka åldrar de arbetar med. Det kan vara allt från att sitta och fika tillsammans, gå en promenad, sitta och rita eller leka tillsammans. Socialsekreterarna som arbetar med yngre barn brukar göra hembesök eftersom barnen är mer trygga och avslappnade där. Barnen kan då få visa sina leksaker och vara tillsammans med föräldrarna i första taget. Sedan försöker man oftast få en pratstund med barnet ensamt, försöker hitta på sätt som gör att de slappnar av.

Visa intresse för barnets intresseområden och låta barnet få känna sig duktigt. Det kan hjälpa att *"spela lite dum"* i samtalet med barnet eftersom det brukar göra att de känner att de kan lite mer, blir mer framåt och berättar och förklarar mer. En socialsekreterare beskriver att det även hjälper barnen att våga korrigera och ge feedback på socialsekreterarens uppfattning om det som barnet sagt.

Ibland kan det faktiskt hjälpa att man spelar lite dum för barnen. Att man säger till exempel: nu får du ursäkta för jag är så förvirrad. Om jag ska skriva det här, om jag skriver så här, skriver jag rätt då? Var det så du menade eller menade du någonting annat? Att man hela tiden går tillbaka och frågar barnen om man förstått rätt. Barn brukar tycka att det är lite roligt när man säger att man är lite glömsk eller förvirrad. Det brukar de tycka är kul och då tycker de att det är ganska roligt att kunna tillrättavisa och säga ”nä, men det var inte så jag menade, jag sa ju så här. Så att spela lite dum inför barnen brukar ofta göra att de känner att de kan lite mer och då kan de bli lite mer framåt och berätta och förklara.

Trots att det under intervjuerna framkommer att det främst är så att svårigheten ligger i att få tysta barn att prata, tas även det motsatta upp av några respondenter, att vissa barn pratar direkt och jättemycket om allt. En socialsekreterare beskriver det på följande sätt: *”Sedan kan det ju vara så att vissa barn är helt gränslösa och pratar direkt och inte har några spärrar och det är oftast de barn som har det ganska svårt. Där skulle du kunna ställa en jättesvår fråga och de skulle svara på den.”*

BBIC lyfter fram barnets röst

De intervjuade socialsekreterare som arbetat innan BBIC implementerats i socialtjänstens arbete beskriver att BBIC varit en stor bidragande faktor till att lyfta fram och säkra upp barnets röst i utredningarna. BBIC blir som en påminnelse eftersom varje utredningsområde har en egen rubrik med barnets uppfattning. Har man skrivit en utredning utan att ta med barnets röst måste det tydligt motiveras varför man inte gjort detta. Nedan lyfts några röster om BBIC fram. Först om hur BBIC blir en påminnelse om att ta fram barnets röst:

Jag tror definitivt att BBIC blir en påminnelse för varje utredningsområde berör ju verkligen barnets röst. Har du skrivit en utredning och du inte tagit med barnets röst kan det saknas en väldig del och man måste väldigt tydligt motivera varför man inte tagit med barnets röst. Barnets röst kan man också ta till då man observerat. Att barnet gör på ett speciellt sätt för det blir ju också barnets röst. Alltså för hur barnet är och hur det agerar. Det blir ju också en del av barnets röst.”

Vidare två röster om hur BBIC gör att man måste träffa barnet för att kunna arbeta efter BBIC vilket inte alltid gjordes tidigare:

Det blir tvingande eftersom barnets röst ingår i varje liten rubrik på barnets behov då det finns en speciell fråga med barnets uppfattning. Så vi måste ha pratat med barnet för att kunna beskriva det, vilket inte alltid gjordes förut.

Förut kanske vi inte träffade det barn som vi utredde ens en gång, utan vi träffade alla vuxna runtomkring. Men vi träffade inte barnet. Det hände, även om vi varit på gång i många herrans år. Nu är det oundvikligt på det sättet har BBIC bidragit till att barnet kommer mer i fokus tycker jag. BBIC säkrar att barnets röst kommer fram bättre än tidigare.

Arbetet med BBIC har gjort att det blivit mer fokus på barnet och gjort att barnets röst kommit fram mer omfattande än tidigare. Innan BBIC-formulären kom blev det ofta en enda rubrik för barnets röst i ett samlat stycke i utredningen, om barnets röst var representerad och

fanns med över huvud taget. En socialsekreterare som arbetat länge med barnavårdsutredningar beskriver att barnets röst kommer med mer omfattande nu eftersom barnets uppfattning skall komma fram på varje område som tas upp i utredningen och blir på så vis mer specifikt och rör fler områden än tidigare: *”Med BBIC får man en ännu större bild, den är utökad och det blir mer av barnets röst i och med att det tas upp i flera områden.”*

En annan respondent beskriver det på följande sätt:

Samtala med barnet försöker vi alltid att göra. Det måste vi nästan göra utifrån att vi arbetar med BBIC. Då måste man ta med barnen i nästan alla rubriker som man arbetar efter, i alla olika utredningsområden kan man säga så finns barnets röst med där.

Att BBIC bidragit till att barnets röst tas upp i flera områden beror på de olika utredningsområden, baserade på barns olika behovsområden, som tas upp i BBIC-dokumentet. Nedan kommer en beskrivning av detta:

Det har alltid funnits kluriga socialsekreterare som tyckt det varit viktigt att lyssna på barnets röst. Men nu, genom arbetet med BBIC är det standardiserat och gäller alla. BBIC-dokumentet har uppmuntrat oss att skaffa oss något att skriva under den rubriken. Det gör ju att vi måste förhålla oss till barnet önskemål och skriva det och använda det på ett bra sätt. Det var inte så tydligt förut. Utredningar hade inte så många rubriker som gjorde det tydligt. Förut blandade vi mer. Nu ser man vem som tycker vad och vad socialtjänsten sett och anser separat.

Något som nämns och betonas av flera respondenter är att BBIC är ett hjälpsamt verktyg som säkrar upp barnets röst. Samtidigt betonar de att BBIC inte är någon metod. Det vill säga att BBIC inte talar om hur man samtalar med barnen.

Vissa saker löser sig ju inte bara för att man har BBIC-dokumentet. Samtalet sköter sig inte av sig själv för att man har BBIC. BBIC är utformat så att man ska få in vissa svar, täcka upp frågeområden. Men säger inte hur man ställer frågorna.

Svårigheter & möjligheter i att lyfta fram barnets röst

Att samtala med barn på ett sådant sätt att det verkligen blir barnets röst som kommer fram och få fram deras egen syn på sin situation, deras åsikter, tankar och känslor har under intervjuerna beskrivits innehålla olika svårigheter. Inte minst i relationen till barnets föräldrar som ofta beskrivs fylld av lojalitet och solidaritet vilket gör att det ofta är föräldrarnas röst som kommer fram ur barnets berättelse, antingen det är medvetet eller omedvetet.

Även socialsekreteraren kan bli den som styr barnets berättelse. En av respondenterna har gått en kurs om hur man kan förhindra detta och beskriver den svåra balansgången mellan att hjälpa barnet att berätta samtidigt som man inte ska lägga orden i mun på barnet. Man måste vara medveten om att barn ofta korrigerar sina berättelser efter den vuxnes sätt att ställa frågor. *”Vi påverkar barns minnen genom hur vi pratar om saker och ting.”* Frågar man om något var på ett visst sätt kan de svara ja fast det inte förhöll sig så. På kursen hade hon fått

med sig redskap för hur man kan hantera detta, bland annat genom att prata med barnet om att det är ok att avbryta och säga till om barnet tycker att något inte stämmer. I intervjusituationen lyfter hon sedan fram att man även kan träna barnet att säga till om något socialsekreteraren sa inte stämde. Socialsekreteraren gav oss ett praktiskt exempel och berättade att hon brukar peka på sina blå jeans och säga: ”Om jag säger att mina byxor är röda, vad säger du då?”

Det är ganska läskigt att prata med små barn på ett sätt. Man vill ju bland annat inte dra upp en massa saker som man inte kan hantera och då kanske man bara pratar om – väljer att inte prata om det som är ... som man egentligen borde prata om. Där hade man önskat att få mycket mera stöd i det. Här kan jag väl känna att man kanske skulle föra mera diskussioner kring att lyfta upp det här med ungdomens röst. Som det är nu blir det ganska föräldrafokuserat på något sätt här.

Själva samtalssituationen med barn i barnvårdsutredningar beskrivs som en utmaning i sig vare sig de innehåller lojalitetskonflikter gentemot föräldrarna eller ej. Att få ett barn att känna sig trygg och att känna förtroende för en ”främmande socialtant” upplever de inte alltid så lätt även om motsatta situationer beskrivs, då barn berättar ohämmat och svårigheten i stället ligger i att barnet berättar för mycket, även om detta beskrivs höra till undantagen. Socialsekreterarna framhåller att barn liksom vuxna är olika i sitt sätt att vara och tala och att barns språk ibland kan dölja svårigheter på grund av våra föreställningar om hur barn uttrycker sig i olika situationer. Ett exempel som lyfts fram är att barnets värtalighet kan dölja problem vilket beskrivs av en socialsekreterare enligt följande:

Oftast kan barn beskriva mycket mer än vad man tror att de kan. Speciellt barn som har levt under ganska svåra förhållanden under en längre period. För de blir nästan lite lillgamlare i sitt sätt att prata. De kan vara otroligt duktiga att förmedla känslor och beskriva händelser mer än vad barn kanske ska kunna i deras ålder. Ibland är barnen så värtaliga att det är det som blir problemet, att man får en bild av att det är bra, men att det senare visar sig att dessa barn faktiskt har det jätte tufft hemma och tar ett otroligt stort ansvar och bär väldigt mycket på sina axlar även om de inte vågar säga det. Sedan kan det ju vara jättesvårt att säga till en treåring: ”hur kände du då?” för det går liksom inte riktigt. Där har vi en tanke – vi har inte haft de här nallekorterna riktigt än, men vi tänker och har funderat på att börja jobba mer med dom och att kunna använda oss mer av dom. Jag tror det är ett bra redskap i att kunna prata med små barn där barnet får välja en nalle som beskriver en känsla.

Ibland beskrivs svårigheten bero på socialsekreterarens osäkerhet och ovana i att samtala med barn. Det kan också handla om etiska frågor, som vad man gör om barnet berättar om svåra saker som man sedan inte kan följa upp, eller som gör att barnet hamnar i en svår situation när föräldrarna får informationen barnet lämnat ut.

Vi måste göra en avvägning vad vi behöver för utredningen och vad vi sätter igång, har rätt att riva upp? Vad är viktigt för oss att veta? Vi har en maktfaktor, och man kan inte säga vad som helst till oss utan att vi agerar på det. Jag tror det finns en oro hos barn i vad som skall hända med det man berättar. Att de tänker: ”kommer de att omhänderta mig?”. Det finns en nidbild att socialtjänsten omhändertar mycket.

Samtliga socialsekreterare framhåller vikten av att ge barnet information om vilka de är, vad som kommer hända och vad en utredning går ut på anpassat till barnets ålder. Barnet informeras också om att socialsekreteraren är skyldig att informera föräldrarna vad som kommer fram under utredningen. Detta tror respondenterna påverkar hur barnet berättar om sin situation för socialtjänsten, bland annat på grund av att barnen ibland kan utsätta sig för en risk om de berättar.

En annan respondent beskriver att socialsekreterare har en skyldighet att inte utreda mer än vad som krävs av den oro utredningen avser och måste vara tydlig med hur det barnet berättar kommer att användas. *”Barnet ska inte behöva sitta och berätta alldeles för mycket om sådant som inte är relevant.”*

Att hantera den maktfaktor som socialsekreterarämbetet medför på olika sätt är en annan aspekt i mötet med barnet som kan påverka hur väl barnets röst kommer fram. Socialsekreterarna kan ibland uppfatta lagarna som hinder i arbetet med att lyfta fram och ta tillvara barnens röst. Dels lagar om föräldrars rättigheter att ta del av information som barnet gett till socialtjänsten, vilket ansågs kunna begränsa barnets förtroende att berätta för socialsekreteraren och samtyckeskravet för att kunna bevilja ungdomen insats. Barnets röst är viktig i en utredning. Men när det kommer till beslut om insatser måste vårdnadshavare samtycka. Om barnet uttryckt att han eller hon gärna vill ha hjälp räcker det att en av vårdnadshavarna sätter sig emot det för att socialtjänsten inte skall kunna göra något, även om socialsekreteraren själv anser att en insats vore bra för barnet. Många respondenter uttrycker en stark frustration i sitt arbete över detta då många barn blir utan insats på grund av att lagen kräver samtycke från båda vårdnadshavare.

Föräldrarna beskrivs på många sätt som nyckelpersoner i barnavårdsutredningar. De kan påverka hur samtalet med barnet blir i både positiv och negativ bemärkning. *”Svårigheter som kan uppstå är då föräldrarna inte samtycker till att vi ska få träffa barnen.”* Barns lojalitet mot föräldrarna kan också vara hinder för att ta fram barnets egen röst. Föräldrar begränsar vad barnen får säga både genom indirekt och direkt påverkan. Föräldrarna kan lägga orden i munnen på sina barn, vilket ofta har att göra med att föräldrarna är spända enligt en respondent. Därför blir motivationsarbete för att få föräldrarnas samtycke och medverkan aktuellt. Socialsekreterarna beskriver att motivationsarbetet med föräldrarna är lika avgörande som att arbeta med barnens egen motivation.

Om motivation till ett samarbete med oss på socialtjänsten inte finns och jag själv inte tror att mötet kan hjälpa kan det vara ett stort hinder i att få fram barnets röst. Ungdomen kanske har varit på besök tio gånger tidigare och inte sett någon som helst mening med att komma. Lyckas man motivera barnet och ge dem skäl till varför de skall berätta så hjälper det naturligtvis.

Något som socialsekreterarna beskriver skulle kunna möjliggöra ett bättre motivationsarbete är antalet möten socialsekreteraren har tillsammans med barnet under utredningen. Antalet möten socialsekreterarna berättar att de har idag varierar beroende av bland annat utredningens karaktär men även av socialsekreterarnas tidsutrymme. Vanligt förekommande var två till tre möten. Någon säger minst tre. Vid utredningar rörande större oro för barnet, till exempel då LVU föreligger, uppskattas att man träffar barnet mer, upp emot tio till tjugogångar, men detta sägs vara mer ovanligt. Tiden man har med barnet, antalet träffar beskrivs påverka hur väl socialsekreteraren hinner bilda sig en uppfattning av barnet och vilka möjligheter barnet får att uttrycka sig.

Tidspress ansågs vara en faktor som begränsade dem i att ta fram barnets röst på ett tillfredsställande sätt. Flera av dem har en önskan om att träffa barnet vid fler tillfällen än vad som oftast finns möjlighet till idag. Som en av dem uttrycker det:

För att kunna lära känna barnet mer och att barnet blir mer tryggt med mig. Jag tror att jag skulle behöva träffa barnet oftare, ungefär fem-sex gånger därför att jag tänker att det finns ju ingen människa som vågar berätta saker för främmande människor. Det gör ju inte vi heller. Vem av oss skulle anförtro sig till en totalt främmande människa och berätta om sitt liv. Jag tror inte att barnen är så mycket annorlunda.

Dessutom anses det gå åt mycket tid till pappersarbete, föräldrar och skolor. Flera vill gärna lägga ner mer tid på ungdomen i utredningen. Visserligen har BBIC tagits fram för att stärka barnets röst, men vissa respondenter känner att allt pappersarbete som de nu skall göra tar tid som de hellre skulle vilja lägga på barnen.

En uppfattning om vad som skulle kunna möjliggöra barnets röst att komma fram i större utsträckning som nämns i samtliga intervjuer är en önskan om kontinuerlig utbildning i att samtala med barn samt resurser att införskaffa verktyg för samtalen som Nallekort.

Jag tror att fler utbildningar, kontinuerligt skulle hjälpa. Att få sig en tankeställare hela tiden om vad det är man gör och att man rannsakar sig själv hela tiden så att man inte stagnerar någon stans är bra. Att man fortsätter att utvecklas och ta in nya rön som kommer kring barn. Det tror jag är det, men det finns ju inte alltid resurser till det att kunna gå vidareutbildningar som kurser i att samtala med barn.

En annan önskan om resurser som beskrivs för att underlätta samtalssituationen för barnen handlar om att få inreda rum anpassade för samtal med barn på socialtjänsten. Följande önskan uttalas som svar på vår sista fråga om det finns något socialsekreteraren vill tillägga när det gäller att samtala med barn:

Ja, att vi på socialkontoret behöver ha rum som är anpassade till barn. Vi har rum anpassade för administration. Jag hoppas ju att vi här i vår omorganisation ska få inreda ett rum som är anpassat för barn, för samtal med barn. Inte med bara bord och stolar utan med lite annat också. Det hoppas jag. Och att vi får utveckla den här tekniken mer.

Dokumentation av barnets röst

Av syftet, att undersöka och analysera hur socialsekreterare beskriver att de arbetar med BBIC som verktyg för att lyfta fram barnets röst och göra barn delaktiga i

barnavårdsutredningar, är dokumentation en del av arbetet med barnavårdsutredningar.

Intervjuerna har sökt svar för hur de utvalda socialsekreterarna beskriver hur och vad som dokumenteras av det som barnet förmedlat. Efter att ha bearbetat empirin har vi kunnat urskilja kategorier vilka vi valt att sammanfatta och presentera som:

Dokumentationsskyldighet, Formulering, BBIC-struktur samt Svårigheter & Möjligheter.

Dokumentationsskyldighet

En socialsekreterare informerar att det är lag på att dokumentera. Detta innebär att socialsekreterarna har dokumentationsskyldighet 11 kap 5 § SoL, ”det är rättsäkerhet” och ”skrivskyddat efter tolv timmar”. Samtliga socialsekreterare journalför. En socialsekreterare beskriver att denne i mötet för minnesanteckningar under pågåendesamtal: ”Sen tar man med de stödorden och så försöker man komma ihåg och därför är det ju viktigt att göra journalanteckningarna så snabbt inpå som möjligt så att det fortfarande är färskt i huvudet”. Av de socialsekreterare som blivit intervjuade och som arbetar med barn i yngre år verkar dessa i regel arbeta i par i mötet med barnet det vill säga en huvudhandläggare och en medhandläggare. Två socialsekreterare berättar att de i mötet med barnet kan ha olika uppgifter där den ene samtalar med barnet medan den andre antecknar om samtalet: ”Det är ju inte bara vad barnet säger. Vi observerar ju också barnet och våra observationer skriver vi i journalen. De rollerna brukar vi nästan automatiskt ha”. Det kan vara svårt att prata och skriva samtidigt”. Av det nämnda, det som socialsekreterarna benämner som observation framgår således att socialsekreteraren även iakttar barnet i mötet. Detta genom att se på vad sätt ett barn uttrycker i exempelvis kroppsspråk och eller i samspel med berörda i mötet.

Andra exempel på dokumentationsgången är att socialsekreterare tillsammans med barnet skapat samt samlat in material i form av teckningar, nätverkskarta och de tre små husen. ”Men vi dokumenterar. Sen spar vi nätverkskartor, vi spar de tre små husen vi spar om vi har material, teckningar och sådant ligger ju i journalen också.” En socialsekreterare berättar att det även skett bandinspelning av barnets röst: ”Jo där jag jobbade förut så spelade vi alltid in på band med barnet. Fast sedan journalförde man det som vanligt och sedan förstörde man bandet.” Vidare förklarar socialsekreteraren att det fungerade som ett hjälpmedel i mötet eftersom att det enligt denne kunde utgöra hinder i själva samtalet på grund av skrivandet.

Formulering av barnets röst i dokumentationen

Av vidare beskrivningar på vad sätt socialsekreterarna formulerar sig i det som skall ned i skrivtext, i dokumentationen av barnets röst säger flertalet socialsekreterare att detta gjorts genom bland annat avstämning av barnets röst tillsammans med barnet.

Avstämningsexemplen beskriver socialsekreterarna så här: *”Om jag skriver så här, har jag förstått dig rätt då?”*; *”På ett sätt som gör att ungdomen kan känna att jag har sagt det här.”* Vidare handlar det om hur socialsekreteraren själv formulerar sig då informationen ska skrivas in i dokument, efter avstämning exempelvis. En socialsekreterare beskriver att hon skriver så att barnet inte är den enda som säger sanningar och att detta är ett sätt för henne att skydda barnet från repressalier och att hon även väger sina ord. En annan socialsekreterare menar att denne använder sig av citat i dokumentationen så att det blir så nära det barnet säger som möjligt och att denne även använder sig av att skriva i jagform. Det betyder att socialsekreteraren skriver ner sig själv som *jag* i stället för socialsekreteraren. I samband med detta finns också plats för att socialsekreteraren själv kan skriva in vad denne anser det vill säga i utredarens reflektion i dokumentet. Ytterligare exempel på hur en socialsekreterare arbetar med barnets röst handlar dels om hur det kommit ner i form av anteckning i mötet dels i journalinföringen. I denna beskrivning av situation fick barnet sitta tillsammans med socialsekreteraren vilket förklaras så här: *”När en ungdom berättade om våld i hemmet, då fick han sitta med när jag skrev ner det, för då var det så viktigt att det blev helt rätt uppfattat. För det är något som hänger med en lång alltså rättsprocess.”*

En annan socialsekreterare beskriver sitt arbetssätt i att dokumentera barnets röst på följande sätt:

Jag tycker att man lär sig det med tiden. Jag har jobbat så länge så jag tycker att man får en känsla för det så småningom. Dels så finns det ju krav på mig för vad jag ska kunna, kunna beskriva. Det gäller att hitta en balans i det och utifrån alla de här aspekterna som jag sa, att dels skydda barnet och dels se till att det får fram bra vettig information. Men jag garderar mig om det genom att få det på många håll. Det är en balansgång och jag försöker få den så bra som möjligt, få så mycket balans som möjligt. Det lär man sig med åren, det lär man sig vart efter. Det är svårt i början tror jag.

Vidare beskrivning från samma socialsekreterare: *”Ja därför att föräldrar har rätt att ta del av all dokumentation, varenda journal som jag skriver kan de be att få läsa. Då gäller det att man får och har tid att göra det.”* I dessa två ovanstående citat beskrivs även olika parter rättigheter dels barnets rätt som subjekt betraktat ur ett medborgarperspektiv vilket innebär att barnet skall förstås inneha samma rättigheter som övriga samhällsmedborgare. Detta kan till synes framstå som självklart. Dock har vårdnadshavare rättighet att få information av vad barnet sagt vilket även kan förstås som en självklarhet sett ur ett vårdnadshavarperspektiv.

Ytterligare en aspekt att beakta i detta sammanhang är således att barnet även har som rättighet att betraktas som ett objekt. I följande citat framkommer hur en socialsekreterare förhåller sig till att både uppfylla dokumentationskravet och ta hänsyn till barnet:

Jag tänker på tidigare exempel om pojken, vi håller oss till samma ärende så krånglar vi inte till det så mycket. Pojken pratade mycket om att det är skillnad på när han är hemma hos mamma eller pappa. Båda kan vara arga på den andre föräldern men så säger han så här då ”pappa är nog mycket argare på mamma än vad mamma är på pappa.” Då skrev jag i journalen, om jag inte missminner ungefär så här – Pelle kallar vi honom – Pelle sa att föräldrarna är väldigt arga på varandra. Jag skrev aldrig in vem som var argast, för i det här fallet är pappa så fruktansvärt arg. Däremot har jag ju hundra andra exempel om hur arg pappa är på mamma, så jag får med det ändå. Så jag valde att lindra det. Pelle vågade säga det i alla fall och det räckte. Pelle är tio år.

BBIC-struktur

Socialsekreterarna nämner att det i BBIC:s formulär finns en rubrik som utgår ifrån barnets uppfattning. Under denna rubrik kan barnets åsikter och önskemål rymmas. Samtliga socialsekreterare beskriver att de dokumenterar det som är av vikt för utredningen utifrån BBIC:s rubrikformulär det vill säga rubriker om barnets behov och kring olika livsområden. På vad sätt några av socialsekreterarna väljer att beskriva hur barnets röst och uppfattning bejakats finns formuleringsexempel så som: *”vad dom säger”, ”mina observationer”, ”hur ungdomen uppfattar att det är och vad ungdomen ser som problem och oro kring livsområden”*.

Nedan följer ytterligare kommentarer från socialsekreterarna gällande BBIC s utrymme för att barnets röst och åsikt kan skapa plats i utredningen. Kommentar ett: *”Jättestort utrymme det är det absolut viktigaste.”* Kommentar två: *”Procentuellt kan jag nog inte svara på. Men generellt så tror jag att det ser ut så att vad ungdomen säger tar en väldigt stor plats i varje område.”* Kommentar tre: *Det beror ju helt på. Alltså målet, ambitionen är ju så klart att ungdomens röst skall synas minst lika mycket som föräldrarnas gör eller andra viktiga instanser.* En annan socialsekreterares beskrivning om förändring gällande BBIC så här långt:

Jag kan väl inte säga att jag tycker att det har. Jag jobbade ju tidigare i en annan stadsdel. När jag började jobba så var det ju inte BBIC men jag kan tycka att vi lyfte fram det i alla fall där jag jobbade förut då barnets röst mycket där ändå. Så jag kan väl inte känna riktigt för mig alltså, att det fått så avgörande betydelse.

Vidare beskrivning från samme socialsekreterare: *”Det är väl mer när man skriver utredningar att det är indelat under till exempel hälsa. Då står det allmän beskrivning och sen står det barnets uppfattning om hälsa och så. Att man får tänka efter och få fram det mera.”* Ytterligare exempel av upplevelsebeskrivning rörande BBIC-implementeringen:

Sedan BBIC men jag tänker också att i vår kommun fanns inte så stor kritik för det som det funnits i andra kommuner. Jag har varit, jag har varit den som varit med och haft samarbete med Länsstyrelsen och gått på de här uppföljningarna där det lästs utredningar samt haft åsikter och vi har aldrig fått så otroligt mycket kritik. Det finns de kommuner som fått mer. Så vi har nog haft tradition i att... hög tradition i att barnets röst hörts ganska mycket ändå. Men man kan alltid bli bättre, ingen är perfekt.

Svårigheter & Möjligheter

Av utvalda teman får socialsekreterarna beskriva hur de arbetar med barnets röst. Av insamlad data finns även beskrivningar om svårigheter i att lyfta fram och ta omhand barnets röst. Vidare finns beskrivningar på vad vi valt att benämna som tänkbara möjligheter att lyfta fram samt ta omhand barnets röst.

Gällande dokumentationsskyldigheten åligger det socialsekreteraren att dokumentera relevant information i utredningssyfte. Vidare finns två faktorer som kan ha betydelse för hur barnets röst lyfts fram och tas omhand. Dels innebär det att socialsekreteraren skall informera berörda (i detta avseende främst barn och vårdnadshavare) om pågående utredning. Informationsskyldigheten ur ett föräldraperspektiv betyder att föräldrar har rätt att få kännedom om vad barnet berättat genom dokumentation. En svårighet i att ta fram barnets röst kan följaktligen beskrivas så här:

Det kan vara om man har ett samtal då man känner att barnet berättar saker som man känner att de kanske inte riktigt vill att mamma och pappa ska veta. Det behöver inte handla om droger, men kanske sexuellt umgänge i en familj där det kanske inte riktigt är okej med det. Och sådana saker kan vara väldigt svåra att förhålla sig till hur man ska skriva ner det.

En annan socialsekreterare beskriver att ett problem kan innebära att barn kan bli reserverade. Med reserverad i denna skildring menas att barnet på ett eller annat sätt inte kommer till tals, att barnet är hämmad på grund av att barnet inte vill eller vågar berätta.

Problematiskt är ju att informera barnet innan om att: "det här kommer att skrivas ner" eller: "det här kommer dina föräldrar att få reda på" och samtidigt få det man vill från barnet. Om man inte hinner säga det så kan man ju hamna i ett djävla dilemma, om barnet berättar saker och sen säger: "Va! Ska du säga det här till...?...Då kommer dom bli jätte arga!". Det dilemmat hamnar vi ganska ofta i med ungdomar. Att de kommer hit och berättar kanske att något är hedersrelaterat och att vi då måste göra någon slags bedömning av det här. Föräldrarna *har* ju rätt att veta och vad ska man säga; Vad är rätt då? och Vad händer då? Vad ska jag journalföra? Tänk om föräldrarna begär ut alla journaler!

Vidare beskriver samma socialsekreterare eventuella dokumentationssvårigheter på följande sätt:

Nej det där är skitsvårt faktiskt. Då för vi väldiga diskussioner här och då får nästan någon ansvarig här avgöra. För vi har inte bara rätt att säga: ja då stryker vi det här, eller: då sekretessbelägger vi det här. Det ska ju vara väldiga krav för att vi kan få göra det. Det ska uppfylla kriterier och så.

Ytterligare beskrivningar av svårigheter för dokumentationsföringen kan bero på begränsning i insamlandet av information. Konsekvensen av detta blir i att det inte finns så mycket av

barnets röst och vad barnet förmedlat att skriva ned. Som en socialsekreterare uttrycker det: *”Ja vad som kan vara problematiskt är när det inte sägs eller när det inte framkommer så himla mycket. Att man inte har så mycket material att använda sig av till utredningen.”*

Vad gäller formuleringssvårigheter beskrivs dessa kunna bero på tolkning av hur och vad som framkommit ur barnets röst eller vad barnet förmedlat. En socialsekreterare beskriver det så här:

Ja, jag har nog varit med i en utredning särskilt som jag tänker på där det har varit så tydligt enligt min tolkning att ungdomen inte mår bra liksom utifrån hur man sitter och hur man tittar och hur man betar sig och så där. Men det kan ju ha att göra med... det är ju farligt med tolkningar för det kan ju också ha att göra med att man vantrivs på att sitta på socialtjänsten. Alltså det kan ju vara fruktansvärt för vissa. Om jag då tolkar in att den här ungdomen mår psykiskt dåligt eller har det jätte jobbigt hemma så kan ju det bli helt fel. Däremot tror jag att det är viktigt att ha med sig bilden av hur mötet såg ut kanske i samtal med föräldrar att man för med sig det.

Ett annat exempel är svårigheter att få fram svar utifrån de behovsområden som ligger till grund för utredningen:

Det kan vara svårt att få till ordentliga svar och då måste man dokumentera att man inte fått till det. Då får man ta till det som finns omkring istället. Till exempel vad har anhöriga sagt, vad säger skolan, vårdnadshavarna. Finns andra professionella inblandade som psykiatrin? Då får man plocka in andras bilder. Det är väl svårigheterna när man inte får med barnets egen uppfattning.

Andra faktorer som kan möjliggöra att barnets röst lyfts fram och tas omhand beskrivs så här:

Jag tror att det är jätte viktigt att vara förberedd i samtal med ungdomar. Det är viktigt att man ger utrymme för paus så att man inte pladdrar på med fråga på fråga på fråga. Det är viktigt att man låter varje fråga få ta sin tid, att man inte stressar vidare utan att man kan prata länge kring en fråga och att man inte behöver ha någon fast tid.

Ytterligare exempel:

Vad som underlättar är då föräldrarna är väldigt positiva till att socialtjänsten är inne och är involverade och förmedlar det vidare till ungdomen. När de förmedlar vidare att här har du möjlighet att säga vad du vill och om vad du vill om oss och att det är jätte viktigt att du uttrycker dig som du vill och som du känner för att få det bästa stödet som möjligt.

Sammanfattningsvis ger en av socialsekreterarna följande beskrivning av dokumentationen enligt BBIC: *”Man måste lära sig att använda det på rätt sätt tror jag och det är också en tränings sak att få till det och våga kunna plocka bort vissa rubriker och ändå kunna få med och utan att det blir brister i en utredning”.*

Hur den information som socialsekreterare erhållit från barnet används

Av syftet, att undersöka och analysera hur socialsekreterare beskriver att de arbetar med BBIC som verktyg för att lyfta fram barnets röst och göra barn delaktiga i

barnavårdsutredningar, är den erhållna informationen en annan central del av arbetet med barnavårdsutredningar. Detta på grund av att arbetsgången skall leda fram till ett beslut.

Utgångspunkten för studien är att söka svar i hur dessa utvalda socialsekreterare beskriver sitt arbete kring hur och vad för information som används i form av att använda barnets röst och vad barnet förmedlat för vägledning för detta ändamål. Efter bearbetat svarsinnehåll har

kategorier kunnat urskiljas vilka sammanfattas och presenteras som: *Förstå barnet, Bedömning samt Svårigheter & Möjligheter.*

I strävan att förstå barnet

Samtliga socialsekreterare beskriver att den erhållna informationen av barnets röst i mångt och mycket innebär en vilja att förstå barnet och hur det upplever sin situation. En socialsekreterare beskriver att denne exempelvis arbetar på följande vis:

”Ja barnet vet om det utifrån att man kanske upprepar eller bekräftar det som redan har sagts snarare än att man säger att ... ja säger någonting helt annat som den inte har sagt.”

En socialsekreterare säger att hon ofta brukar tänka att när det kommit in en anmälan till socialtjänsten om att ett barn gör saker och drar till sig negativ uppmärksamhet så vill barnet säga något. Vidare uttrycker hon det så här:

Då säger de ”något i min familj kan bli bättre”. Mindre bra dåligt det kan se ut hur som helst men barn vill ha uppmärksamhet och ibland får de inte tillräckligt så gör de dumma saker för det är bättre att få negativ uppmärksamhet än att inte få någon alls. Då säger de oss någonting, så tänker jag.

En annan socialsekreterare menar att: *”Barnet vet ju inte vad det har för behov eller vad det finns för insatser för det.”* samt talar om att informationen som barnet kan ge hjälper denne att bättre förstå barnets situation och vad barnet kan tänkas vara i behov av för insats.

Flera socialsekreterare berättar också om vikten av uppdatering och avstämning av barnets röst under den pågående utredning. En situation där det framkommit ny information under utredningen beskrivs i följande citat:

Då får man göra om lite grann, strukturera om och så kan det ju också vara. Att det dyker upp saker som är väldigt viktiga. Det kan ju vara att barnen berättar eller att någon i nätverket berättar att det finns något ytterligare än det vi vet om alltså det som anmälan innehåller.

Samma socialsekreterare berättar hur man kan använda barnets röst genom att man gör bedömning om barnets behov under rubrik hälsa i BBIC:

Det kan ju framkomma att barnet inte får tillräckligt med mat. Det äter inte frukost, det orkar inte med skoldagen. Detta gör att det blir stökigt och bråkigt hemma. Om barnet i detta fall själv säger att jag inte får äta någon frukost på morgonen. Då får man ju se att här har barnet ett behov i att få i sig näring på morgonen. På så sätt är barnets röst med samt barnets behov.

Ett annat sätt beskrivs som att använda barnets röst i ett större sammanhang, i strävan att förstå det som barnet sagt eller förmedlat. Detta kan då ske tillsammans med dels en medhandläggare och dels i övrig arbetsgrupp tillsammans med kollegorna på arbetsenheten.

Barnets röst i bedömningen

Andra beskrivningar socialsekreterarna gett vad gäller användandet av barnets röst handlar om hur detta på ett eller annat sätt används i bedömning samt analys.

I ganska hög grad så tycker jag att man försöker ta med och lyssna på informationen och ju allvarligare desto mer. Får man information om att ungdomen inte kan bo kvar hemma, är utslängd eller så, så lyssnar man på det. Jag tycker att man tar med det i mycket, det ungdomen säger. Sen vet man ju inte om man fått information som är sann. Men jag tycker att man försöker lyssna på vad de säger.

Ytterligare citat från en socialsekreterare hur de tänker kring användandet av barnets röst i bedömningen:

Är det så att barnet är av absolut uppfattning om någonting så försöker vi prata med föräldrarna om det först. Sen kan det naturligtvis vara så att jag håller med barnet men att föräldrarna kanske inte gör det. Då kan ju jag i min bedömning skriva om att barnets önskemål borde föräldrarna tillgodose eller något sådant.

Det finns således flera beskrivningar av hur barnets röst och åsikt används. En socialsekreterares uttryck om saken är: *”Grunden är ju att barnets röst skall höras i utredningen, det är ju så självklart för oss. Så är det bara.”*

I situationer där inbördes parter var oeniga och barnet samt dess vårdnadshavare har olika uppfattning beskrivs sättet att arbeta med barnets röst på följande vis:

Mitt syfte är ju inte att komma till en slutsats att den här har rätt eller den här har fel, utan mer konstatera att så här ser det ut. Och ju mer konflikter det finns mellan hur man tycker och hur man ser saker och ting desto mer kritisk kan ju situationen vara hemma till exempel. Om man använder sig av att kunna se hur ungdomen ser på det hur föräldrarna ser på det hur skolan ser på det så blir det ju och en sammanfattning av det och en egen bedömning av hur folk ser olika på det så blir det ju ännu tydligare vad problemet ligger i.

Ytterligare exempel på beskrivningar av användandet av barnets röst är till exempel i bedömningssituationer då en ungdom själv kontaktat socialtjänsten:

När ungdomar som blivit utslängda hemifrån, försöker vi få med föräldrarna. Men då måste vi ju få till något samma dag redan. Är ungdomarna minderåriga måste vi kontakta föräldrarna och säga till att barnet

är hos oss. En del föräldrar kastar ut sina barn och då måste vi göra något, även om föräldrarna inte samarbetar. Vi måste fixa något jourboende, vi kan inte ha ungdomar som bor på gatan.

Hur socialsekreterarna använder och analyserar det som sagts sker på olika sätt. Det beror dels på barnets ålder och mognad och dels på helhetsbilden. ”*Den används likväl som annan information i att den ska balanseras och bidrar till att man bedömer och gör analyser. Barnets röst, informationen från barnet är definitivt viktig.*” Användningen av barnets röst beskrivs även i följande exempel:

Exempel ett, föräldraperspektiv och barns perspektiv:

Men bedömningen kan ju vara just det, att de ser på saker på väldigt olika sätt, vilket skapar konflikter. Det kan vara det som är problemet. Det kan ju vara det som en insats kan förändra.

Exempel två, behov:

Nu är det så pass små barn som vi utreder och då har föräldrarna en stor roll. Det är lite lättare med äldre barn då dessa kan uttrycka en egen vilja. Barnen har ju svårt att tala om vad de vill och hur de vill ha det. Barnen kan ju säga hur de har det men det är svårare för dem att tala om hur dom vill ha det. Det är ju vi som måste göra en bedömning kring hur åldersadekvat och hur mycket det här barnet ska klara i den här åldern. Och är det så att man tycker att barnet har det så pass svårt och barnet behöver ett stöd. Säger barnen själva att de har det jobbigt, att de har det svårt så försöker man ju göra allt för att dom ska känna att dom får stöd och att dom ska få förtroende av att dom kan få hjälp härifrån.

Exempel tre, balansen:

Det här med balansen, att de inte tvingas stå för nått. Men det är mitt problem, inte barnens, att jag för fram dem på ett sätt så att jag inte förvärrar situationen för dem utan att jag har ett bra omdöme. Att jag ser till att det kan leda till något bra. Det problematiska är om jag inte har den förmågan. Det ligger ett ansvar på mig att ta hand om barnet. Jag har ett ansvar och försöker föra fram det och försöka få föräldrarna att lyssna och tillsammans med mig tänka att; kan vi göra något bättre för barnet, kan vi göra något så att det blir bättre?

Gällande uppföljning av barnets röst efter det att beslut fattats: Oavsett om beslutet genererat någon insats eller ej är det oklart i vilken grad barnets röst lyfts fram och tas omhand. Flera socialsekreterare säger att de hade uppföljningsmöten då beslut om insats beviljats och att barnets röst då följs upp. Däremot, om insats ej beviljats förekommer sällan information om hur socialsekreterarna följt upp barnets röst. En socialsekreterare funderar ett litet tag och svarar sedan:

Vi träffar nog inte alltid barnen när utredningen är slut... det kanske vi skulle göra. Tack för tipset! Vi har ofta uppföljning med skola i slutet av utredningen och föräldrar men jag tror inte alltid att man gör det med barnet. Det kanske hör till att man tänker så här att ”vi är inte dom viktigaste för barnen, vi är fortfarande de här som kommer in i barnens liv väldigt tillfälligt” och ju yngre barnen är ju oviktigare är vi på det sättet. Jag har inte tänkt så här att det är viktigt att man följer upp och kanske träffar barnen när utredningen är slut. Men det kanske är ... ju äldre dom är så kanske man borde göra det... ni fick mig att tänka på det.

Svårigheter & Möjligheter

Gällande de svårigheter som socialsekreterarna beskriver tycks en del av dessa svårigheter bero på lagstiftningen för utredningsarbetet när det gäller att lyfta fram och ta omhand barnets röst och vad barnet förmedlat. En socialsekreterare berättar att även då information från barnet själv nått socialtjänsten om att barnet är rädd, kan det ibland vara svårt att ingripa. Till exempel om en vårdnadshavare utsatt den andre vårdnadshavaren för våld i hemmet. Vidare beskriver socialsekreterare genom följande citat:

En viktig del som är ett jätteproblem är när vi får information av barnet om att barnet utsatts för eller bevittnat våld hemma och att barnet berättat att den är rädd, där har man ju barnets röst men inget händer. Pappan ska ändra sig, domstolen ska döma, polisen ska gripa... Man får ju inte släppa sådana barn. Då får man ordna till exempel kontaktperson och se till att man visar att man fortsätter jobba med det. Att man inte drar sig tillbaka och föräldrarna återigen sitter där ensamma med barnet.

En annan socialsekreterare formulerade sig så här:

Ja alltså problematiskt är väl hela vår lagstiftning kan jag känna lite. Att den ju fortfarande är ganska föräldrafokuserad. Att föräldern har rätt att ta del av allt och just det där att säger föräldern nej så har man inte så mycket att komma med. Jag kanske skulle vilja att hela vårt arbete på något sätt mera utgick från barnets röst och att den var mera värd och så.

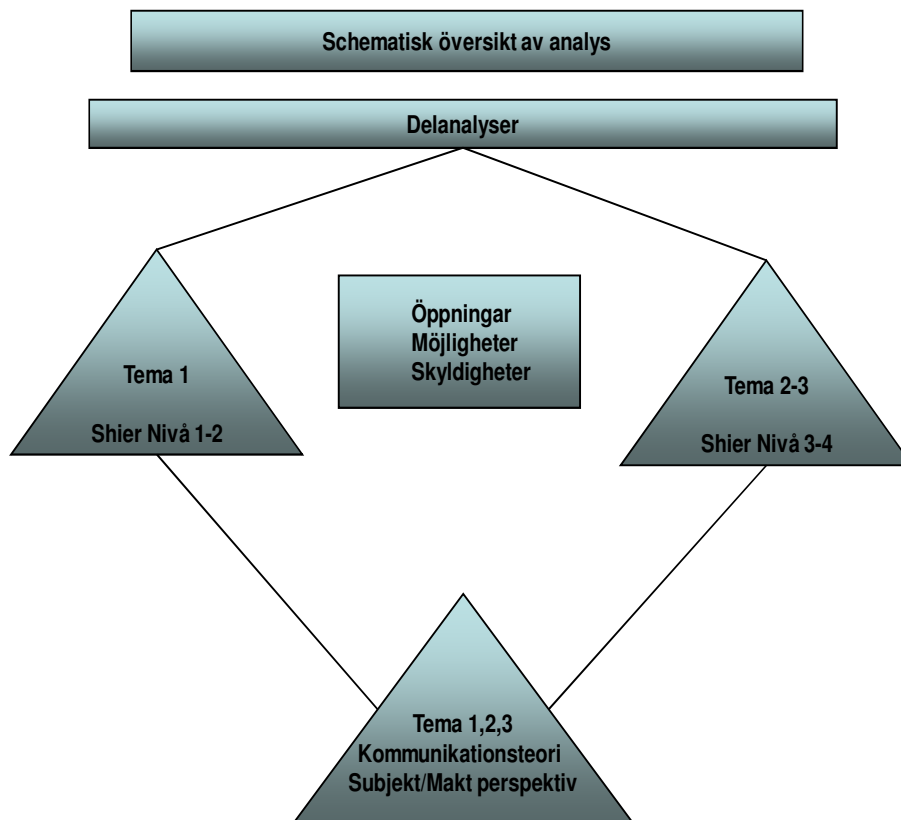
Vidare fick samme socialsekreterare möjlighet att önska hur barnets röst på ett bättre vis skulle kunna lyftas fram och tas omhand.

Ja det vet jag inte. Men jag kan känna att man skulle ha mera känsla i att vi mera jobbar på barnens uppdrag. Att det mera genomsyrar vårt arbetssätt. Det ska liksom alltid komma först och högst och så och inte föräldrar och inte ekonomi.

Analys

Analysbeskrivning av insamlat material

Nedan följer en bild med en schematisk översikt av analysens gång. Analysen sker efter teman med tillhörande kategorier. Först presenteras delanalyser efter Shiers delaktighetsmodell vilken representerar Shiernivå ett till två, kopplat till tema/frågeställning ett. Därefter Shiernivå tre till fyra kopplat till tema/frågeställning två och tre. De tre stegen: *Öppningar*, *Möjligheter* och *Skyldigheter* aktualiseras på alla nivåer i delanalysen efter Shiers delaktighetsmodell. Slutligen analyserades empirin i sin helhet efter Kommunikationsteori och Subjekt/maktperspektiv.

Figur 5 Schematisk översikt av analys

Delanalys av barns delaktighet efter Shiers modell

Syftet med denna analys lyfta fram hur socialsekreterare beskriver att de arbetar med BBIC som verktyg för att lyfta fram barnets röst och göra barn delaktiga i barnavårdsutredningar utifrån Shiers delaktighetsmodell (se kap. *Teoretiska utgångspunkter för analys*). Var och en av delaktighetsnivåerna i Shiers modell beskrivs ett i taget utifrån respondenternas beskrivningar av sitt arbete med barn i barnavårdsutredningar.

1) Vuxna lyssnar till barn

Detta innebär att barn får uttrycka sig och att de ansvariga vuxna inom socialtjänsten lyssnar på barnet (Shier, 2001).

Öppningar; Är ni redo att lyssna till barn?

Alla intervjuade socialsekreterare uttrycker att det är viktigt att få med barnets perspektiv på sin situation i utredningen. Detta dels för att kunna få ett bra beslutsunderlag för en passande insats, dels för att det är barnet som är föremål för utredningen och därför tycker att det är självklart att barnets röst ska komma fram i den mån detta är möjligt. Villigheten finns, men flertalet uttrycker att detta är en stor utmaning då de upplever samtal med barn som svårt och för många av dem något nytt, vilket leder in på nästa steg nedan.

Möjligheter; Arbetar ni på ett sätt som gör det möjligt för er att lyssna till barn?

Samtliga socialsekreterare eftersträvar att träffa barnen i alla utredningar vilket blivit en tydligare riktlinje i och med att de börjat arbeta med BBIC-dokumentet. Oftast träffar de föräldrarna på egen hand först när det gäller yngre barn, men har med de äldre barnen redan från första början i kontakten. Resurser, särskilt vad gäller tid är en bristvara som flera av socialsekreterarna nämner är ett hinder i arbetet med att ta fram barnets röst i utredningar. De önskar att kunna träffa barnen vid fler tillfällen än de oftast har möjlighet till idag.

Föräldrarna nämndes som nyckelpersoner för socialsekreterarnas kontakt med barnen. Inte minst gäller detta socialsekreterarnas möjlighet att få tillstånd att träffa och prata med barnet. Respondenternas förhållningssätt till föräldrarna är att försöka få dem med sig genom att vara så öppna som möjligt, låta dem delta i upplägget av utredningsplanen och arbeta motiverande för att få ett samtycke till att prata med barnet. I regel träffar socialsekreteraren barnet vid ett till tre tillfällen under en utredning, då barnet får tillfälle att bli lyssnat till.

Skyldigheter; Är det ett principiellt krav att ni måste lyssna till barn?

Det är inte tvunget för socialsekreterarna att samtala med barnen som är föremål för deras utredningar, men de måste ha bra argument för att inte göra det. Som en socialsekreterare nämner kan de inte fylla i BBIC:s utredningsdokument till fullo om de inte lyssnat på barnet eftersom dokumentet rymmer rubriker för barnets perspektiv under varje behovsområde som tas upp. Varför detta inte är ett måste skulle kunna bero på de omständigheter som kan göra att man inte kan träffa barnet, antingen på grund av att föräldrarna inte samtycker, eller då socialtjänsten anser det vara bättre för barnets bästa att inte samtala med barnet i en utredning. Exempel på detta kunde inte ges i någon av intervjuerna. Stöd för att barn skall bli lyssnade till finns i Barnkonventionen (Art. 12) där det står att barn som är i stånd att bilda egna åsikter har rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som berör barnet. Detta ligger också till grund för svensk lagtext där det står att barnets inställning så långt det är möjligt skall klarläggas i åtgärder som rör barnet (SoL 3 kap 5 §).

2) Barnen får stöd i att uttrycka sina åsikter

Det kan finnas många anledningar till att barn upplever det svårt att uttrycka sina åsikter. Bland annat kan det handla om blyghet, svårt att uttrycka sig, mindre bra erfarenheter av tidigare kontakt med vuxna, eller att man inte känner tillit till socialsekreteraren. Barnen kan därför behöva stöd i att uttrycka sig från den vuxne samt positiv förstärkning (Shier, 2001).

Öppningar; Är ni redo att stödja barn så att de kan uttrycka sina åsikter?

Samtliga socialsekreterare uttrycker en vilja att underlätta för barnet att uttrycka sina åsikter och kunna få ett bra underlag att använda till BBIC-utredningen. Några har tydliga tankar om hur detta skall gå till på ett bra sätt medan andra önskar få mer stöd och kunskap på området.

Möjligheter; Har ni idéer och aktiviteter som hjälper barn att uttrycka sina åsikter?

Några av de intervjuade socialsekreterarna känner sig trygga och bekväma i samtalssituationen men önskar sig mer resurser och redskap i samtalet. Medan andra inte känner sig riktigt rustade för detta och önskar sig mer kunskap för att kunna utveckla en färdighet i att samtala med barn. Resurstillgången skiljer sig något från de olika arbetsplatserna respondenterna arbetade på. Någon hade tjatat på sin sektionschef under en lång tid för att kunna införskaffa redskap för samtalssituationen, en annan hade själv fått köpa in litteratur för att skaffa sig kunskap i att samtala med barn. Några socialsekreterare arbetar på en arbetsplats där man har så kallade Metodstödjare. Dessa var tillsatta av ledningen för att

leda och se över vilka metoder som användes samt ansvara för kompetensutvecklingen i arbetsgruppen. Detta visar att några socialsekreterare är mer utlämnade till att själva söka kunskap och arbetssätt medan andra arbetsplatser tillhandahöll detta.

Metoder för att hjälpa barn att berätta

I de intervjuade socialsekreterarnas berättelser kommer det fram att deras arbetsplatser kommit olika långt i metodutvecklingen. Några metoder som används för att underlätta för barnen att kunna berätta är; De tre små husen, Nallekort, dockor, bildterapi, nätverkskartor, livslinjen, öppna frågor och som en socialsekreterare nämner att praktiskt träna barnet i att säga ifrån om barnet är av en annan åsikt. Socialsekreterarna använder sig av processfrågor, varva lättsamt prat med mer allvarsamma områden, leka, rita, att spela lite dum, jobba med motivation, förhålla sig föreställningslös, visa intresse för deras intresseområden och försöka skaffa sig en så god förståelse för barnets livsvärld som möjligt i den mån barn och föräldrar tillåter socialsekreterarna.

Att göra något tillsammans beskrivs underlätta för barnet att berätta. Då möter den vuxne barnet i dess sociala miljö och kan bejaka barnets intresseområden. Vidare försöker socialsekreterarna vara så öppna och raka som möjligt mot barnen för att de skall förstå vad som händer och känna sig motiverade att berätta.

Socialsekreterarna jobbar på olika sätt för att få kontakt med barnet och skapa ett gott möte i vilket förtroende beskrivs som A och O. Att socialsekreteraren som ovan nämnts försöker skaffa sig förståelse för barnets livsvärld hjälper barnet att få förtroende om socialsekreteraren kan förmedla att hon kan tränga in i barnets värld, genom att ge feedback och bekräfta barnet.

Även på detta område – hur socialsekreterarna hjälper barn att uttrycka sina åsikter – kommer föräldrarna in i bilden. Respondenterna beskriver att föräldrarnas bild av och inställning till socialtjänsten påverkade barnet och att det därför spelade stor roll för socialsekreterarens samtalssituation med barnet, hur mycket barnet skulle vilja öppna sig och berätta beroende av hur föräldrarna presenterat socialsekreteraren och socialtjänstens arbete. Därför är socialsekreterarnas motiverande arbete med föräldrarna innan de träffar barnet ett arbete för att hjälpa barnet, som oftast är väldigt lojal mot sina föräldrar, att uttrycka sina upplevelser och åsikter.

Skyldigheter; Är det ett principiellt krav att barn ska få stöd i att uttrycka sina åsikter? Bara i en av kommunerna/stadsdelarna där våra intervjupersoner arbetar, har man speciella arbetsmetoder för att ta fram barnets röst, som ska gälla alla socialsekreterare. Där arbetar de

som tidigare nämnts med metodstödare som skall ansvara för metodutvecklingen och kompetensen hos personalen. De eftersträvar att alla socialsekreterare i verksamheten ska ha samma kunskapsbas och tillgång till samma metoder och verktyg under ledning av metodstödjaren i arbetsgruppen. Övriga socialsekreterares kommuner/stadsdelar ger olika mycket stöd från organisationen, men det upplevs vara mer upp till varje socialsekreterare att själv skaffa sig.

I de kommuner/stadsdelar där vi intervjuat socialsekreterare ska man arbeta efter BBIC. Men det är som socialsekreterarna beskriver ett verktyg som säger vad man skall göra men inte hur. Därför innebär inte verksamhetens arbete efter BBIC något principiellt krav att barn ska få stöd i att uttrycka sina åsikter även om BBIC starkt betonar att man ska lyfta fram barnets perspektiv i utredningar. För att detta skulle kunna bli bättre skulle verksamhetsansvarig behöva lyfta frågan på en verksamhetsnivå som gäller alla anställda socialsekreterare.

3) Hänsyn till barnets åsikter

Denna nivå tar upp hur vuxna väger in det som barnet säger eller uttrycker, ger barnet feedback så att det upplever att det är lyssnat till samt att de vuxna förklarar för barnet hur och varför ett visst beslut fattats (Shier, 2001).

Öppningar; är ni redo att ta hänsyn till barnens åsikter?

Samtliga socialsekreterare menar att barnet bör uppfattas som huvudperson i utredningen och berättar hur hänsyn till barnets önsknings kan tas. En socialsekreterare anser att barnets röst ska ligga som grund i utredningen så att barnet får vägleda socialsekreterarens arbete med barnet. Flera av socialsekreterarna beskriver även hur viktigt de anser det vara att barnet lyfts fram och blir delaktigt i utredningen. De socialsekreterare som varit yrkesverksamma innan implementeringen av BBIC tycker att det blivit tydligare arbetsförhållanden nu när förutsättningarna ökat för att ge barnets röst en större plats under utredningsgången.

Att ge barnet information om varför det befinner sig i en utredningssituation beskrivs som en viktig aspekt utifrån delaktighetsprincipen.

Möjligheter; gör er beslutsprocess det möjligt att ta hänsyn till barnens åsikter?

Möjligheterna visar hur socialsekreterarna försöker ta hänsyn till barnets röst i beslutsprocesser. Detta beskrivs genom socialsekreterarnas arbete med uppdatering och avstämning för att ”säkra” barnets röst. Alla BBIC-formulär har med rubriken *barnets*

uppfattning. Således försöker samtliga socialsekreterare genom olika arbetssätt interagera med barnet i försök att lyfta fram barnet, som ett sätt att förstå barnets önskningar.

Skyldigheter; principiellt krav att barns åsikter måste beaktas innan beslut fattas? Dokumentationsskyldigheten skildras som arbetssätt och som underlag för hur barnets röst lyfts fram. Efter att barnets röst dokumenterats blir det en del av underlaget för analys och bedömning av barnets situation utifrån BBIC- triangeln. Socialsekreterarna beskriver att erhållen information från barnet används lika väl som annan information och att informationen från barnet anses vara av vikt.

4) Barns delaktighet i beslutsprocesser

Barns delaktighet i beslutsprocessen innebär att socialsekreteraren skall möta och planera och fatta beslut tillsammans med barnet. En skillnad från tidigare skildring är att barnets röst och eller vad barnet förmedlat skulle förstås vara vägledande med hänsyn till barnets åsikter och önskemål. Dock ska den vuxne fortfarande vara ansvarig för beslut som fattas (Shier, 2001).

Öppningar; är ni redo att låta barn delta i era beslutsprocesser?

I frågan om barns delaktighet i beslutsprocesser beskrivs barnets ålder och mognad spela stor roll för socialsekreterarnas tillvägagångssätt i *hur* och på vad sätt detta kunde ske då *öppningen* tillsynes grundades på det.

Möjligheter; finns det rutiner som möjliggör att barn deltar i beslutsprocessen?

Möjligheter att tillsammans med barnet planera om eventuella beslut tas med hänsyn till barnets ålder. En socialsekreterare menar att om barnet är av en absolut uppfattning och föräldrarna är av en annan kan socialsekreteraren i sin bedömning skriva ner barnets önskningar och att föräldrarna borde tillgodose dessa. En annan säger att om barnet själv berättar att det har det jobbigt och socialsekreteraren ser att barnet har det svårt, så försöker socialsekreteraren hjälpa barnet så att det känner stöd och får förtroende för att socialtjänsten kan ge hjälp som svarar mot barnets upplevda behov av stöd.

Skyldigheter; principiellt krav att barns åsikter måste beaktas innan beslut fattas?

Enligt respondenterna finns det inga principiella krav att barn ska vara med och planera i beslutsfattande processer. Dock ska det i dokumentationen beskrivas varför ett barn eventuellt ej varit delaktigt i sin egen utredning i bemärkelsen personlig kontakt med socialsekreteraren.

Delanalys av samtal med barn i samhällsteoretiska perspektiv

Denna delanalys kommer att sammanväva all empiri med de två samhällsteoretiska perspektiv som finns beskrivna i teoriavsnittet: *Kommunikationsteori* och *Subjekt/maktperspektiv*.

Kommunikationsteorin används särskilt som analysmetod för syftets första del ”att undersöka och analysera hur socialsekreterare beskriver att de arbetar med BBIC som verktyg för att lyfta fram barnets röst” medan Subjekt/maktperspektivet främst har fokus på syftets andra del: ”hur socialsekreterarna arbetar med BBIC som verktyg för att göra barn delaktiga i barnavårdsutredningar”.

Analys utifrån kommunikationsteori

Kommunikation handlar om hur budskap ges och tolkas varpå reaktioner följer (Payne, 2002, kap. 7). I teoriavsnittet beskrivs hur kommunikationsproblem uppstår då människor uppfattar information på olika sätt. Detta kan bero på att mottagaren inte får eller kan ta emot den feedback sändaren ger (a. a.). Under intervjuerna framkommer detta vilket ska exemplifieras nedan.

Respondenterna beskriver att de arbetar med feedback samt berättar om vikten av detta. En socialsekreterare beskriver att hon genom att ge feedback förmedlar att hon kan ”tränga in i och förstå barnets livsvärld” vilket ger barnet bekräftelse och trygghet. Det i sin tur hjälper barnet att fortsätta att berätta. I flera socialsekreterares beskrivning av vad som möjliggör ett gott möte sägs bekräftelse och spegling ha stor betydelse.

Empirin ger således uttryck för att kommunikationsproblem hanteras med bland annat hjälp av feedback, vilket Payne beskriver gör den som talar trygg. Enligt Payne bör det därför vara av största vikt att socialsekreteraren ser till att budskap som ges tas emot och förstås av barnet för att skapa en så god kommunikation som möjligt samt att socialsekreteraren bekräftar och speglar barnet vilket socialsekreterarna i studien förmedlat att de gör. Socialsekreteraren ska vara medveten om klienternas reaktion på kommunikationen och vinnlägga sig om att förstå klienten genom följdfrågor och feedback. Respondenternas medvetenhet om barnets reaktion på socialsekreterarens kommunikation var olika. Dock beskrevs responsen som god, mestadels positiv.

För att uppnå god kommunikation ska mötet, enligt Lishman, genomsyras av äkthet, acceptans, värme, uppmuntran, sympati, empati, responsivitet och sensitivitet (Payne, 2002, kap. 7). Detta berörs av socialsekreterarna i deras beskrivningar av ”det goda mötet” enligt följande. Acceptans framkommer i form av visad respekt för barnet, uppmuntran kan urskiljas i deras arbete med motivation, äkthet i deras sätt att arbeta så öppet som möjligt genom att

vara tydlig och rak i sitt sätt att lägga fram saker för barnet, värme speglas särskilt i en av de intervjuade socialsekreterares inställning till utredningen som en för barnet läkande process.

Det rationella samtalet

Habermas (enligt Månson, 2003, kap. 9) säger att målet i varje möte är att skapa en intersubjektivt delad livsvärld, vilket innebär att vi möts i samförstånd. Detta uppnås när vi kan tala störningsfritt med varandra. Det är därför av största vikt att analysera och identifiera egenskaper i språket som gör att vi inte förstår varandra. Förståelse uppstår när två människor är beredda att lyssna till varandra och man kan komma tillrätta med störningar och hinder (a. a.).

Empirin ger uttryck för den utmaning detta innebär för socialsekreterarna och ger exempel på olika tillvägagångssätt de använder sig av för att skapa denna intersubjektivt delade livsvärld. Ett exempel som redan berörts är socialsekreteraren som beskriver att hon genom att ge feedback förmedlar att hon kan ”tränga in i och förstå barnets livsvärld”. Samtliga respondenter är noga med att ge information till barnet, för att det ska förstå vilka socialsekreterarna är och vad som ska hända. Socialsekreterarna vill göra det så begripligt som möjligt för att barnet ska få ett sammanhang och bygga en grund för motivation för ett gott samarbete mellan socialtjänsten, barn och föräldrar.

Socialsekreterarna beskriver att de försöker möta barnet utifrån en gemensam plattform, det vill säga ”arbeta tillsammans”, som en socialsekreterare uttrycker det, för att lösa den oro som inkommit till socialtjänsten i stället för att socialtjänsten ska stå för oron och ”arbeta mot familjen”.

Strävan är att mötet ska ske på barnets villkor så mycket det går. Hur detta görs finns det olika exempel på. Några försöker alltid göra hembesök för att barnet ska känna sig mer tryggt på sin ”fysiska arena” medan andra som möter barnet på till exempel socialtjänsten försöker möta barnet på deras ”sociala arena”, det vill säga att man samtalar om barnets intresseområde och gör saker som känns bekvämt och naturligt för barnet som till exempel att rita och leka tillsammans. Dessa två arenor användes av vissa även i kombination.

I teoriavsnittet lyfts det fram att man ska analysera och identifiera hinder i samtalet som gör att vi inte förstår varandra (Månson, 2003, s.324-328). I vilken utsträckning socialsekreterarna har för vana att göra detta säger de inte någonting om under intervjuerna och hur mycket tid som sätts av till reflektion kring svårigheter i samtalet med barn varierar mycket mellan de olika kommunerna/stadsdelarna. Några beskriver att de regelmässigt samtalar med sin medhandläggare efter ett ärende och att de om det gäller större svårigheter

har möjlighet att ta upp det i arbetslaget och senare med en extern handledare om det skulle behövas. Svårigheter i samtalet som nämns är barns språk, som ibland beror på ett bristande ordförråd, medan det i andra fall rör sig om det motsatta, att barn har ett så avancerat språk att det ibland kan dölja problem. Att språket inte är så utvecklat hos vissa yngre barn hanteras genom att socialsekreterarna tar till olika kreativa verktyg och metoder i samtalet för att hjälpa barnet att uttrycka sig. Exempel på detta är Nallekort, dockor och att rita exempelvis De tre små husen. Tillgången till resurser och kunskap kring olika arbetssätt och metoder skiftar också mellan kommunerna/stadsdelarna.

Förståelse uppstår enligt Habermas när två människor är beredda att lyssna till varandra och man kan komma tillrätta med störningar och hinder (a. a.). Alla socialsekreterare beskriver att de både vill och tycker det är viktigt att lyssna till barn och att hela tiden försöka bekräfta barnet. Ha ett accepterande förhållningssätt som ger barnet tillåtelse att berätta. Socialsekreterarna beskriver att de arbetar med motivation för att få barnet att samarbeta. Utifrån detta skulle slutsatsen kunna dras att barnet vill lyssna på socialsekreterarna i de fall man uppnår en önskan om ett samarbete. Känner sig barnet motiverat får man det inte bara att lyssna utan även - som socialsekreterarna beskriver - vill berätta om de känner sig motiverade och har föräldrarnas uppbackning att göra detta.

Andra störningar och hinder som respondenterna upplever och måste förhålla sig till i samtal med barn är lojalitetskonflikter samt lagar som kan störa den fria kommunikationen.

Barns språk

Barns tankevärld liksom språk skiljer sig från de vuxnas (Socialstyrelsen, 2004b, s. 49). Bland annat är barns ordförråd mer begränsat och barn som växer upp i missförhållanden beskrivs få en försenad språkutveckling (a. a.). Detta är något som både bekräftas och står i motsats till vissa undantag som socialsekreterarna i denna studie framhåller.

För att få till stånd en god kommunikation med så få störningar som möjligt bör socialsekreteraren använda ett så enkelt och tydligt språk som möjligt, anpassat till barnets ålder och mognad (Övreeide, 2001). Liksom Övreeide föreslår använder sig respondenterna av kreativa metoder i samtalet vilket gör att socialsekreteraren och barnet kan mötas i samförstånd och föra ett *rationellt samtal* enligt Habermas (Månson, 2003, kap. 7).

Övreeide (2001) framhåller även vikten av att ge barn bekräftelse i sitt berättande och att ge barnet stöd och hjälp att hitta sammanhang i sin situation. Det är viktigt att det finns rum för omtanke om barnet. I den information socialsekreterarna ger när de träffar barnet berättar de vilka de är och försöker förmedla att de är där för att hjälpa familjen att få det bättre

tillsammans och uttrycker på så sätt sin omtanke om både barnet och föräldrarna som barnet månar om. Att hänsyn visas till föräldrarna är något socialsekreterarna beskriver som oerhört viktigt för att få barnets acceptans och medverkan. Några respondenter lyfter särskilt fram att ett av syftena med att ta fram barnets röst i barnavårdsutredningar är att det för barnet handlar om en läkande process, där man söker en gemensam förståelse tillsammans med barnet som hjälper det att bemästra sin situation. För att uppnå detta krävs som Övreeide poängterar att respekt för barnets perspektiv visas (a. a.). Respekt för barnets perspektiv är något socialsekreterarna ger uttryck för i sina beskrivningar, men många förmedlar även den osäkerhet de känner inför uppgiften att lyfta fram barnets eget perspektiv och hur det skall förvaltas i utredningen på bästa möjliga sätt för barnet.

Svårigheter för socialsekreterarna vad gäller barns språk

En viss osäkerhet uttalas både vad gäller hur man samtalar med barn, hur man skall förhålla sig till och bemöta barnet i relation till föräldrarna med tanke på den starka lojalitet de beskriver att barn oftast har till sina föräldrar, hur man behåller respekt för barnet som subjekt i utredningen och ger det skydd som det behöver kontra att inte belasta barnet med en ansvarsbörda. Detta även i relation till lagstiftning om föräldrars rätt att ta del av det insamlade materialet kring deras barn. Ytterligare relaterar det till journalföringen, hur socialsekreterarna ska journalföra barnets röst så att barnet som subjekt kommer fram samtidigt som man ska förhålla sig till barnets behov av skydd och att barnet ska slippa ta ansvar.

Ett sätt några socialsekreterare hanterar journalföringen på är att alltid se till att det finns andra röster som står för det barnet förmedlat, så att inte barnet självt blir ansvarigt för något känsligt som tagits upp som exempelvis föräldrars bristande omsorgsförmåga.

Svårigheter i samtalet utöver barnets bristande ordförråd eller användande av ett så avancerat språkbruk att problemen döljs för socialsekreteraren, vilket nämnts ovan, kan vara att barnet använder ord på ett annat sätt än vuxna. Detta är något en socialsekreterare beskriver och försöker vinnlägga sig om att barnet förstår så att de hela tiden ”talar samma språk”. Samma socialsekreterare exemplifierade hur fel det kan bli när barn tolkar ord annorlunda än vuxna enligt följande. Ett av de behovsområden som ska undersökas i en utredning enligt BBIC är hälsa. Man ställer frågor till barnet om dess hälsa och ber honom eller henne att skatta på en skala. När socialsekreteraren frågade barnet om det visste vad hälsa kunde vara, svarade barnet med en definition av begreppet hälsa som ”god dag”. Detta

visar på en medvetenhet och ett sätt att analysera hinder i kommunikationen som Habermas betonar för att vi ska kunna mötas i samförstånd och förstå varandra (Månson, 2003, kap. 9).

Kommunikationsteori handlar också om kontrollen i relationer och kan användas för att identifiera ojämlikhet och rättvisa (Payne, 2002, kap.7). Payne beskriver hur de kommunikationsmönster vi använder ger uttryck för makt eller underordning. Därför har även ett maktperspektiv använts i analysen av socialsekreterarnas arbete med att lyfta fram barnets röst i barnavårdsutredningar vilket vi kommer in på i nästa delanalys utifrån ett maktperspektiv.

Analys utifrån ett subjekt/maktperspektiv

Svårigheter i implementeringen av barnets röst

Svårigheter som socialsekreterarna upplever och beskriver kan antas vara komplexa. Bland annat beskriver socialsekreterarna viss begränsning i kunskap och färdigheter i att samtala med barn. Att vara begränsad i språket, i betydelsen att på ett professionellt sätt kunna samtala med barn kan innebära det Foucault benämnt som *visst vetande*. Ett visst vetande i detta sammanhang innebär kunskap om hur man förstår barn (Månson, 2003, s. 349).

Socialsekreteraren ska bedöma om vad som är bäst för barnet. Dessutom är socialsekreteraren – på uppdrag av statsordningen – ansvarig för vilket beslut som skall fattas, vilket enligt Foucault kan inrymma både avsedda och oavsedda konsekvenser (a. a. s. 360). Detta med betoning på socialsekreterarens ”maktposition” som myndighetsutövare och subjekt, med ett visst vetande inom sammanhanget socialtjänsten (a. a. s. 349).

Vidare kan denna kunskap förstås som konstruktiv då barn som subjekt fått ett mer civilrättsligt skydd. Verkyget BBIC syftar till att barnets delaktighet ska stärkas på ett bättre sätt än tidigare. Enligt Foucault sker ständiga processer i vad han kallar empirisk observation och introspektion (a. a.). Detta kan innebära ständiga processer som till exempel det paradigmskifte vi ser idag vad gäller synen på barn som subjekt. Ny kunskap uppkommer och vinner ”laga kraft” som legitimerad kunskap och lagstiftning. Barnkonventionen är inte bindande, men ligger till grund för svensk lagstiftning vilket syns i 1 kap 2 § Sol som är direkt kopplad till konventionens artikel 3. Kunskap har således lett till barns utökade rättigheter vilket syns praktiskt inte minst i arbetet med BBIC.

Socialsekreteraren har kunskap även om den kan vara begränsad. Ett visst vetande kan skapa konsekvenser utöver syftet att främja subjektets/barnets levnadsvillkor (5 kap 1 § Sol). Det människan vet idag står även i relation till *hur* socialsekreteraren ska implementera

barnets röst under rubriken ”*Barnets uppfattning*” i BBIC:s styrdokument, vilket socialsekreterare beskriver som något ganska svårt.

Socialsekreterarnas färdigheter i att dels samtala med barnet som ett subjekt dels informera subjektet om att det är ett objekt kan ytterligare försvåra att barnets röst lyfts fram. Ett subjekt kräver handling (Månson, 2003, s. 347-349). Enligt Foucault är subjektet underordnat rådande samhällsordning utifrån demokratiska beslut (a. a.). Detta gäller såväl socialsekreterare som barn och föräldrar. Vad gäller subjektet som kräver handling måste barn, för att kunna ses som subjekt bli delaktiga i utredningarna vilket är alla intervjuade socialsekreterares strävan.

Socialsekreteraren är underordnad en samhällsstruktur där denne ska arbeta efter uppsatta regler, det vill säga rådande lagstiftning, med utgångspunkt att främja barnet i form av stöd och eventuellt skydd. Det gäller att ”förstå barnet rätt” genom att söka information från barnet, vilket behandlats i tidigare delanalys utifrån kommunikationsteori. Socialsekreteraren har även skyldighet att tala om för barnet vad som kommer att göras med det som barnet berättar, vilket kan ge konsekvenser för barnet. Barnet ska inte behöva berätta ”för mycket” och senare ångra det hon sagt. Socialsekreteraren talar bland annat om sin dokumentationsskyldighet och att föräldrarna kommer att informeras om det som sagts.

Problematisks är ju att informera barnet innan om att ”det här kommer att skrivas ner” eller ”det här kommer dina föräldrar att få reda på” men samtidigt få det man vill från barnet. Om man inte hinner säga det så kan man ju hamna i en jävla dilemma om barnet berättar saker och sen ”va... Ska du säga det här till” och ”då kommer dom bli jätte arga”. Det hamnar vi ganska ofta i med ungdomar. Att de kommer hit och berättar kanske om, som jag sa tidigare om det är hedersrelaterat och göra någon slags bedömning om vad av det här, föräldrar har ju rätt att veta och vad ska man säga ”vad är rätt då” och ”vad händer då” ”vad ska jag journalföra” ”tänk om dom (föräldrarna) begär ut alla journaler” så där.

Socialsekreterarna beskriver att de ger information till barnet om barnavårdsutredningen, vad som ska utredas, varför och hur det ska gå till. De försöker på olika sätt att skapa kontakt och bygga upp ett samarbete. Här kommer Foucaults resonemang kring både vetande och maktrelationer in. Empirin ger uttryck för socialsekreterarens makt i form av vetande om bland annat lagstiftning, rättigheter och skyldigheter vilka barnet och föräldrarna ofta är omedvetna om när de kommer till socialtjänsten.

Respondenterna beskriver att klienterna känner sig tryggare om de får information, kan förstå sammanhanget och känner att de har möjlighet att påverka sin situation genom att vara delaktiga i utredningsarbetet. Socialsekreterarna framhåller vikten av att ge tydlig information om vad som gäller, så att klienterna inte ska känna sig förda bakom ljuset vad gäller exempelvis informationsskyldigheten. Detta förhållningssätt bäddar för att man ska kunna nå

det samförstånd som Habermas pratar om (Månson, 2003, s. 307-342) och få tillstånd ett gott samarbete under utredningsprocessen.

Vidare ingår socialsekreteraren själv, barnet och deras vårdnadshavare i olika och gemensamma *nätverk* som Foucault kallar det, det vill säga ett system av sociala relationer (a. s. 360). I sammanhanget barnavårdutredningar interagerar jämlika subjekt men kan bli ojämlika beroende på de förutsättningar som råder inom systemet. I nätverket har man inbördes *roller, tjänstemannaroll/subjekt, barnroll/subjekt* samt *vårdnadshavarroll/subjekt*. I många situationer kan motstridigheter framkomma i former som intressekonflikter mellan inbördes subjekt. Enligt Foucault kan maktkonflikter uppstå i form av projektioner mellan dessa subjekt beroende på subjektets intresse.

Ja alltså problematiskt är väl hela vår lagstiftning kan jag känna lite. Att den ju fortfarande är ganska föräldrafokuserad. Att föräldern har rätt att ta del av allt och just det där att säger föräldern "nej" så har man inte å mycket att komma med. Att man kanske skulle vilja att hela vårt arbete på något sätt mera utgick från barnets röst och att den var mera värd och så.

Som tidigare beskrivits i teoriavsnittet menar Foucault att det är viktigt att studera hur *maktmekanismerna* verkar och observera samt registrera både deras avsedda och oavsedda konsekvenser. Vad den moderna människan vet idag, kan enligt Foucault inte antas som något slutgiltigt, utan kan förändras, och med tiden utvecklas andra synsätt och uppfattningar. Det har inom socialtjänsten skett flera förändringar i synen på barn. Det finns en strävan att göra barnen mer delaktiga i barnavårdutredningar. Dock kan det bli svårigheter i implementering av barnet som subjekt kontra rådande lagstiftning gällande föräldrars rätt att få information. Enligt några socialsekreterares beskrivningar kan detta antas hindra barn att berätta och försvåra även socialsekreterarnas arbete att implementera barnets röst i barnavårdutredningen. Ibland kan förändringar i konstruktiv avsikt skapa komplexa "faktiska omständigheter" för den som ska utföra uppgiften. Socialsekreterarna underordnar sig verksamhetens ramar samt det nätverk de har att förhålla sig till i interaktion med familjen (a. s. 360).

Resultatsammanfattning och slutsatser

Här presenteras en sammanfattning av socialsekreterarnas beskrivning av hur de arbetar med BBIC som verktyg för att lyfta fram barnets röst och göra barn delaktiga i barnavårdsutredningar efter syftets frågeställningar. Detta stycke visar även hur vi uppfyllt och svarat på studiens syfte.

Hur och när barnens röst efterfrågas

Den första frågeställningen är ”*Hur och när under utredningen med utgångspunkt i BBIC efterfrågas barnens röst?*”

I utredningsarbetet efter BBIC lyfts barnets röst fram eftersom det i varje behovsområde i utredningsdokumenten skall dokumenteras under rubriken ”barnets uppfattning”. BBIC säger inget om *hur* man skall efterfråga barnets röst, men socialsekreterarna upplever ändå att de behovsområden BBIC lyfter fram ger riktlinjer för *vad* man skall fråga efter i samtal med barnet.

I arbetet med att efterfråga barnets röst beskrivs socialsekreterarnas förhållningssätt i mötet, det vill säga kontaktskapandet för att vinna barnets och vårdnadshavarnas förtroende som avgörande. Föräldrarna visade sig vara nyckelpersoner för socialsekreterarnas kontakt och möjligheter att göra barnet delaktigt i utredningen i flera bemärkelser. Inte minst gällde detta för socialsekreterarnas möjlighet att träffa barnet över huvud taget då samtycke från vårdnadshavare krävs. Respondenterna beskriver även att föräldrarnas bild av och inställning till socialtjänsten påverkar barnet i stor utsträckning och det spelar stor roll för socialsekreterarens samtalssituation med barnet. Hur mycket barnet vill öppna sig och berätta är beroende av hur föräldrarna presenterat socialsekreteraren och socialtjänstens arbete. Därför är socialsekreterarnas motivationsarbete med föräldrarna innan de träffar barnet av stor vikt för att hjälpa barnet – som oftast är väldigt lojal mot sina föräldrar – att uttrycka sina upplevelser och åsikter.

Socialsekreterarna beskriver hur de bäst skapar ett gott möte med barnet om de på olika sätt försöker skaffa sig förståelse för barnets subjektiva livsvärld. Detta hjälper barnet att få förtroende för socialsekreteraren – och därmed vågar barnet göra sin röst hörd – och socialsekreteraren kan underlätta detta genom att spegla och bekräfta barnet. Viktigt är även att göra utredningsarbetet så begripligt som möjligt för barnet genom att socialsekreteraren är så tydlig och rak som möjligt.

Hur dokumentationen av det barnet förmedlar sker

Den andra frågeställningen ”*Hur och vad dokumenteras av det barnet förmedlar?*” berör hur barnets röst tas tillvara genom dokumentation.

Socialsekreterarnas arbete med BBIC gav tydliga utrymmen för barnets uppfattning, vilket i BBIC-dokumenterna finns med som en underrubrik till varje behovsområde som tas upp i utredningen. Allt som barnet förmedlar skall journalföras såvida det inte är oväsentlig för utredningen. Den största frågan är hur socialsekreterarna skall formulera barnets röst. I denna fråga aktualiserades en balansgång mellan att ge barnet ett stort utrymme kontra barnets behov att ta ansvar för uttalanden som kan leda till negativa konsekvenser för barnet.

Hur socialsekreteraren använder information från barnet

Den tredje frågeställningen är ”*Hur används den information som socialsekreteraren erhållit från barnet?*” Socialsekreterarna beskriver att arbetet med att lyfta fram barnets röst blir ett underlag i bedömningen precis som andra röster som ska tas fram i en utredning efter BBIC.

Det kan låta enkelt, men socialsekreterarna beskriver att det i verkligheten är svårare med tanke på det övertag vårdnadshavare har med stöd av lagstiftningen vad gäller bestämmanderätten över sina barn. Barnet hamnar lätt i underläge även om socialsekreteraren eftersträvar att lyfta fram barnets röst och göra barnet delaktigt som subjekt. Ett barn som självt uttrycker att det vill ha stöd från socialtjänsten kan bli nekad insats om någon av föräldrarna motsätter sig detta, eftersom lagen kräver båda vårdnadshavares samtycke, såvida det inte föreligger omständigheter för ett LVU. Detta är relativt vanligt förekommande och något socialsekreterarna upplever som ett bekymmer i sitt arbete.

BBIC ger således ett underlag för att lyfta fram barnets så väl som föräldrars och andra viktiga personer runt barnet, men svårigheter kvarstår i hur dessa röster skall vägas samman för bedömning.

Svårigheter i arbetet med att lyfta fram barnets röst

Den sista frågeställningen är ”*Vilka eventuella svårigheter beskriver socialsekreterare i sitt arbete med att lyfta fram och ta omhand barnets röst, samt hur hanterar de dessa?*”

Socialsekreterarna är både villiga och framhåller det som viktigt att lyssna till barn, men de är inte i lika hög grad beredda och utrustade för detta arbete. Det beror bland annat på tidsbrist, osäkerhet kring hur man samtalar med barn, organisatoriska begränsningar samt föräldrars inflytande. Dessa faktorer ger socialsekreteraren ett begränsat handlingsutrymme.

Det är en mycket komplex kontext socialsekreterarna beskriver att de har att ta hänsyn till med en mängd svårigheter, hinder och dilemman som kan uppstå. De beskriver att det handlar om att hitta förhållningssätt, tekniker och metoder efter de förutsättningar som finns, men även att själv aktivt försöka skapa utrymme för barns delaktighet. Socialsekreterarnas arbete med att lyfta fram barnets röst och göra barn delaktiga i barnavårdsutredningar är således inte bara fråga om att fråga.

Slutsatser

- Föräldrarnas inställning och samtycke är A & O för barnets delaktighet.
- Att skapa ett gott möte som genomsyras av respekt och förtroende och som inger trygghet är viktigt för att barnet ska tillåta socialsekreteraren att tränga in i dess livsvärld.
- För att skapa detta goda möte och kunna samtala med barn krävs stor kompetens, kunskap, färdighet samt redskap som hjälper barnet att förmedla sig vilket socialsekreterarna önskar att det fanns resurser till att utveckla.
- För att kunna göra barn mer delaktiga i barnavårdsutredningar upplever socialsekreterare att de behöver utrymme för fler möten med barnet än det oftast finns möjlighet för idag.
- Utredningar med BBIC som verktyg har stärkt utrymmet för barnets eget perspektiv och delaktighet men för socialsekreteraren krävs kompletterande kunskap och metoder i hur man samtalar med barn från annat håll eftersom BBIC inte säger något om detta.

Diskussion

I detta avsnitt förs en diskussion av resultatet i denna studie i relation till tidigare forskning. Studiens analys av *socialsekreterarnas beskrivning av hur de arbetar med BBIC som verktyg för att lyfta fram barnets röst och göra barn delaktiga i barnavårdsutredningar* ställs mot tidigare forskning. Förslag till vidare forskning ges även.

Studien i relation till tidigare forskningsfrågor

Tidigare forskning visar upp en enhetlig bild av brist på barnets perspektiv i barnavården – bland annat gällande att barn inte kommer till tals i barnavårdsutredningar – och efterfrågar fler undersökningar som lyfter fram barns och socialsekreterares synpunkter på området (Andersson, 2000, Johansson, 2008; Rasmusson, 2006). Det framkommer att socialsekreterares förhållningssätt behöver medvetandegöras, strategier behöver prövas och dilemman lyftas fram och analyseras.

Vi sammanför i denna studie bland annat barns upplevelser utifrån BRIS-rapporten (Johansson, 2008) med socialsekreterares beskrivningar av hur de arbetar med att lyfta fram barnets röst i barnavårdsutredningar. Studiens frågeställningar har behandlat flera av de områden som tidigare studier visat behöver utforskas vidare: (1) Hur och när under utredningen med utgångspunkt i BBIC efterfrågas barnets röst? (2) Hur och vad dokumenteras av det barnet förmedlar? (3) Hur används den information socialsekreteraren erhållit från barnet? (4) Vilka eventuella svårigheter beskriver socialsekreterare i sitt arbete med att lyfta fram och ta omhand barnets röst, samt hur hanterar de dessa?

Detta är bara en droppe i havet vad gäller helheten i arbetet med att lyfta fram barns perspektiv i social barnavård. Dock tror vi att studiens resultat bidrar till att i viss mån ytterligare synliggöra den ”svarta låda” som Rasmusson (2006) benämner socialsekreterarnas utredningsarbete.

Samtal med barn i arbetet med BBIC

Sven Hessle (2004) säger att samtala med barn är en relativt outvecklad konst, kanske särskilt bland socialarbetare. Flera rapporter, som hänvisas till i avsnittet ”*Tidigare forskning*”, behandlar socialtjänstens bristande kunskap både vad gäller utredningsmetodik och mer specifikt ämnet att samtala med barn. Dessa forskningsresultat har fått gehör hos Socialstyrelsen som nu föreslår ändringar i socionomutbildningen (SOU 2005:81). Bland annat framhålls vikten av en fördjupad barnkompetens med bland annat kunskap i att samtala med barn (a. a. kap. 6).

Den kritik som riktats mot att barn inte kommer till tals i barnavårdsutredningar har lett fram till arbetet med BBIC som ger utrymme för barnets uppfattning. Dock framhålls bland annat av Rasmusson (2006) att frågetecken fortfarande kvarstår kring hur man ska formulera barnets röst i dokumenteringen samt hur man ska samtala med barn. I vår studie har vi undersökt hur ett urval socialsekreterare beskriver att de gör i dessa frågor. Det framkommer att respondenterna är mycket positiva till implementeringen av BBIC som verktyg som de menar stärkt utrymmet för barnets eget perspektiv och delaktighet. Men för socialsekreterarna krävs kompletterande kunskap om och metoder för hur man samtalar med barn eftersom BBIC inte säger något om detta, bara att man ska ta fram barnets perspektiv inom de områden BBIC-dokumenterna tar upp.

Svårigheter och socialsekreterarnas förhållningssätt till dessa

Respondenterna beskriver att det är en mycket komplex kontext de har att ta hänsyn till med en mängd svårigheter, hinder och dilemman som kan uppstå inte minst i relation till det inflytande föräldrar har över barns delaktighet i utredningsarbetet, vilket även tidigare forskning pekar på (Rasmusson, 2006). Rasmusson och Övreeide (2001) med flera (se kapitel om samtal med barn) beskriver hur kunskaper om och syn på barns behov, etisk medvetenhet, kompetens, bemötande och strategier både i kontakt med barn och föräldrar är avgörande i detta arbete eftersom barn inte kan ses åtskilda från sina vårdnadshavare med de juridiska rättigheter de har över sina barn.

Respondenterna beskriver att det handlar om att hitta förhållningssätt, tekniker och metoder efter de förutsättningar som finns, men även att själv aktivt försöka skapa utrymme för barns delaktighet och att arbeta mycket med motivation. Detta är ett arbete de önskar att det fanns resurser till att utveckla. Dessutom behövs mer utrymme och fler möten med barnet än det oftast finns möjlighet för idag. Detta är något även barn efterfrågar, vilket framkommer i BRIS-rapporten (Johansson, 2008). Barn i rapporten talar om att de vill få mer än en chans att berätta och undrar varför socialsekreterarna inte kan fråga flera gånger? Respondenterna i vår studie tror att den tidsbrist som oftast råder inom socialtjänsten – och som kan antas styra deras arbete i viss mån – begränsar utrymmet för att göra barn delaktiga och att lyfta fram barnets röst i barnavårdsutredningar. Som flickan i BRIS-rapporten beskriver behöver barn ofta tid på sig innan de känner sig trygga nog att berätta.

Socialsekreterarna i denna studie framhåller vikten av att skapa ett gott möte genomsyrat av respekt och förtroende som inger trygghet, vilket är nödvändigt för att barnet ska tillåta socialsekreteraren att tränga in i barnets livsvärld.

Barns delaktighet och förslag till vidare forskning

Delaktighetsbegreppet är omdiskuterat och kan tolkas på olika sätt. I denna studie har vi valt att begränsa oss till att *undersöka och analysera hur socialsekreterare beskriver att de arbetar med BBIC som verktyg för att lyfta fram barnets röst och göra barn delaktiga i barnavårdsutredningar*, vilket vi uppfyllt genom att svara på våra frågeställningar (se resultatsammanfattning och slutsats). Vidare forskning behövs på andra områden som framhåller hur socialtjänsten som organisation kan skapa utrymme för barns delaktighet genom ett medvetet och målinriktat arbete för att lyfta fram barnets röst. Vi tror att metodutveckling i *hur* man samtalar med barn, som ett komplement till det positiva förändringsarbete som redan börjat i och med implementeringen av BBIC, är nödvändigt för att stärka barns chanser att göra sin röst hörd.

Referenser

Litteratur

- Anderson, Gunvor (2000). Barnen i socialt arbete – en maktlös grupp? I Meeuwisse, Anna; Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.) (2000). *Socialt arbete, En grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Backman, Jarl (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Dahlberg, Christina & Forsell, Anne (2006). *BBIC i praktiken – att knäcka koden*. Lund: Studentlitteratur.
- Hammarberg, Thomas (2006). *Mänskliga rättigheter. Konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: Utrikesdepartementet.
- Hessle, Sven (2004). *Barnet i den sociala barnvården*. Stockholm: Liber.
- Johansson, Karin, BRIS (2008). *Kan man bli sjuk av ord? Det osynliga våldet mot själen. – En studie om psykisk barnmisshandel och emotionell omsorgssvikt i BRIS barnkontakter 2007*. Växjö: Grafiska Punkten.
- Killen, Kari (1999). *Svikna barn. Om bristande omsorg och vårt ansvar för de utsatta barnen*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Meeuwisse, Anna; Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.) (2000). *Socialt arbete, En grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Månson, Per (red.) (2003). *Moderna samhällsteorier. Traditioner, riktningar, teoretiker*. Stockholm: Prisma.
- Neuman, W. Lawrence (2003). *Social research methods – qualitative and quantitative approaches (5th ed.)* Boston: Allyn and Bacon.
- Nordström, Carl & Thunved, Anders (2006). *Nya sociallagarna med kommentarer, lagar och författningar som de lyder den 1 januari 2006 (19:e upplagan)*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.
- Payne, Malcolm (2002). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Rasmusson, Bodil (2006). *Barnavård i den sociala barnvården. Forsknings- och utvecklingsarbete inom ramen för projektet Kunskapsbaserad socialtjänst* Malmö: Socialhögskolan.
- Skau, Greta Marie, (2003). *Mellan makt och hjälp*. Stockholm: Liber.
- Sohlberg, Britt-Marie & Sohlberg, Peter (2009). *Kunskapens former. Vetenskapsteori och forskningsmetod*. Malmö: Liber.
- Sundell, Knut; Egelund, Tine; Löfholm, Cecilia och Kaunitz, Catrine (2007). *Barnvårdsutredningar. En kunskapsöversikt*. Stockholm: Gothia Förlag.
- Thurén, Torsten (1991). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber.
- Övreeide, Haldor (2001). *Samtal med barn*. Malmö: Studentlitteratur.

Litteratur utgiven av myndighet

- Prop. (1996/97:124) *Ändring i socialtjänstlagen*.
- Socialstyrelsen (2004a) *Barnet i den sociala barnvården*. Rapport 2004-110-12.
- Socialstyrelsen (2004b) *Samtal med barn i socialtjänsten*. Rapport 2004-110-8.
- Socialstyrelsen (2004c) *Utvärderingsmöten i BBIC. En studie av barns delaktighet och medbestämmande*. Rapport 2004-123-33.
- Socialstyrelsen (2006) *Grundbok, Barns behov i centrum, BBIC*. Rapport 2006-110-7.
- Socialstyrelsen (2007) *Social barnavård i förändring Slutrapport från BBIC- projektet*. Rapport 2007-110-18.
- Socialstyrelsen (2009) *Analys, bedömning och beslut i utredningar enligt BBIC*. Rapport 2009-126-75.

Socialstyrelsen (2008-101-1) *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten*.
SOU (1997:116). *Barnets bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige*.

SOU (2005:81). *Källan till en chans Nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården Kunskapsöversikt*.

Lagrum

SFS 1949:381 *Föräldrabalken*

SFS 1980:100 *Sekretesslagen*

SFS 1990:52 *Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga*

SFS 2001:453 *Socialtjänstlagen*

SFS 2003:460 *Lag om etikprövning av forskning som avser människor*

Socialtjänstförordning 2001:937

SOSFS 2006:12 *Allmänna råd, Handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga*

Tidskrifter

Shier, Harry. (2001). Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations.

In: *Children & Society*, 15, p. 107-117.

Watson, D; Abbott, D & Townsley, R (2006). Listen to me, too! Lessons from involving children with complex healthcare needs in research about multi-agency services.

In: *Health & Development*, 33, p. 90-95.

Elektroniska källor

Gunnarson, Ronny (2002). *Vad är skillnaden mellan validitet och reliabilitet?*. Göteborgs Universitet: Sahlgrenska akademien. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.infovoice.se/> [2002-03-13].

HSFR: Humanistisk-samhällsvetenskapligaforskningsrådets etiska principer. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.vr.se/> [2009-02-16].

Mattson, Titti (2008). "Barns behov i centrum, *BBIC*". [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.filmopolmitt.se/download/18.2074102f118c7f3851b80005983/FUB_pp_2008-04-21.ppt [2008-04-21]

Vetenskapsrådet (2009). "*Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*". [Elektronisk] Tillgänglig:

<http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf> [2009-02-29]

Sökmotorer

Akademic Search Elite [<http://search.ebscohost.com/>]

Libris webbsök [<http://www.libris.se>]

Riksdagsbibliotekets katalog Hermes [<http://www.riksdagen.se/>]

Socialstyrelsens publikationssök [<http://socialstyrelsen.se//publicerat/>]

SocIndex [<http://search.ebscohost.com/>]

Sköndals bibliotekskatalog [<http://www.esh.se/bibliotek/bibliotekskatalogen.html/>]

Figurer

Figur 1 Shiers delaktighetsmodell. Shier, Harry. (2001). Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. In: *Children & Society*, 15, p. 107-117.

Figur 2 Schematisk översikt av sökdbaser, sökord och antal träffar (egentillverkad av

författarna: Granqvist, Marie & Löfgren, Jennica, 2009)

Figur 3 BBIC-triangeln, Socialstyrelsen (2006-110-7, s. 14) *Grundbok, Barns behov i centrum, BBIC.*

Figur 4 Schematisk översikt av teman och kategorier för analys (egentillverkad av uppsatsförfattarna: Granqvist, Marie & Löfgren, Jennica, 2009)

Figur 5 Schematisk översikt av analys (egentillverkad av uppsatsförfattarna: Granqvist, Marie & Löfgren, Jennica, 2009)

Bilaga 1: Intervjuguide

Vårt syfte är att undersöka hur socialsekreterare kan arbeta med att uppfylla kriteriet avseende barnets röst i barnavårdsutredningar.

A) När under utredningen efterfrågas barnets röst?

- 1 När kontaktas barnet?
- 2 Hur kontaktas barnet?
- 3 Vilka är närvarande i samtalet med barnet?
- 4 Vad kan det finnas för syften med att träffa barnet?
- 5 Vilken information får barnet?

B) Hur efterfrågas barnets röst?

- 6 Hur får socialsekreteraren barnet att berätta?
- 7 Vad fungerar? Berätta om när det fungerat.
- 8 Vad kan det finnas för svårigheter i att samtala med barn?
Berätta om när det varit problematiskt.
- 9 Hur förhåller sig socialsekreteraren till svårigheter i en samtalsituation med barnet?
- 10 Vilket stöd finns?
- 11 Hur upplever du att BBIC bidragit till att lyfta fram barnets röst i barnavårdsutredningar?

C) Hur och vad dokumenteras av det barnet förmedlar?

- 12 Hur dokumenterar socialsekreteraren det barnet berättar?
- 13 Vad dokumenteras av det barnet förmedlar?
- 14 Vad upplevs som problematiskt i dokumentationen av barnets röst?
- 15 Vad kommer med i den färdiga utredningen?

D) Hur används det man fått fram?

- 16 På vilket sätt används den information som socialsekreteraren erhållit från barnet?
- 17 Hur används barnets åsikt i beslutsfattandet?
- 18 Hur arbetar socialsekreteraren med uppföljning/feedback av barnets röst/åsikt?
- 19 Vad upplevs som problematiskt i användningen av barnets röst? Och hur hanteras detta?

- Något annat du vill tillägga som vi inte tagit upp?
- Bakgrundsinfo: arbetsuppgifter, utbildning och erfarenhet av att samtala med barn?
- Om frågor dyker upp senare, är det ok att vi kontaktar er igen?

Bilaga 2: Information om studien

Studiens syfte

Barnets bästa har länge varit i fokus hos socialtjänsten. Vi är intresserade av hur diskussionen om barnets perspektiv omvandlats i praktisk handling. Därför vill vi undersöka hur socialsekreterare arbetar med barnets delaktighet i barnavårdsutredningar. Frågor vi ställer blir således hur barnets röst tas fram, dokumenteras och används. Detta med särskild tanke på de svårigheter som kan uppstå i samtal med barn inom socialtjänsten. Det övergripande syftet med uppsatsen är att undersöka implementeringen av barnets röst i barnavårdsutredningar.

Ramarna för studien

Denna studie görs inom ramen för socionomutbildningen vid Ersta Sköndal Högskola. För att underlätta bearbetningen av materialet, och för att få en mer korrekt återgivning av intervjuerna kommer dessa att bandas och transkriberas. Vid transkribering och bearbetning kommer allt material att avidentifieras. Insamlad data kommer endast användas inom ramarna för C-uppsatsen och kommer efter avslutad studie makuleras. Medverkan i studien är frivillig och du kan när du vill avbryta din medverkan i undersökningen. Den godkända uppsatsen kommer att publiceras som pdf-fil och finnas tillgänglig på skolans bibliotekshemsida (www.esh.se/bibliotek). Vid eventuella frågor eller kommentarer efter intervjutillfället är du välkommen att kontakta oss!

Marie Granqvist & Jennica Löfgren

marie_granqvist@hotmail.com 070-7878196

jennica_lofgren@hotmail.com 070-7128950

Härmed intygas att jag tagit del av ovanstående information och samtycker till medverkan:

Namn

Datum

Bilaga 3: Barnets röst i svensk lagstiftning och Barnkonventionen

Barnkonventionen Art. 3

Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.

Barnkonventionen Art. 12

Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som berör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Socialtjänstens mål 1 kap. 2 § SoL (2001:453)

När åtgärder rör barn skall det särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Med barn avses varje människa under 18 år.

Socialnämndens uppgifter 3 kap. 5 § SoL (2001:453)

Socialnämndens insatser för den enskilde skall utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar. När en åtgärd rör ett barn skall barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad.

Särskilda bestämmelser för olika grupper 5 kap. 1 § SoL (2001:453)

Socialnämnden skall verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden, i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom.

Utredningsskyldighet 11 kap. 1 § SoL (2001:453)

Socialnämnden skall utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. Vad som kommit fram vid utredning och som har betydelse för ett ärendes avgörande skall tillvaratas på ett betryggande sätt.

Handläggning av ärenden 11 kap. 10 § SoL (2001:453)

Barn som fyllt 15 år har rätt att själva föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag. Barn som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och barnet inte kan antas ta skada av det.

Dokumentationsskyldighet 11 kap. 5 § SoL (2001:453)

Handläggning av ärenden som berör enskilda samt genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling skall dokumenteras. Dokumentationen skall utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse. Handlingar som rör enskildas personliga förhållanden skall förvaras så att oberörda inte får tillgång till dem.

Vårdnadens utövande & rätt att ta del av information om sitt barn 6 kap. 11 § Föräldrabalken

Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren skall därvid i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål.

Bestämmelser om vissa begränsningar i sekretessen 14 kap. 4 § 2 Sekretesslagen (1980:100)

Sekretess för uppgift till skydd för en underårig gäller även i förhållande till vårdnadshavaren och får inte efterges av denne, om det kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren.

Inledande bestämmelser LVU, Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

1§ Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453) Insatserna skall präglas av respekt för den unges människovärde och integritet. Den som är under 18 år skall dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv.